

VYSOKÁ ŠKOLA POLYTECHNICKÁ JIHLAVA

Katedra cestovního ruchu

**Podpora rozvoje sociálního cestovního
ruchu ve Španělsku**

Bakalářská práce

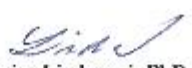
Autor: Leona Michálková

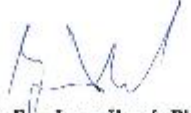
Vedoucí práce: Ing. Ivica Linderová, Ph.D.

Jihlava 2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Autor práce:	Leona Michálková
Studijní program:	Ekonomika a management
Obor:	Cestovní ruch
Název práce:	Podpora rozvoje sociálního cestovního ruchu ve Španělsku
Cíl práce:	Analýzovat systém podpory sociálního cestovního ruchu ve Španělsku a zhodnotit možnosti jeho využití v podmínkách České republiky.


Ing. Ivica Linderová, Ph.D.
vedoucí bakalářské práce


RNDr. Eva Janoušková, Ph.D.
vedoucí katedry
Katedra cestovního ruchu

Abstrakt

MICHÁLKOVÁ, Leona: Podpora rozvoje sociálního cestovního ruchu ve Španělsku. Bakalářská práce. Vysoká škola polytechnická Jihlava. Katedra cestovního ruchu. Vedoucí práce: Ing. Ivica Linderová, PhD. Stupeň odborné kvalifikace: bakalář. Jihlava 2014. 104 stran.

Cílem bakalářské práce je analyzovat systém podpory sociálního cestovního ruchu ve Španělsku a zhodnotit možnosti jeho využití v podmínkách České republiky. Práce poukazuje na specifické požadavky segmentů sociálního cestovního ruchu při účasti na cestovním ruchu a zabývá se jednotlivými formami podpory sociálního cestovního ruchu ve Španělsku. Věnuje pozornost programům podpory sociálního cestovního ruchu v provinciích Katalánsko a Valencie. Práce podává návrhy možností podpory využitelných v podmínkách České republiky. Z teoretického hlediska bakalářská práce přispívá k poznání systému podpory rozvoje sociálního cestovního ruchu.

Klíčová slova

Calypso. Nástroje podpory sociálního cestovního ruchu. Politika sociálního cestovního ruchu. Sociální cestovní ruch.

Abstract

MICHÁLKOVÁ, Leona: Support of Social Tourism Development in Spain. Bachelor thesis. College of Polytechnics Jihlava. Department of Tourism. Supervisor: Ing. Ivica Linderová, PhD. Grade of qualification: Bachelor. Jihlava 2014. 104 pages.

The aim of this bachelor thesis is to analyse system of support of social tourism in Spain and evaluate options of its use in the Czech Republic's conditions. The work points out specific demands of segments of social tourism taking part in tourist industry and it deals with specific forms of support of social tourism in Spain. It pays attention to programmes of support of social tourism in provinces Catalonia and Valencia. The work gives suggestions of options of supports which can be use in the Czech republic. Bachelor thesis contributes to recognition of system of support of development of social tourism.

Key words

Calypso. Instruments of support of social tourism. Policy of social tourism. Social tourism.

Poděkování

Poděkování: Na tomto místě bych ráda poděkovala své vedoucí bakalářské práce Ing. Ivici Linderové, PhD. za odborné vedení práce, cenné rady a věnovaný čas. Další poděkování mé rodině a přátelům za podporu při vypracovávání bakalářské práce.

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je původní a zpracoval/a jsem ji samostatně. Prohlašuji, že citace použitých pramenů je úplná, že jsem v práci neporušil/a autorská práva (ve smyslu zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, v platném znění, dále též „AZ“).

Souhlasím s umístěním bakalářské práce v knihovně VŠPJ a s jejím užitím k výuce nebo k vlastní vnitřní potřebě VŠPJ.

Byl/a jsem seznámen s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje **AZ**, zejména § 60 (školní dílo).

Beru na vědomí, že VŠPJ má právo na uzavření licenční smlouvy o užití mé bakalářské práce a prohlašuji, že **s o u h l a s í m** s případným užitím mé bakalářské práce (prodej, zapůjčení apod.).

Jsem si vědom/a toho, že užít své bakalářské práce či poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠPJ, která má právo ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, vynaložených vysokou školou na vytvoření díla (až do jejich skutečné výše), z výdělku dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutí licence.

V Jihlavě dne

.....

Podpis

Obsah

Seznam ilustrací a tabulek	9
Úvod.....	10
1. Rozvoj a podpora sociálního cestovního ruchu	12
1. 1. Teoretická východiska sociálního cestovního ruchu	12
1. 1. 1. Znaký a specifika sociálního cestovního ruchu	13
1. 1. 2. Účastníci sociálního cestovního ruchu	15
1. 1. 3. Vývoj sociálního cestovního ruchu.....	19
1. 2. Podpora sociálního cestovního ruchu	27
1. 2. 1. Postavení sociálního cestovního ruchu osob v systému cestovního ruchu .	27
1. 2. 2. Nástroje podpory sociálního cestovního ruchu.....	34
1. 2. 3. Evropské programy podpory sociálního cestovního ruchu.....	38
2. Analýza podpory rozvoje sociálního cestovního ruchu ve Španělsku.....	46
2.1. Cíl a metodika zkoumání	46
2. 2. Postavení sociálního cestovního ruchu v systému cestovního ruchu Španělska	47
2.3. Nástroje podpory sociálního cestovního ruchu.....	49
2. 3. 1. Ekonomické nástroje.....	49
2. 3. 2. Legislativní nástroje sociálního cestovního ruchu.....	60
2. 3. 3. Ostatní nástroje sociálního cestovního ruchu	62
2. 4. Programy podpory sociálního cestovního ruchu na příkladu vybraných provincií	66
2. 4. 1. Katalánsko	67
2. 4. 2. Valencie	74
2. 5. Efekty podpory sociálního cestovního ruchu ve Španělsku	76
3. Možnosti využití zkušeností Španělska k podpoře sociálního cestovního ruchu	
v České republice.....	79
3. 1. Nástroje politiky sociálního cestovního ruchu v České republice.....	79
3. 2. Návrh podpory sociálního cestovního ruchu v České republice.....	86
Závěr	90
Seznam použitých zdrojů.....	94
Seznam příloh	100
Přílohy.....	101

Seznam ilustrací a tabulek

Tabulka 1: Motivy a požadavky účastníků sociálního cestovního ruchu	19
Tabulka 2: Vývoj cestovního ruchu	21
Tabulka 3: Osoby ve věku 65 let a více v %	24
Tabulka 4: Vývoj počtu obyvatel ve věku 65 let a více ve Španělsku (1992 – 2012).....	26
Tabulka 5: Počet obyvatel ve věku 65 let a více v letech 1992 – 2012 (v tis.).....	26
Tabulka 6: Vývoj počtu zdravotně a tělesně postižených osob podle stupně postižení ve Španělsku v letech 2008 – 2011 (v tis.)	27
Tabulka 7: Jednotlivé projekty programu Calypso	44
Tabulka 8: Nabídka a ceny zájezdů programu Prázdniny pro seniory rok 2013/2014 ...	52
Tabulka 9: Cena zlatého balíčku podle platnosti pro rok 2011 - 2013	58
Tabulka 10: Cíle Plánu cestovního ruchu do roku 2020 a k nim zvolené strategie.....	61
Tabulka 11: Cíle Národního plánu přístupnosti a návazné strategie	65
Tabulka 12: Oblasti cestovního ruchu podle aktivit pro zdravotně a tělesně postižené osoby.....	69
Tabulka 13: Oblasti cestovního ruchu Katalánska a jejich atraktivitu přístupné zdravotně a tělesně postiženým osobám	70
Tabulka 14: Města, kterým byl přidělen certifikát.....	73
Tabulka 15: Komparace ekonomických nástrojů podpory sociálního cestovního ruchu v České republice a Španělsku.....	83
 Graf 1: Průměrná natalita v Evropě v letech 1980–2009 (průměrný počet živě narozených dětí na jednu ženu)	23
Graf 2: Celkový počet narozených dětí ve Španělsku v letech 1900 - 2010	25
Obrázek 2: Turistické oblasti cestovního ruchu v provincii Katalánsko	68
Graf 3: Vývoj účastníků na projektu Přístupný cestovní ruch - Cestovní ruch pro všechny (Turisme Accessible - Turisme per Tothom).....	68
 Obrázek 1: Mapa působnosti programu Paradores (zdroj: Paradores, 2013. [online]. Dostupné z: http://www.paradores-spain.com .).....	55
Obrázek 1: Turistické oblasti cestovního ruchu v provincii Katalánsko	66

Úvod

Podle Globálního etického kodexu cestovního ruchu nemůže být nikdo z účasti na cestovním ruchu vyloučený. Kodex poukazuje na zákaz diskriminace při cestování z hlediska věku, zdravotního znevýhodnění, pohlaví apod. Ke skupinám, kterých se diskriminace nebo vyloučení dotýká, patří mládež, rodiny s dětmi s nízkým příjmem, senioři i zdravotně znevýhodněné osoby. Mládež a rodiny s dětmi jsou především znevýhodněny v oblasti finanční, senioři a zdravotně a tělesně postižené osoby jsou omezovány jejich zdravotním stavem a tělesnou dysfunkcí, a proto se v mnoha případech tyto skupiny nemohou aktivně podílet na cestovním ruchu. Sociální cestovní ruch jim tedy přibližuje cestování a snaží se jim jej co nejvíce zpřístupnit a ulehčit a za určitých podmínek jim umožňuje účastnit se cestovního ruchu.

Organizace sociálního cestovního ruchu vynakládají finanční prostředky na vytvoření dotovaných pobytů a systému slev na jednotlivé služby cestovního ruchu pro všechny skupiny znevýhodněných obyvatel. Svoji činnost cíleně zprostředkovávají prostřednictvím nástrojů podpory sociálního cestovního ruchu, které zahrnují finanční příspěvky, dotované pobyty, cestovní slevy, specializované průvodce, webové informační portály, právní předpisy, vládní nařízení nebo plány přístupnosti cestovního ruchu.

Pro rozvoj sociálního cestovního ruchu si musí jednotlivé destinace nebo jejich regiony vytvořit politiku sociálního cestovního ruchu, která vytváří samotné podmínky pro účastníky sociálního cestovního ruchu.

Bakalářská práce analyzuje systém podpory sociálního cestovního ruchu ve Španělsku, včetně organizací zabývajících se podporou cestovního ruchu a jejich nástrojů podpory. Španělsko má velice kvalitně zpracované plány přístupnosti cestovního ruchu a dotované pobyty. V analýze jsme se zaměřili na programy podpory sociálního cestovního ruchu v provinciích Katalánsko a Valencie, které patří mezi nejnavštěvovanější provincie Španělska a mají zpracovanou koncepci sociálního cestovního ruchu na vysoké úrovni. Ve třetí části práce jsme analyzovali situaci podpory sociálního cestovního ruchu v České republice. Na základě zkušeností Španělska jsme navrhli několik opatření, která by bylo možné aplikovat také v rámci podpory a stimulace sociálního cestovního ruchu v České republice.

Cestovní ruch je v posledních letech jedním z nejvíce se rozvíjejících odvětví národního hospodářství, a proto je potřeba mu věnovat náležitou pozornost. Prostřednictvím podpory sociálního cestovního ruchu je možné stimulovat ekonomický rozvoj v regionu a následně i ve státě. Podpora sociálního cestovního ruchu nese s sebou ekonomické i společenské přínosy.

1. Rozvoj a podpora sociálního cestovního ruchu

Sociální cestovní ruch, který je také nazýván cestovní ruch pro všechny nebo přístupný cestovní ruch, je považován za iniciativu, která přibližuje cestovní ruch i sociálně znevýhodněným skupinám obyvatel, které nemají ať z finančních nebo zdravotních důvodů možnost plnohodnotně se podílet na cestovním ruchu. Aktivita sociálního cestovního ruchu přispívají k integraci mládeže, rodin s dětmi s nízkými příjmy, seniorů a zdravotně a tělesně postižených osob do společnosti prostřednictvím účasti na cestovním ruchu.

Jednotlivé skupiny sociálního cestovního ruchu mají speciální požadavky a motivy pro cestování, a proto se jim sociální cestovní ruch snaží prostřednictvím nástrojů a programů sociálního cestovního ruchu vyhovět a co nejvíce přizpůsobit jejich potřebám.

O sociálním cestovním ruchu se začíná mluvit ve 30. letech 20. století, kdy bylo ustanoveno právo na placenou dovolenou a byla vymezena pracovní doba. Po skončení druhé světové války se v západní Evropě začala rozvíjet tendence sociální politiky, která zahrnovala nejen rozvoj a modernizaci infrastruktury, ale i samotnou myšlenku cestovního ruchu pro všechny, zatímco v zemích východní Evropy došlo ke zpomalení vývoje cestovního ruchu, především kvůli politické situaci v jednotlivých státech. Ve státech východní Evropy se rozvíjel především vázaný cestovní ruch charakteristický plněním podmínek a předpisů pro účast na cestovním ruchu.

Sociální cestovní ruch je podporován jednotlivými organizacemi na mezinárodní, národní i regionální úrovni. Svoji činnost rozvíjí prostřednictvím nástrojů sociálního cestovního ruchu, které jsou reprezentovány především finančními příspěvky, programy podpory rozvoje cestovního ruchu, legislativními nařízeními, webovými informačními portály nebo vyhláškami jednotlivých ministerstev.

1. 1. Teoretická východiska sociálního cestovního ruchu

Vymezení pojmu sociální cestovní ruch vychází z podstaty cestovního ruchu a sociální orientace. Sociální cestovní ruch nazýváme i cestovní ruch pro všechny.

Jeho cílem je zpřístupnit cestovní ruch pro mládež, rodiny s dětmi s nízkými příjmy, seniory a zdravotně postižené, tedy pro sociálně slabší skupiny. Obecné právo obyvatel na cestování je i zmíněno v Globálním kodexu cestovního ruchu vydaném Světovou organizací cestovního ruchu (United Nations World Tourism Organisation, UNWTO) v roce 1999 a schváleném Organizací spojených národů (United Nations Organization) v roce 2001. V Článku „7 Právo na účast na cestovním ruchu“ se v dokumentu uvádí, že možnost přímého osobního přístupu k objevování a udržování zdrojů planety představuje právo, jež je v rovné míře dostupné všem obyvatelům světa [1]. A Článek 2 „Cestovní ruch jako nástroj individuálního a kolektivního uspokojení“ mimo jiné připomíná, že aktivity cestovního ruchu by měly podporovat lidská práva, zvláště individuální práva nejzranitelnějších skupin, tj. dětí, starších osob, zdravotně postižených osob, etických menšin a domorodých národů [2].

1. 1. 1. Znaky a specifika sociálního cestovního ruchu

Sociální cestovní ruch je obecně chápán jako „cestovní ruch pro všechny“. Evropský hospodářský a sociální výbor (2006/C318/12) při jeho definování vychází z předpokladu, že cestovní ruch je obecným právem, které by mělo být zpřístupněno každému [3].

Jinak je také sociální cestovní ruch označován jako přístupný cestovní ruch. Přitom přístupný cestovní ruch je vymezován jako iniciativy, které zvyšují přístupnost turistických destinací, zařízení a služeb a umožňují všem potenciálním zákazníkům jejich pohodlné a bezpečné (vy)užívání. Umožňuje všeobecný přístup k účasti na cestovním ruchu respektováním možností návštěvníků se specifickými potřebami s omezenou schopností pohybu a orientace, seniorům nebo rodinám s malými dětmi [4].

Implementace principů přístupného cestovního ruchu je výzvou a příležitostí pro průmysl cestovního ruchu v získávání nových zákazníků. Realizace jeho aktivit významně přispívá k začlenění osob se specifickými potřebami do různých forem cestovního ruchu, ke snížení negativního vlivu sezonnosti na cestovní ruch, a tím následně i k vyšší míře stability v oblasti zaměstnanosti [5].

Cestovní ruch pro všechny, jako druhá rovina chápání, usiluje o vytváření přístupných turistických destinací a produktů a přijímání opatření, která umožní cestovat a plnohodnotně využívat služby cestovního ruchu všem skupinám potenciálních

zákazníků bez ohledu na jejich ekonomickou situaci, při respektování jejich jedinečnosti a individuality [4].

Sociální cestovní ruch tedy obsahuje všechny iniciativy, které zpřístupňují cestovní ruch osobám se zvláštními potřebami, především pak lidem s nízkými příjmy. Zahrnuje činnosti organizované odborovými organizacemi, zaměstnavateli pro své zaměstnance, vládou, místními samosprávami, nebo jen organizovanou skupinou lidí, které umožní sociálně znevýhodněným lidem finanční překážku překonat a vycestovat. Zaměřuje se na zájemce o cestování. Významným promotérem sociálního cestovního ruchu v Evropě je OITS – Mezinárodní organizace pro sociální cestovní ruch (dříve BITS) [4].

Podle Linderové (2012) chápeme sociální cestovní ruch jako druh cestovního ruchu, který umožňuje využívání volného času na rekreační, kulturně a zdravotně preventivní aktivity všem bez rozdílu. Zahrnuje poskytování služeb osobám, které jsou z určitých důvodů při účasti na cestovním ruchu společností znevýhodněné. Sociální cestovní ruch má sociálně znevýhodněným skupinám obyvatelstva umožnit přístup k přírodnímu a kulturně-historickému dědictví, má podporovat vzdělávání zaměstnanců podniků cestovního ruchu z hlediska poskytování služeb sociálního cestovního ruchu, umožnit rozvoj materiálně-technických předpokladů, tj. podporovat tvorbu a budování zařízení sociálního cestovního ruchu při respektování podmínek trvale udržitelného rozvoje.

Základním principem sociálního cestovního ruchu je solidarita, na které se podílejí orgány státní správy, charitativní a odborové organizace, podnikatelské subjekty a sdružení podniků cestovního ruchu. Poskytují finanční podporu na cestování, snaží se o větší dostupnost destinací a služeb cestovního ruchu a zajišťují výstavbu potřebné infrastruktury [6].

Cílem státní politiky sociálního cestovního ruchu je zabezpečení účasti sociálně slabších vrstev obyvatelstva na cestovním ruchu za účelem regenerace fyzických a duševních sil, prevence zdraví, poznání a vzdělání. Na to je nezbytné vytvoření podmínek pro účast na cestovním ruchu pro zdravotně postižené návštěvníky, například bezbariérové ubytovací a pohostinské zařízení, bezbariérový přístup do kulturních památek nebo přístup k informacím. Dále podpora cestování a poskytování zvýhodněného ubytování a doplňkových služeb pro seniory, například lázeňské procedury nebo wellness. Je také zapotřebí podpory cestování a poznávání různých krajín Evropské unie pro rodiny s nízkým příjmem. A v neposlední řadě je také zapotřebí existence nabídky ubytovacích

kapacit v požadované kvalitě a ceně pro cestující mládež a rodiny s dětmi (Linderová, 2012).

1. 1. 2. Účastníci sociálního cestovního ruchu

Mezi účastníky sociálního cestovního ruchu řadíme ty občany, kteří jsou v určitém ohledu znevýhodnění oproti ostatním. Jedná se o 4 segmenty, a to mládež, rodiny s nízkými příjmy, seniory a tělesně postižené osoby.

a) *Mládež.* Přesné věkové ohraničení pro mládež nelze striktně určit. Názory jsou různé, nejčastěji je ale respektováno rozmezí od 15 do 26 let. Podle statistik UNWTO představuje mládež více než 20 % příjezdů v mezinárodním cestovním ruchu. Děti a mládež jezdí na dovolené a jiné výlety s doprovodem, a to především s rodiči a prarodiči. Další možností jsou hromadné organizované cesty v podobě dětských táborů, škol v přírodě, lyžařských výcvikových kurzů, ozdravných pobytů nebo soustředění sportovních oddílů a zájmových kroužků. U ubytovacích zařízení poskytujících zázemí pro tyto akce je důležitá především dopravní dostupnost a atraktivní poloha, nízká cena, dostatečná ubytovací kapacita, zajištění bezpečnosti a hygieny, ale také specifické vybavení, jako například sportovní hřiště, venkovní ohniště, klubovna a jiné. Jelikož školní akce probíhají většinou mimo hlavní sezonu, může si provozovatel dovolit poměrně výraznou slevu. Navíc je třeba si uvědomit, že pobyt dítěte představuje jistou investici do budoucnosti. Z dětí se jednou stanou dospělí, a pokud si budou pamatovat, že se jim jako malým v hotelu líbilo, rádi ho z určité nostalgie opět navštíví [6].

Hlavním motivem pro cestování mládeže a studentů bývá prohloubení vzdělání, poznání nových kultur, osamostatnění se, ale také zábava a odpočinek. Vzhledem ke znalosti moderních technologií bývají velmi dobře informováni, oproti organizovaným zájezdům upřednostňují individuální cestování a sami si rezervují služby on-line. Rádi objevují netradiční turistické destinace, snaží se minimalizovat cestovní výdaje podobou levných letenek či ubytování v zařízeních nižší kategorie, ale i během krátké cesty chtějí poznat co nejvíce míst a památek. Vzhledem k jejich omezeným příjmům patří k hlavním stimulům ze strany hotelů nízká cena, přičemž nejčastěji zvoleným typem ubytování jsou hostely nebo hotely nižší kategorie. Při vytváření produktu je třeba věnovat pozornost na vlastní image a specifický marketing [6].

Mládež nejčastěji vyhledává nabídku různých studijních či pracovních pobytů. V oblibě jsou například jazykové kurzy v zahraničí a jiné specializované krátkodobé pobyty v zahraničí, kdy je hlavním cílem naučit se nebo se zdokonalit v cizím jazyce. Výměnné pobyty a programy v rámci středních škol jsou zaměřeny na aktivitu studentů středních škol, kteří v zahraničí bydlí u místních rodin, poznávají místní kulturu a zvyklosti nebo se můžou zdokonalovat v cizím jazyce. Stoupá i zájem o tzv. au pair pobyty. Kromě zdokonalení cizího jazyka poznají i kulturu v dané zemi. Studenti vysokých a středních škol si doplňují vzdělání praxí. Ty jsou ve většině případů zabezpečeny přes specializovanou agenturu. Zahraniční praxe umožňuje poznat danou zemi a také se zdokonalit v cizím jazyce. Pobyty mohou trvat i několik měsíců a vzhledem k harmonogramu školního roku probíhají tyto pobyty v létě, kdy mají studenti prázdniny. Jestliže pomíneme studijní a pracovní pobyty, nesmíme zapomenout zmínit dobrodružný cestovní ruch, který především zahrnuje pobyt v přírodě, jednodušší způsob ubytování a stravování. Aktivně strávená dovolená doprovázená především sportovním vyžitím je u mládeže velice oblíbená.

b) *Rodiny s nízkými příjmy.* Ke skupině rodin s dětmi řadíme rodiny s více než jedním dítětem nebo neúplné rodiny s rodičem samoživitelem. Při plánování dovolené jsou většinou limitováni počtem dní dovolené a obdobím školních prázdnin. Rodiny s dětmi vyžadují specifický druh ubytování, stravování a také doplňkových služeb, jako jsou například animační programy či služba hlídání dětí. Pro svou dovolenou vyhledávají méně vzdálené, bezpečné a snadno přístupné destinace v klidném prostředí. Pro tento segment účastníků cestovního ruchu je důležitá široká nabídka volnočasového vyžití - památky, zábavní parky, sportoviště a půjčovny sportovního vybavení, turistické a cyklistické trasy, v zimních střediscích pak např. lyžařské školy. Hotely mohou tento segment přitáhnout pomocí různých slev, jako například bezplatný pobyt pro děti do určitého věku nebo výhodný rodinný balíček, ale také speciálního vybavení a služeb. Jedná se například o dětské menu, možnost zapůjčení hraček a stolních her, dětské koutky, venkovní hřiště, dětské postýlky a stoličky, přebalovací pulty, službu hlídání dětí nebo dětské animační programy. Při volbě ubytovacího zařízení kladou rodiny důraz na čistotu a hygienu a preferují apartmány s kuchyňským koutkem, kde si mohou uvařit čaj nebo ohřát lahvičky s jídlem pro nejmenší děti [6].

Rodiny s dětmi se nejčastěji účastní venkovského cestovního ruchu, kdy účastník poznává prostředí venkova, jeho řemesla, lidovou tvorbu a folklor. Oblíbený je

rekreační cestovní ruch, který může probíhat celoročně, se zaměřením na poznávací turistiku a pobyt v přírodě. Atraktivní jsou pro tuto skupinu i jednodenní výlety s různým účelem, ať už výlet za historickými památkami nebo na různé kulturní akce a návštěvy akcí pro děti, hudebních a divadelních akcí, výstav, sportovních akcí, ukázek lidových řemesel a trhů a dalších kulturních akcí.

c) *Senioři.* Za seniory jsou jak z hlediska podmínek důchodového pojištění, tak i z pohledu českých a evropských statistik považovány osoby starší 65 let. Demografický trend předpokládá, že podíl lidí starších 64 let na celkové populaci v dlouhodobém měřítku poroste. Očekává se, že tento podíl se do roku 2060 v Evropě zdvojnásobí a bude tvořit 30 % celkové populace. V návaznosti na tento fakt vzroste také podíl starších lidí na celkovém počtu návštěvníků. Díky vlivům různých faktorů, jako je například stále se zlepšující zdravotní péče, zřejmě podíl návštěvníků-seniorů poroste rychleji než podíl očekávaný na základě demografického trendu. Navíc ti lidé, kteří v současné době patří k mladší skupině obyvatel a aktivně cestují, pravděpodobně budou chtít cestovat i v pozdějším věku, a zvýší tak počty cestujících seniorů [7].

Senioři míří spíše do klidných destinací, kde mohou relaxovat, poznávat místní historii nebo léčit své zdravotní problémy. Tradiční formou podpory cestovního ruchu seniorů je příspěvková a komplexní lázeňská péče. Kromě lázní však seniory zajímá také wellness, pěší turistika, rekreace u moře, návštěva památek a kulturních akcí nebo náboženský cestovní ruch. Senioři jsou ochotní si připlatit za kvalitu služeb a zájezd si většinou objednávají s časovým předstihem, proto je pro ně ideální nabídka „first minute“ zájezdů. Při výběru hotelů je pro ně klíčová dobrá dopravní dostupnost, klidné a příjemné okolní prostředí a v případě zdravotních obtíží ocení i bezbariérové uspořádání, wellness a lázeňské procedury nebo možnost dietního stravování. Senioři rádi cestují i mimo sezonu a většinou v doprovodu blízké osoby [6].

V současné době se evropští senioři podílí na celkovém počtu delších dovolených (tj. 4 a více přenocování) přibližně 15 %. Většina těchto dovolených je realizována v rámci domovské země. V průměru evropský senior uskuteční ročně 2,1 dovolené [7].

Senioři rádi cestují do přímořských oblastí za účelem rekreace a relaxace nebo se věnují pěší turistice. S oblibou se také zúčastňují poznávacích zájezdů, konaných především jako autokarový zájezd, do hlavních evropských měst. Tvoří výrazný podíl účastníků lázeňského cestovního ruchu s cílem rekonvalescence, rehabilitace a zotavení, kdy jsou

služby doplněny léčebnými procedurami a lékařskými službami, a také náboženského cestovního ruchu, kdy jsou navštěvována různá poutní místa nebo jinak významná místa spojená s určitým náboženstvím.

d) *Zdravotně a tělesně postižení.* UNWTO (Světová organizace pro cestovní ruch, United Nations World Tourism Organization) definuje zdravotně handicapovaného člověka jako člověka, kterého fyzická nebo mentální integrita je částečně nebo úplně redukována, a to od narození nebo na základě postupujícího věku, nemoci nebo nehody do té míry, že jeho samostatnost, schopnost navštěvovat školu nebo pracovat je narušena.

Zdravotně handicapovaní účastníci cestovního ruchu své potřeby a požadavky podřizují těžkostem, kterým čelí díky svému handicapu. K osobám se zdravotním postižením patří 1. lidé s handicapem mobility - na kolečkovém křesle nebo s limitovanou schopností hybnosti, 2. lidé se senzorickým handicapem – se ztrátou nebo omezením zraku a sluchu, 3. lidé s mentálním handicapem – s těžkostmi v učení a s Downovým syndromem, 4. lidé s jiným typem handicapu – s alergiemi, diabetem, respiračními problémy, růstovými problémy apod. [1].

Zdravotně postižené osoby vyžadují mnohem vyšší investice do vnitřních i vnějších úprav budov. Nově budovaná ubytovací zařízení musí respektovat vyhlášku Ministerstva pro místní rozvoj č. 398/2009 Sb., o obecných technických požadavcích zajišťujících bezbariérové užívání staveb. Osoby upoutané na invalidní vozík však potřebují, aby bylo jejich potřebám přizpůsobeno nejen ubytovací zařízení, ale celá destinace. Na odstraňování bariér by se přitom měli podílet všichni aktéři, tedy samospráva, vzdělávací instituce, dopravci, podnikatelé v cestovním ruchu a další [7].

Mezi nejoblíbenější typy zájezdů pro skupiny zdravotně a tělesně postižených patří poznávací zájezdy pořádané většinou jako autokarový zájezd především do hlavních evropských měst, kdy je také nutné využití služeb průvodce. Jestliže je motivem cesty spíše rekreace a relaxace, jsou cesty konané do přímořských oblastí. Dále se zdravotně postižené osoby účastní lázeňského cestovního ruchu zahrnujícího léčebné procedury a lázeňské služby a sloužícího pro celkovou rekonvalescenci a odpočinek, a také se s oblibou účastní náboženského cestovního ruchu.

Účastníci sociálního cestovního ruchu jsou významnou cílovou skupinou na trhu cestovního ruchu. Vlivem zejména demografických trendů bude jejich význam narůstat,

proto je nezbytné se na tyto skupiny zaměřit a respektovat jejich specifické požadavky při účasti na cestovním ruchu (tab. 1).

Tabulka 1: Motivy a požadavky účastníků sociálního cestovního ruchu

Segment	Motiv	Požadavky
Mládež	prohloubení vzdělání poznání nových kultur osamostatnění zábava odpočinek objevování netradičních destinací	minimální cestovní výdaje levné letenky či jízdenky ubytování v zařízeních nižší kategorie doplňkové služby (sportovní hřiště, hrací místnost)
Rodiny s dětmi	strávení volného času s dětmi relaxace návštěva sportovních a kulturních akcí	méně vzdálené destinace bezpečnost destinace snadná přístupnost klidné prostředí široká nabídka volnočasových aktivit (památky, zábavní parky, sportoviště) slevy na ubytování dětí nebo výhodný rodinný balíček speciální vybavení (možnost zapůjčení hraček a stolních her, dětské koutky, venkovní hřiště, dětské postýlky) speciální služby (dětské menu, služba hlídání dětí, animační programy) ubytování s možností přípravy vlastních jídel čistota ubytovacích zařízení
Senioři	možnost zlevněného pobytu mimo hlavní turistickou sezonu relaxace poznání kultury a historie dané destinace lěčba zdravotních problémů	klidné a příjemné okolní prostředí dobrá dopravní dostupnost možnost dietního stravování vysoká kvalita služeb
Zdravotně a tělesně postižení	lěčba či rehabilitace rekreace zvýšení kvality života učení se sociálním dovednostem integrace do společenského, kulturního a veřejného života odpočinek	bezbariérový přístup ubytovacích a stravovacích zařízení bezbariérové sociální zařízení lehká dostupnost dobrá informovanost o okolí daného místa specializovaný průvodce speciální dopravní prostředek

Zdroj: zpracováno podle Eurostatu, 2013

1. 1. 3. Vývoj sociálního cestovního ruchu

Počátek novodobého pojetí cestovního ruchu lze v Evropě spatřovat v období mezi dvěma světovými válkami. Období končí v 90. letech minulého století, kdy se stal cestovní ruch jedním ze tří nejdynamičtější se rozvíjejících odvětví světové ekonomiky (roční nárůst okolo 5 %, podíl na tvorbě HDP ve světě téměř 11 %, v evropských zemích v průměru 7 – 13,5 %). Po první světové válce státy do vývoje cestovního ruchu

prakticky nezasahovaly a lidé mohli cestovat bez vážnějších administrativních omezení. To se změnilo v důsledku hospodářské krize ve třicátých letech, kdy řada zemí zavedla určitá ochranná opatření v celní, pasové a vízové oblasti. Do druhé světové války se vývoj cestovního ruchu ubíral v celé Evropě v podstatě shodným směrem, po válce se vývoj na tzv. Východě a Západě začíná diametrálně lišit [8].

Po roce 1948 došlo na celém tzv. Východě k zásadnímu omezení svobody pohybu, jež bylo důsledkem studené války. Současně zde panoval nedostatek volných finančních prostředků. Před rokem 1989 významně převažoval domácí krátkodobý cestovní ruch, přičemž se do popředí dostal nový fenomén, chataření a chalupaření, jenž začal v 50. letech. U volného cestovního ruchu byl pozorován nedostatek kapacit. Individuální cesty byly realizovány většinou pod stan. Pasivní cestovní ruch byl ve většině případů realizován výjezdy do tzv. socialistických zemí. Výjezdy do nesocialistických zemí byly striktně regulovány ze strany jednotlivých států. Podmínkou pro vycestování byl tzv. devizový příslib vydaný bankou s tzv. výjezdní doložkou neboli povolením vycestovat, vydávanou policií. K získání devizového příslibu a výjezdní doložky vedla složitá administrativní cesta, jež vyžadovala doporučení řady orgánů a organizací. Omezený počet cestovních kanceláří nestačil pokrývat poptávku po zahraničních zájezdech [8].

Na Západě vedla po druhé světové válce zlepšující se ekonomická situace k relativně rychlému uspokojení základních potřeb a zvýšené poptávce po využití volného času. Tzv. Plán hospodářské obnovy Evropy byl iniciován ve Spojených státech amerických generálem Marshalllem v roce 1947. Jeho cílem bylo přispět k hospodářské rekonstrukci západní Evropy prostřednictvím finanční a materiální pomoci v zájmu její stabilizace. Plán přijalo osmnáct zemí. K rozkvětu cestovního ruchu významně přispěl také rozvoj silniční a dálniční sítě a souvisejících služeb, i rozvoj civilního letectví. Došlo k prudkému nárůstu kapacit služeb a tím i konkurence. Ta donutila v 70. a 80. letech podniky ke spojování za účelem společného postupu v prosazení se na trhu, a tak vznikly první destinace, tedy území s určitými společnými rysy, jež se na trhu jednotně propagují jako turistický cíl, a rozvíjely se mezinárodní hotelové řetězce. Stále lépe propracovaný marketing byl v 90. letech minulého století příčinou vzniku mnoha specifických forem cestovního ruchu, objevily se například expedice malých organizovaných skupin do vzdálených exotických krajů, vznikaly programy specializované na ochutnávku vín, na gastronomii a mnoho dalších. Vedle toho se

rozvíjela výstavba rekreačních komplexů, zejména v pobřežních oblastech. To však vedlo poměrně rychle k nežádoucím změnám ve složení a chování původního obyvatelstva, jež se stalo závislým na příjmech z cestovního ruchu. Začaly mizet zvyky, tradiční řemesla a rozmanitost místních kultur. Reakcí na tento vývoj je dnešní požadavek na tzv. udržitelnost [8].

Poslední etapa rozvoje cestovního ruchu, tj. po roce 1989, je ovlivněna především mohutným rozvojem dopravy a nástupem nových informačních technologií. Na dlouhé vzdálenosti dominuje letecká doprava a na krátké vzdálenosti silniční doprava. Nové informační technologie, především internet, vedou ke změnám v chování zákazníků a k dalšímu zvyšování dostupnosti nabídek cestovního ruchu. Současně dále roste fond volného času a zlepšující se ekonomická situace umožňuje prakticky všem vrstvám společnosti podílet se na cestovním ruchu [8].

Tabulka 2: Vývoj cestovního ruchu

Epocha	Období	Převládající druh dopravy	Hlavní motivace cestování	Účastníci
Předfáze	do roku 1850	silniční (nemotorová), pěší, lodní (nemotorová)	poutní cesty, objevitelské cesty, poznávání, obchod	šlechta, církev, obchodníci
Počáteční fáze	1850 - 1914	železniční (parní), pěší, silniční (nemotorová), lodní (parní)	lázeňství, poznávání, obchod, turistika (hory)	buržoazie, církev, nejbohatší zaměstnanci
Rozvojová fáze	1914 - 1945	železniční (parní), silniční (motorová), letecká (vrtulová)	rekreace (moře, venkov), obchod, poznávání	buržoazie, pracující s vyšší životní úrovní
Vrcholová fáze	po roce 1945	silniční (dálnice), letecká (trysková, charterová, lowcostová)	rekreace, poznávání, péče o zdraví, dobrodružství, obchod	všechny vrstvy obyvatelstva

Zdroj: MMR, 2007.

Pojem sociální cestovní ruch se objevuje v roce 1936, kdy Mezinárodní organizace práce (International Labour Organization, ILO) odsouhlasila nárok na placenou dovolenou (Úmluva č. 52). Podstata této úmluvy byla zmíněna i ve Všeobecné deklaraci lidských práv v roce 1948, kde se uvádí, že „každý má právo na odpočinek a chvíli volna, zahrnující rozumné vymezení pracovní doby, a na pravidelnou placenou dovolenou“. Daného požadavku se domáhali aktivisti, kteří veškerá tvrzení odůvodňovali zvláštním právem, a to právem na cestovní ruch jako přirozeného rozšíření práva na práci, odpočinek a placenou dovolenou [9].

Nicméně někteří historici se domnívají, že sociální cestovní ruch vznikl o několik desítek let dříve, s rozvojem rekreačních táborů pro znevýhodněné děti a vytvoření mládežnických ubytoven na počátku 20. století. V této době patřila většina turistických infrastruktur do soukromého sektoru, a to buď organizacím, které chtěly zajistit přístup cestovního ruchu pro širší spektrum populace, nebo ziskovým organizacím [9].

Teprve po skončení druhé světové války se sociální politika spolu s myšlenkou sociálního cestovního ruchu začala objevovat v některých zemích. Zejména díky podpoře budování, kdy byly poskytovány dotace na stavby, renovace a modernizace infrastruktury a rovněž díky systému opatření, která byla přijata na pomoc těm, kteří by chtěli jet na dovolenou [9].

Byly vytvořeny četné asociace pod záštitou odborů, hnutí rodin, závodních rad apod., které měly společný cíl, a to rozvinout a rozšířit sociální cestovní ruch. Kromě těchto asociací, které často působily na národní úrovni, byly na konci druhé světové války založeny federace na národní nebo mezinárodní úrovni, sdružující organizace usilující o stejný cíl. Jednalo se o Mezinárodní federaci campingu a caravaningu a Mezinárodní federaci ubytoven mládeže [9].

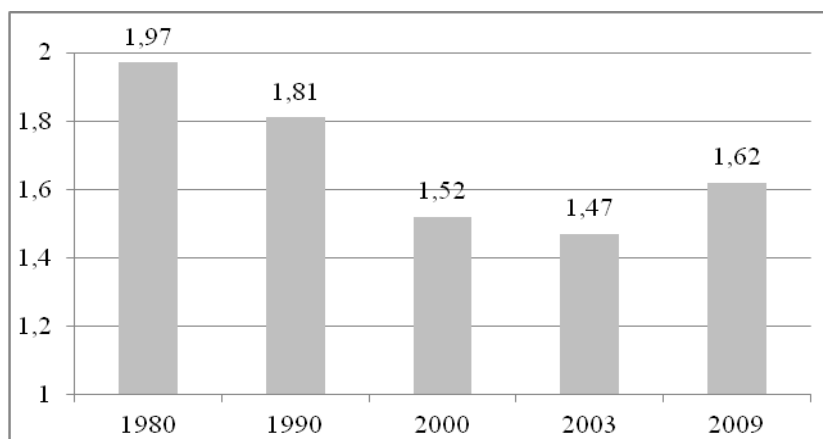
V roce 1963 byla založena nejvýznamnější organizace sociálního cestovního ruchu, a sice Mezinárodní úřad pro sociální cestovní ruch (L'Organisation internationale du tourisme social, OITS) [9].

a) *Rodiny s dětmi.* Ve většině evropských zemí došlo v posledních třech desetiletí k poklesu míry porodnosti. V současné době téměř žádná země Evropy nemá celkovou porodnost více než 2 porody na jednu ženu. V důsledku toho klesá i průměrná velikost domácností. V posledních letech došlo k prudkému nárůstu podílu žen vstupujících na pracovní trh, ale i přesto, že příjem rodin se zvyšuje, stále v průměru jedno z osmi dětí žije pod hranicí chudoby. Způsob zakládání rodiny se také mění. Jak muži, tak i ženy se chtějí stále více nejdříve prosadit na trhu práce a až po vybudování kariéry se chtějí usadit a zakládat rodiny. Z toho důvodu věk matek při prvním porodu stoupá a s tím i pravděpodobnost, že žena bude mít méně dětí než ženy patřící k předchozím generacím. Roste i počet žen, které nemají děti vůbec. Porodnost v Evropě tedy klesá a průměrná délka života se naopak prodlužuje [10].

Podle Třetí demografické zprávy Evropské komise (Third Demography Report) se ukázalo, že od roku 2003 vzrostl počet narozených dětí. Průměrná úhrnná plodnost v Evropě, která byla v roce 1980 2,1 (v 18 evropských zemích), roce 2003 byla hodnota 1,47 a od té vzrostla na 1,60 porozených dětí na jednu ženu (2008 – 2009), ale stále se nachází hluboko pod hranicí nutnou pro výměnu populace, která činí 2,1. Ke zvýšení porodnosti došlo ve všech zemích Evropy kromě Lucemburska, Malty a Portugalska. Největší nárůst za toto období byl pozorován ve 4 bývalých zemí východního bloku, které před několika lety měly nejnižší porodnost[11].

Porodnost ve Francii byla v roce 1950 2,93, do roku 1990 se snížila na 1,78 a své nejnižší úrovně dosáhla v roce 1994 (1,65). V roce 2001 hodnota opět vzrostla na 1,9 (G. Pison, 2002). V roce 2011 hodnota činila 2,0. V Německu byla úhrnná plodnost v roce 1970 2,03, v roce 1998 1,36, v roce 2011 vzrostla na 1,4. Itálie je reprezentována hodnotami 2,43 pro rok 1970, do roku 1990 hodnota klesla na 1,33 a poté dál klesala až na hodnotu 1,2 v roce 1995. V roce 2011, stejně jako v Německu, hodnota vzrostla na 1,4. V Irsku byla průměrná úhrnná plodnost v roce 2000 1,89, která v roce 2011 vzrostla na 2,1. Podle uvedených dat na webových stránkách United Nations Data Retrieval Systém se dále průměrný počet narozených dětí v Dánsku, Finsku, Belgii, Velké Británii, Švédsku, Rakousku, Řecku, Itálii a Španělsku zvyšoval. V Portugalsku v porovnání dat z roku 2000 a 2011 průměrná porodnost klesla z 1,54 na 1,3, zatímco v Lucembursku se tato hodnota nezměnila.[12]

Graf 1: Průměrná natalita v Evropě v letech 1980–2009 (průměrný počet živě narozených dětí na jednu ženu)



Zdroj: zpracováno podle Eurostatu, 2013

Průměrné hodnoty dat vybraných evropských krajín pro rok 1980 – Belgie, Bulharsko, Česká republika, Dánsko, Irsko, Řecko, Španělsko, Franci, Itálie, Kypr, Lotyšsko, Lucembursko, Maďarsko, Malta, Nizozemsko, Rakousko, Portugalsko, Rumunsko, Slovensko, Finsko, Švédsko, Velká Británie, Island, Norsko, Švýcarsko. Pro rok 1990 - Belgie, Bulharsko, Česká republika, Dánsko, Estonsko, Irsko, Řecko, Španělsko, Franci, Itálie, Kypr, Lotyšsko, Lucembursko, Maďarsko, Malta, Nizozemsko, Rakousko, Portugalsko, Rumunsko, Slovensko, Finsko, Švédsko, Velká Británie, Island, Norsko, Švýcarsko. Pro rok 2000 - Belgie, Bulharsko, Česká republika, Dánsko, Německo, Estonsko, Irsko, Řecko, Španělsko, Franci, Itálie, Kypr, Lotyšsko, Lucembursko, Maďarsko, Malta, Nizozemsko, Rakousko, Portugalsko, Rumunsko, Slovensko, Finsko, Švédsko, Velká Británie, Island, Lichtenštejnsko, Norsko, Švýcarsko. Pro rok 2003 - Belgie, Bulharsko, Česká republika, Dánsko, Německo, Estonsko, Irsko, Řecko, Španělsko, Franci, Itálie, Kypr, Litva, Lotyšsko, Lucembursko, Maďarsko, Malta, Nizozemsko, Rakousko, Portugalsko, Rumunsko, Slovensko, Finsko, Švédsko, Velká Británie, Island, Lichtenštejnsko, Norsko, Švýcarsko. Pro rok 2009 - Belgie, Bulharsko, Česká republika, Dánsko, Německo, Estonsko, Irsko, Řecko, Španělsko, Franci, Itálie, Kypr, Litva, Lotyšsko, Lucembursko, Maďarsko, Malta, Nizozemsko, Rakousko, Portugalsko, Rumunsko, Slovensko, Finsko, Švédsko, Velká Británie, Island, Lichtenštejnsko, Norsko, Švýcarsko.

Tabulka 3: Osoby ve věku 65 let a více v %

	1990	2010
Belgie	14,80	17,20
Bulharsko	13,00	17,50
Česká republika	12,50	15,20
Dánsko	15,60	16,30
Německo	14,90	20,70
Estonsko	11,60	17,10
Irsko	11,40	11,30
Řecko	13,70	18,90
Španělsko	13,40	16,80
Francie	13,90	16,60
Itálie	14,70	20,20
Kypr	10,80	13,10
Litva	11,80	17,40
Lotyšsko	10,80	16,10
Lucembursko	13,40	14,00
Maďarsko	13,20	16,60
Malta	10,40	14,80
Nizozemsko	12,80	15,30
Rakousko	14,90	17,60
Polsko	10,00	13,50
Portugalsko	13,20	17,90
Rumunsko	10,30	14,90

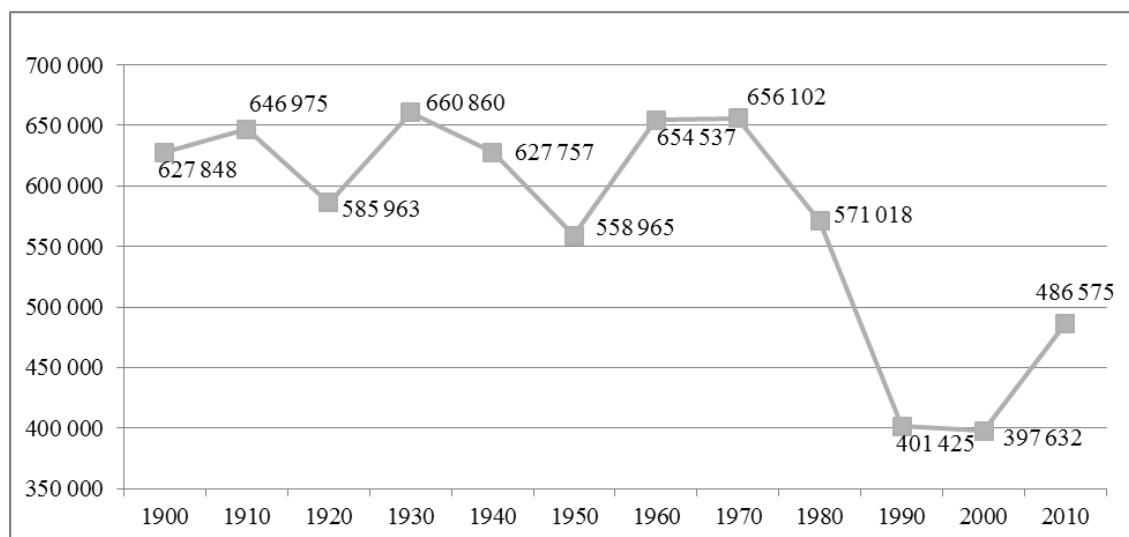
Pokračování Tabulky 3

Slovinsko	10,60	16,50
Slovensko	10,30	12,30
Finsko	13,30	17,00
Švédsko	17,80	18,10
Velká Británie	15,70	16,50
Island	10,60	12,00
Lichtenštejsko	10,00	13,50
Norsko	16,30	14,90
Švýcarsko	14,60	16,80

Zdroj: zpracováno podle Eurostatu, 2013.

Procentuální zastoupení osob ve věku 65 let a více v letech 1990 – 2010 vzrostl ve všech evropských zemích kromě Irska, kde se hodnota téměř nezměnila a Norska, kde se počet osob o 1,4 % snížil. Nejvíce se počet osob zvýšil ve Slovinsku, a to o 5,9 %, v Německu o 5,6 % a v Litvě. Naopak procentuální zastoupení osob starších 65 let nejméně vzrostlo ve Švédsku o 0,3 %, Lucembursku o 0,6 % a Dánsku o 0,7 %.

Graf 2: Celkový počet narozených dětí ve Španělsku v letech 1900 - 2010



Zdroj: zpracováno podle Instituto Nacional de Estadística, 2013.

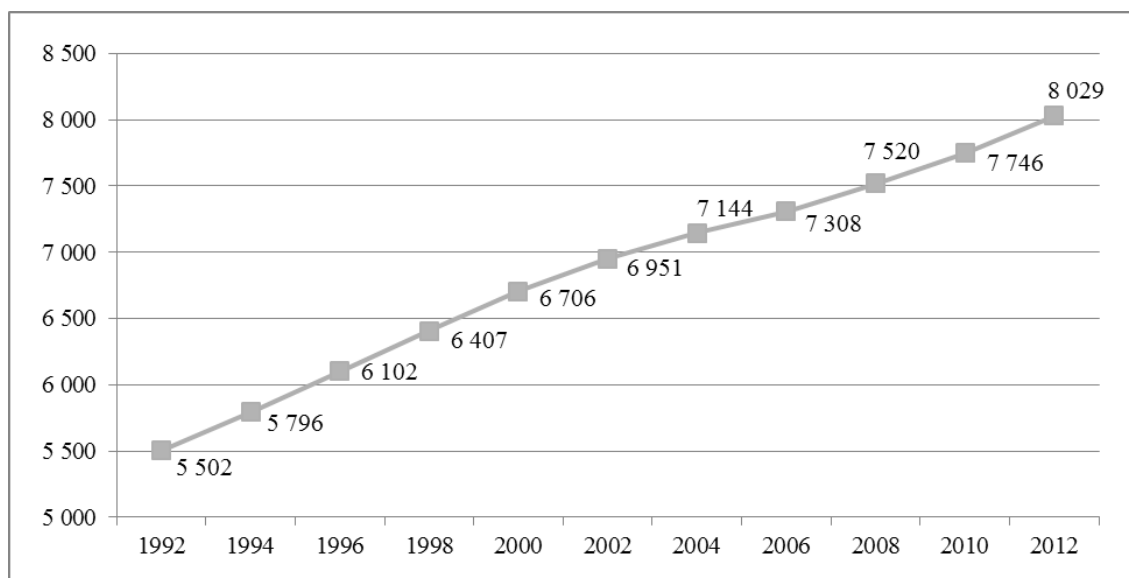
Tabulka 4: Vývoj počtu obyvatel ve věku 65 let a více ve Španělsku v letech 1992 – 2012 (v %)

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
65 let a více	5 501 600	5 646 306	5 796 421	5 946 265	6 101 512	6 253 520	6 407 373
zastoupení v %	14,11	14,43	14,77	15,11	15,47	15,82	16,16
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
65 let a více	6 555 751	6 705 609	6 838 160	6 950 706	7 043 920	7 143 808	7 228 391
zastoupení v %	16,47	16,74	16,89	16,97	16,91	16,87	16,80
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
65 let a více	7 308 455	7 407 417	7 520 308	7 628 934	7 745 566	7 877 798	8 029 674
zastoupení v %	16,70	16,66	16,61	16,65	16,84	17,07	17,38

Zdroj: zpracováno podle Instituto Nacional de Estadística, 2013.

Počet obyvatel ve věku 65 let a více ve Španělsku v letech 1992 – 2012 rostl, každý rok se počet obyvatel ve věku 65 let a více průměrně zvýšil o 1,91 %.

Tabulka 5: Počet obyvatel ve věku 65 let a více v letech 1992 – 2012 (v tis.)



Zdroj: zpracováno podle Instituto Nacional de Estadística, 2013.

Tabulka 6: Vývoj počtu zdravotně a tělesně postižených osob podle stupně postižení ve Španělsku
v letech 2008 – 2011 (v tis.)

	2008	2009	2010	2011
33 - 44%	244,8	412,8	449,3	483,7
45 - 64%	174,8	206,4	228,8	250,5
65 - 74%	297,5	300,2	320,5	340,5
75% a více	157,0	162,4	173,3	187,3
celkem	874,1	1081,8	1171,9	1262

Zdroj: zpracováno podle Instituto Nacional de Estadística, 2013.

Počet zdravotně a tělesně postižených osob ve Španělsku v letech 2008 – 2011 vzrostl. Od roku 2008 se celkový počet navýšil o 387 900 osob.

1. 2. Podpora sociálního cestovního ruchu

Podpora rozvoje cestovního ruchu pro všechny by měla vycházet z kritérií, která určují obecné pojetí cestovního ruchu pro všechny. Zvyšuje dostupnost cestovního ruchu pro všechny skupiny, pro které je účast na cestovním ruchu obtížná, otevírá cestovní ruch širokému spektru skupin a sektorů uživatelů, začleňuje do cestovního ruchu iniciativy a cíle, které jsou humanistické, vzdělávací, kulturní a týkají se rozvoje člověka obecně. Podpora zajišťuje transparentnost hospodářské stránky činnosti se zisky omezenými na úroveň potřebnou ke splnění sociálních cílů a vytváří produkty cestovního ruchu, které budou přidávat nepeněžitou hodnotu. Integruje cestovní ruch do místního prostředí trvale udržitelným způsobem a řídí lidské zdroje tak, aby bylo podpořeno uspokojení z práce a začlenění, to znamená zaměřit se na kvalitu zaměstnanosti zaměstnanců organizací cestovního ruchu [3].

1. 2. 1. Postavení sociálního cestovního ruchu osob v systému cestovního ruchu

Podpora cestovního ruchu pro všechny se uskutečňuje prostřednictvím orgánů, v jejichž kompetenci je sociální cestovní ruch, nástrojů podpory sociálního cestovního ruchu a evropských programů podpory sociálního cestovního ruchu. Na evropské úrovni se sociálním cestovním ruchem zabývá organizace OITS, ENAT, ETC. Na národní úrovni

jsou to například organizace Family Holiday Association, ANCV nebo Vacances Ouvertes.

a) *L'Organisation internationale du tourisme social (OITS)* [9]. Mezinárodní nezisková organizace, která podporuje přístup k volnočasovým aktivitám a aktivitám týkajících se cestovního ruchu pro co největší počet lidí, především pro mládež, rodiny, zdravotně a tělesně postižené a seniory. Jedním z cílů je propagovat cestovní ruch na bázi udržitelnosti a solidarity. Organizace se také snaží o mezikulturní porozumění rezidentů a návštěvníků s respektem k přírodnímu a kulturnímu dědictví.

Organizace vznikla v roce 1963 jako Mezinárodní kancelář cestovního ruchu (Bureau International du Tourisme Social, BITS). Jedním z hlavních dokumentů se stala Montrealská deklarace „Směrem k humanistické a sociální vizi cestovního ruchu“ přijatá v roce 1996.

Hlavním cílem organizace je podpora rozvoje sociálního cestovního ruchu v mezinárodním měřítku. Za tímto účelem se stará o koordinaci turistických aktivit jednotlivých členů a poskytuje veškeré informace týkající se sociálního cestovního ruchu. Tyto informace jsou především poskytovány prostřednictvím internetových stránek, časopisů a elektronických zpravodajů.

Organizace také realizuje různé studie a výzkumy v oblasti cestovního ruchu a účastní se projektů a odborných misí. Dále také každé dva roky pořádá světový kongres, regionální a tematické semináře a semináře, které jsou zaměřeny na stimulaci obchodních příležitostí mezi jednotlivými členy a partnery.

Pracovní komise umožňuje členským organizacím jednat o společných zájmech a provádět různé akce na jednotlivá témata. V současné době existují tři pracovní komise, přičemž se každá věnuje jinému tématu, a to cestovní ruch mládeže, cestovní ruch pro zdravotně a tělesně postižené a odpovědné cestování, které udává nepsaná pravidla, jak by se měl návštěvník chovat k navštívenému místu a jeho obyvatelům, chránit životní prostředí a respektovat kulturní a přírodní hodnoty.

Organizace má vlastní vědecký výbor, který je tvořen výzkumnými pracovníky zainteresovanými v problematice cestovního ruchu a který působí jako podpora studia a výzkumu stávající problematiky.

OITS má rovněž důležitou reprezentativní funkci. Je členem Světové organizace cestovního ruchu (United Nations World Tourism Organisation), Světové konfederace cestovního ruchu mládeže a studentů (World Youth Student & Educational Travel Confederation, WYSET. C), Evropské rady pro neziskové organizace (European Council for Non-profit Organisations, CEDAG), Evropské pracovní skupiny pro cestovní ruch (European Tourism Action Group, ETAG). Spolupracuje také s Evropskou konfederací odborových svazů (European Trade Union Confederation, ETUC), se kterou podepsala úmluvu o spolupráci v roce 2001, a s Evropskou federací pro výživu, zemědělství a cestovní ruch (European Federation of Food, Agriculture and Tourism Trade Union), se kterou podepsaly společné prohlášení v roce 2005. V neposlední řadě OITS spolupracuje s Evropskou unií, Organizací spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation, UNESCO), Mezinárodní asociací pro cestovní ruch (International Association of Social Tourism, IAST) a Mezinárodním družstevním svazem (International Cooperative Alliance, ICA).

Mezi členy organizace patří veřejné i soukromé subjekty, které provozují jak ziskovou, tak i neziskovou činnost, a řadíme sem sdružení cestovního ruchu, rekreační střediska, cestovní kanceláře a agentury, odbory, družstva, neziskové organizace, vzdělávací instituce a úřední organizace cestovního ruchu, které hrají potřebnou roli v sociálním cestovním ruchu. Celkem má OITS téměř 165 členských organizací v 35 zemích.

Aby činnost organizace byla efektivní a viditelná, byla vytvořena Evropská komise pro sociální cestovní ruch působící v Evropě, k jejímž hlavním úkolům patří stát se jediným kvalifikovaným zprostředkovatelem pro evropské instituce v oblasti sociálního cestovního ruchu. Sleduje a šíří hlavní trendy sociálních politik týkajících se cestovního ruchu v Evropě. Organizace také podporuje rozvoj systémů zaměřených na snazší přístup k dovolené na úrovni Evropy a snaží se vytvářet nebo podporovat iniciativy, které umožňují působení organizace ve východní a severní Evropě, včetně kandidátských zemí Evropské unie. Dále pak vypracovává projekty, které jsou navrhovány jednotlivými členy a předkládány Evropské komisi nebo se jich sama účastní. Snaží se o usnadnění kontaktu mezi členy a partnery, kteří jsou zainteresováni v podpoře nabídky a služeb pro specializované klienty.

b) *Evropská síť pro přístupný cestovní ruch* [13] (ENAT, European Network for Accessible Tourism) je nezisková organizace, která byla založena jako podpora ostatním organizacím, které se snaží být průkopníky v oblasti přístupového cestovního ruchu.

Organizace ENAT byla založena v lednu 2006 jako projektově orientovaná iniciativa devíti sponzorských organizací v 6 členských státech Evropské unie. Evropská komise, Generální ředitelství pro zaměstnanost a sociální věci, poskytlo finanční podporu síť v prvních dvou letech provozu, 2006–2007.

Organizace se snaží zpřístupnit všechny evropské destinace a jejich produkty a služby všem účastníkům cestovního ruchu a podpořit tak bezbariérové cestování po celém světě. Úspěchu se snaží docílit tím, že usiluje o spojení všech aktérů prostřednictvím sdílení svých zkušeností. Organizace rozšiřuje povědomí o potřebě dostupnosti ve všech oblastech cestovního ruchu napříč celou Evropou, podporuje rozvoj a šíření osvědčených praktik a postupů a pracuje na rozvoji znalostí problémů přístupnosti v Evropě. Dále pak poskytuje platformu těm, kteří podporují přístupnost cestovního ruchu a reprezentují evropské a národní instituce a organizace, jejichž činnost má přímý vliv na cestovní ruch.

c) *Evropská komise cestovního ruchu* [14] (ETC, European Travel Commission) se sídlem v Bruselu byla založena v roce 1948 jako mezinárodní nezisková organizace a prvních 19 let svého fungování byla součástí Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD, Organisation for Economic Co-operation and Development). Poté se stala samostatnou, dobrovolnou organizací. Po roce 1990 se k ní připojila většina střeoevropských zemí. Je reprezentována 33 státy, z toho je 25 členských států Evropské unie a 9 z nich jsou ostatní evropské země. Komise je odpovědná za propagaci Evropy jako turistické destinace. Funguje na 4 hlavních zámořských trzích, a to v Brazílii, Kanadě, Číně a USA.

Cílem komise je podpora cestování do Evropy ze všech regionů světa, uskutečňovaná mj. pracovními skupinami v USA, Kanadě, Argentině, Japonsku, Brazílii a Austrálii.

Evropská komise cestovního ruchu se v rámci propagace zaměřuje na 3 hlavní aktivity: reklama, public relations a propagace zaměřená na zástupce cestovního ruchu. Výběru

jednotlivých aktivit předchází výzkum trhu a všechny kampaně jsou sladěny s národními kampaněmi.

Poslání Evropské komise pro cestovní ruch je společně pracovat a budovat hodnotu cestovního ruchu pro všechny jedinečné a různorodé země Evropy prostřednictvím spolupráce v oblasti sdílení osvědčených způsobů, průzkumu trhu a propagace.

Hlavní cíle ETC jsou propagace Evropy jako atraktivní turistické destinace, pomoc členům Národní kanceláře prostřednictvím výměny znalostí a spolupráce a poskytování průmyslovým partnerům a dalším zainteresovaným stranám snadný přístup k materiálům a statistikám o příjezdovém cestovním ruchu Evropy.

Komise působí v zámoří a v Evropě. V zámoří se zástupci zahraničních kanceláří Evropských národních centrál (NTOs, European National Tourist Offices) působících na různých trzích sdružují a vytvářejí operativní skupinu s voleným předsedou. Rozhodují o programu společenských aktivit na podporu Evropy, navrhuji rozpočet pro následující období a usilují o podporu místního průmyslu. V Evropě je program předložen ke schválení evropským členům ETC, kteří se scházejí 2x ročně (na jaře a na podzim) na valné hromadě.

Každý ze členů operativní skupiny může najmout služby jakékoli PR agentury pro styk s veřejností, která je kromě propagace rovněž zodpovědná za podporu místního průmyslu. Obrovskou výhodou ETC jsou velmi nízké provozní náklady, a proto může významnou část svých finančních prostředků použít na aktivity v zámoří. Dále pak svolává fórum pro ředitele evropských národních kanceláří, aby se pravidelně scházeli a navzájem si vyměňovali svoje nápady. ETC je neustále v kontaktu se všemi mezinárodními organizacemi a lidmi pracujícími v oboru cestovní ruch.

Ústředním bodem strategie je důležitost stimulování konkurenceschopnosti, podpora trvale udržitelného cestovního ruchu, zvyšování povědomí o Evropě jako turistické destinace na dalekých trzích. ETC to dělá prostřednictvím iniciování marketingové aktivity na podporu celoevropských produktů a motivů, které jsou doplňujícím aspektem k jednotlivým marketingovým akcím členských států.

Komise je financována z příspěvků členských států na základě předem stanovených kritérií, dále pak prostředky používanými především na zvláštní kampaně, které přichází ze zámoří jako trvalá finanční podpora. Díky podpoře lokálního průmyslu je Evropská

komise pro cestovní ruch schopna zvýšit svůj roční rozpočet z 1 miliardy € na více než 4 miliardy €.

d) *Family Holiday Association* [15] je jediným britským dobročinným spolkem, který se zaměřuje na pomoc znevýhodněným rodinám ke snadnějšímu přístupu k dovolené. Od svého vzniku pomohla již více než 150 000 rodinám s dětmi.

Asociace pracuje na zlepšení kvality rodinného života rodinám s dětmi, které jsou postiženy chudobou, prostřednictvím podpory pro snazší přístup k dovolené a ostatním rekreačním aktivitám. Pomoc je určena ekonomicky a sociálně deprivovaným rodinám, které na vlastní dovolenou nemají prostředky. V současné době asociace pomáhá více než 2000 rodinám a v roce 2014 má v plánu takto pomoci 9000 jedincům.

Hlavním cílem organizace je zvýšení počtu rodin, kterým bude poskytnuta pomoc, zvýšení a propagace důležitosti dovolené pro sociálně znevýhodněné skupiny a zvýšení povědomí o rozsahu problému nedostatečného přístupu k dovolené.

Asociace pomáhá prostřednictvím poskytování grantů na uhrazení části nákladů na dovolenou. Dále pak spolupracuje s místními úřady, sociálními pracovníky, dobrovolnými a statutárními spolky, médii a podobně smýšlejícími agenturami napříč celou Evropou.

Grant pomáhá pokrýt náklady na ubytování, stravování, cestování a kapesné na celý týden. Většinou se jedná o dovolenou v rámci Velké Británie, v přímořských střediscích nebo autokempech, výjimečně se jedná o dovolenou v jiné oblasti.

V roce 2012 se dostalo pomoci více než 2000 rodinám napříč celou Velkou Británií. Na práci asociace dohlíží Rada, která je složena z 9 členů a sídlí v Londýně.

e) *L'Agence Nationale pour les Chèques-Vacances* [16] Národní agentura pro prázdninové šeky (ANCV) je zaměřená na propagaci přístupu k dovolené za využití dvou hlavních nástrojů, prázdninových poukazů pro zaměstnance a akčních programů pro lidi v nesnázích.

Prázdninové šeky je možno využívat po celé Francii včetně zámořských území a ostatních států Evropské unie. Šeky se přidělují v hodnotách 10, 20, 25 a 50 € a jsou určeny pro celou rodinu. Platnost šeků je 2 roky a je možno je využívat v ubytovacích zařízeních, stravovacích zařízeních či jiných zařízeních v oblasti cestovního ruchu.

I když je hlavním účelem prázdninových poukázek sociální pomoc, přináší i značné ekonomické výhody. Hodnota poukázek závisí na oblasti cestovního ruchu, pro kterou je využívána (ubytování, stravování, doprava, kulturní a sportovní aktivity). Za rok 2012 ANCV investovala 1,29 miliard €. Ovšem částka, kterou poté turisté utratí při své dovolené, je mnohem vyšší.

V roce 2011 využilo ve Francii takových šeků 9,1 milionů osob, díky čemuž byla do ekonomiky cestovního ruchu investována 1 miliarda a 327 tisíc €.

Akční programy mohou mít samy o sobě ekonomický přínos pro místní rozvoj. Program Senioři na dovolené si dal za cíl poslat 100 000 seniorů na dovolenou. Taková dovolená se koná po celý rok mimo měsíce červenec a srpen, zajistí tím tedy i prodloužení sezóny pro ubytovací zařízení a další struktury v oblasti cestovního ruchu.

f) *Vacances Ouvertes* [9] je francouzská asociace, která vznikla v roce 1990 za účelem podpory přístupu k dovolené sociálně znevýhodněným skupinám, přičemž splňuje požadavky sociálního zabezpečení. Cílem asociace je pomoc lidem k snadnějšímu přístupu a plánování dovolené, která je považována za jeden ze způsobů překonání sociálního vyloučení.

Asociace spolupracuje s organizacemi, které jsou na nižší úrovni a poskytují lokální podporu rodinám s dětmi a mládeži, aby si mohli naplánovat vlastní dovolenou a byli tak bráni jako aktivní účastníci projektu.

Ačkoli asociace působí na národní úrovni, spolupracuje pouze s místními úřady. V roce 2007 měla asociace více než 11 000 místních partnerů a 400 členů. Každý rok *Vacances Ouvertes* přispívá více než 12 000 lidem.

Asociace nabízí financování ve formě rekreačních poukazů na dovolenou, řídí, formuluje a sleduje poskytování metodických a materiálních zdrojů, a také poskytuje školení, konzultace a studie.

Asociace pracuje pod záštitou Ministerstva mládeže a tělovýchovy a je členem Národního svazu asociací cestovního ruchu (National Union for Tourism Associations, UNAT) a Evropské sítě proti chudobě (European Antipoverty Network, EAPN).

1. 2. 2. Nástroje podpory sociálního cestovního ruchu

Sociální cestovní ruch je možné stimulovat využitím nástrojů politiky cestovního ruchu. Stát může využívat ekonomické, sociálně-komunikační, právní, zdravotnické, koordinační nebo donucovací nástroje.

a) *Ekonomické nástroje.* Obecně můžeme říci, že za ekonomické nástroje se dá považovat systematická hmotná podpora nebo výpomoc z veřejných prostředků, daňová zvýhodnění, zavádění nových standardů, podpora vzdělávání pracovníků v cestovním ruchu a jiné.

b) *Sociálně-komunikační nástroje.* Sociálně-komunikační nástroje podpory sociálního cestovního ruchu mají za úkol především ovlivňovat veřejné mínění. To je možné realizovat prostřednictvím různých webových a informačních portálů nebo katalogů a jiných tištěných materiálů. Důležité je i poskytování informací o cestování, ubytování a stavování pro zdravotně a tělesně postižené a samotná propagace jednotlivých zařízení v cestovním ruchu.

Jinou problematikou se zabývá program Mládež v akci. Program Mládež v akci, který bude probíhat v letech 2007 až 2013, je nejnovějším přírůstkem do rodiny programů Evropské unie zaměřených na volnočasové aktivity mladých lidí. Navazuje na předešlý program Mládež (2000–2006) a pokračuje v podpoře osvědčených činností: mezinárodních výměn mládeže, Evropské dobrovolné služby, iniciativ mládeže a aktivit zaměřených na rozvoj kvalifikace pracovníků s mládeží. Navíc zavádí nová opatření na rozvoj evropské spolupráce při koordinaci politiky v oblasti mládeže a rozšiřuje možnosti spolupráce s nečlenskými zeměmi EU [17].

c) *Legislativní nástroje.* Legislativními nástroji sociálního cestovního ruchu jsou právní předpisy a nařízení ze strany vlády a jiných orgánů veřejné moci.

V oblasti cestovního ruchu mají i zdravotně postižení svoje práva při cestování letadlem a vlakem. V oblasti letecké dopravy došlo k významnému posílení práv osob se zdravotním postižením prostřednictvím nařízení EP a Rady (ES) č. 1107/2006 o právech osob se zdravotním postižením a osob s omezenou schopností pohybu a orientace v letecké dopravě. Od 26. 7. 2008, kdy toto nařízení vešlo v platnost, se jím musí řídit jak členské státy Evropské unie, tak i Evropský hospodářský prostor [18].

Hlavním účelem nařízení je stanovit pravidla tak, aby bylo zabráněno diskriminaci a bylo zajištěno, že se osobám se zdravotním postižením a osobám s omezenou schopností pohybu vždy dostane řádné pomoci. Nařízení dále stanovuje způsob pomoci ze strany provozovatelů letišť a leteckých dopravců, přičemž tato služba musí být poskytována bez dodatečných poplatků. Nařízení dále zakazuje odmítnout přepravu osob se zdravotním postižením z důvodu jejich handicapu nebo omezené schopnosti pohybu a orientace [18].

Podobné nařízení platí i pro železniční přepravu, je platné od roku 2009. Nařízení EP a Rady (ES) č. 1371/2007 o právech a povinnostech cestujících v železniční dopravě se věnuje mimo jiné právům osob se zdravotním postižením a omezenou schopností orientace a pohybu. Obdobně jako u letecké dopravy jsou stanovena nediskriminační pravidla a pravidla pro poskytování pomoci. Rezervace a přepravní doklady se musí poskytovat zdravotně postiženým osobám a osobám s omezenou schopností pohybu a orientace bez jakýchkoli dodatečných nákladů. Železniční podnik, prodejce přepravních dokladů a poskytovatelé souhrnných služeb cestovního ruchu nemohou odmítnout přijmout rezervaci zdravotně postižené osoby nebo osoby s omezenou schopností pohybu a orientace nebo jí vystavit přepravní doklad nebo požadovat, aby byla doprovázena jinou osobou. Železniční podniky a provozovatelé stanic musí zajistit v případě osob s omezenou schopností pohybu a orientace, aby stanice, nástupiště, vlakové soupravy a další prvky byly přístupné zdravotně postiženým osobám a osobám s omezenou schopností pohybu a orientace. Není-li ve vlaku doprovodná posádka, musí železniční podniky a provozovatelé stanic vynaložit v neobsazených stanicích náležité úsilí, aby zdravotně postižené osoby a osoby s omezenou schopností pohybu a orientace měly přístup k cestování vlakem. Dané osobě musí být zajištěno, aby byla schopna nastoupit do dopravního stroje, přestoupit na přípoj nebo vystoupit z dopravního stroje, na který má zakoupený přepravní doklad. S ohledem na toto pravidlo poskytuje železniční podnik zdravotně postiženým osobám a osobám s omezenou schopností pohybu a orientace bezplatnou pomoc ve vlaku a při nastupování do vlaku a vystupování z něj. Ve vlaku musí být také zajištěno, aby takto postižené osoby mohly využívat stejné služby jako ostatní cestující. Železniční podniky a provozovatelé stanic musí zajistit, aby v neobsazených stanicích byly, v souladu s pravidly pro přístup, uvedeny jednoduše přístupné informace o nejbližších obsazených stanicích a přímo dostupné pomoci pro zdravotně postižené osoby a osoby s omezenou schopností pohybu

a orientace. Železniční podniky, provozovatelé stanic, prodejci přepravních dokladů a poskytovatelé souhrnných služeb cestovního ruchu navzájem spolupracují, aby poskytli pomoc zdravotně postiženým osobám a osobám s omezenou schopností pohybu a orientace [19].

Zcela jedinečným projektem pro usnadnění cestování osobám se sníženou schopností pohybu a orientace je projekt Klíč, který vznikl v roce 1986 v Německu. Jedná se o pomoc při zajištění jednotného přístupu na sociální zařízení pro osoby se zdravotním postižením u dálničních odpočívadel a čerpacích stanic. V současné době je projekt rozšířen ve více než 20 zemích Evropy. Registrováno je více než 1 000 000 vydaných klíčů, které umožňují přístup na přibližně 100 000 sociálních a technických kompenzačních zařízení (toalety, zvedací a šikmé schodišťové plošiny, výtahy apod.). Účast v projektu EUROKLÍČ zapojí každého provozovatele, který si nechá na bezbariérová sociální a technická kompenzační zařízení nainstalovat „eurozámky“, do jednotné elektronické databáze veřejně přístupných zařízení přátelských pro lidi se sníženou schopností pohybu, s možností budoucího využití prostřednictvím satelitních navigačních systémů. V zahraničí má databáze významný vliv na plánování tras pro osoby se sníženou schopností pohybu a významně přispěje i k rozvoji cestovního ruchu v jednotlivých krajích ČR. Zahraniční regiony, v nichž jsou veřejně přístupné budovy osazeny „eurozámky“, jsou pro zmíněnou cílovou skupinu turisticky mnohem atraktivnější. Projekt rovněž odstraňuje nejistotu a řadu psychologických bariér, a tím posiluje samostatnost a nezávislost osob se sníženou schopností pohybu v každodenním životě. Zavedení projektu EUROKLÍČ zpřístupní sociální a technická kompenzační zařízení lidem, pro něž jsou určena, a zabráni jejich zneužívání nežádoucími skupinami [20].

Projekt „ATHENA na cestách“ je realizován za podpory Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost a je zaměřen na rozvoj bezbariérového cestování v České republice. Tato specifická oblast zahrnuje cestování, turistická místa, produkty a informace pro návštěvníky se zvláštními potřebami, zejména pro osoby se zdravotním postižením, seniory, rodiče s malými dětmi či jiné osoby s omezenou pohyblivostí. Projekt se snaží představit bezbariérové cestování jako oblast vhodnou pro rozvoj zaměstnanosti s cílem uplatnit znevýhodněné osoby na trhu práce a začlenit handicapované do společnosti, dále se snaží motivovat hlavní aktéry cestovního ruchu ke vzájemné spolupráci s cílem prosadit tuto oblast do praxe a zapojit se evropských

aktivit v sektoru bezbariérového cestování s cílem získat mezinárodní zkušenosti a uplatnit je pro vytváření jednotného informačního bezbariérového systému v České republice [4].

Akční plán na podporu práv a plného zapojení osob se zdravotním postižením do společnosti se zaměřuje na zlepšení kvality života osob se zdravotním postižením v Evropě 2006 – 2015. Vymezuje cíle Rady Evropy s ohledem na lidská práva, zákaz diskriminace, rovné příležitosti a zapojení osob se zdravotním postižením do společnosti. Klíčové aktivity tohoto plánu pokrývají všechny aspekty života osob se zdravotním postižením a ve svém souhrnu tvoří obecný rámec pro formulaci politiky vůči této skupině osob na úrovni jednotlivých členských států. V oblasti činností č. 2 - Účast na kulturním životě - mimo jiné uvádí, že právo osob se zdravotním postižením jako jednotlivců na plné zapojení do společnosti závisí i na tom, zda mají možnost účastnit se kulturního života této společnosti. Mají-li osoby se zdravotním postižením zůstat nezávislé nebo se stát nezávislými, musí mít plnohodnotný život ve smyslu kontaktů s ostatními členy společnosti, ať již se jedná o osoby zdravotně postižené nebo nepostižené. Mají právo účastnit se kulturních akcí, volnočasových aktivit, sportu a turistiky. K dosažení tohoto cíle bude zřejmě třeba přijmout zvláštní právní předpisy. V nich by se měla odrazit koncepce přiměřeného uzpůsobení, a to zejména v souvislosti s přístupem do starších budov nebo historických památek a prostor menších soukromých podniků. Dále bude nutné, aby se různorodost společnosti odrazila i ve sdělovacích prostředcích [21].

V oblasti činností č. 6 - Přístupnost prostředí - zase stojí, že přístupné prostředí hraje klíčovou úlohu při vytváření začleňující společnosti, ve které se mohou osoby se zdravotním postižením zapojit do každodenního života. Stávající překážky zastavěného prostředí ztěžují nebo zcela brání osobám se zdravotním postižením v tomto zapojení a ve využívání jejich základních práv. Cílem tedy je postupně vytvářet prostředí přístupné pro osoby se zdravotním postižením a bránit vzniku nových překážek [21].

Úmluva o právech dítěte, která uvádí práva dítěte na život a přežití, na osobní rozvoj, na ochranu a participační práva dětí, byla přijata Valným shromážděním OSN dne 20. listopadu 1989. Od té doby ji postupně ratifikovaly všechny státy světa (s výjimkou USA a Somálska) a stala se tak nejširě přijatou smlouvou o lidských právech v historii. Úmluva obsahuje celkem 54 článků. Dítětem se podle ní „rozumí každá lidská bytost

mladší 18 let“ (čl. 1 Úmluvy) [22]. A kromě jiného zahrnuje i právo dítěte na odpočinek a volný čas.

Přijetím Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením, která byla uvedena v platnosti 13. prosince 2006 v New Yorku, se státy zavazují ochraňovat zdravotně a tělesně postižené osoby před jakýmkoli druhem diskriminace a dodržovat občanská, politická, ekonomická, sociální a kulturní práva těchto osob [22].

d) *Koordinační nástroje.* Příklady koordinačních nástrojů rozvoje sociálního cestovního ruchu můžeme vidět například ve Francii, kde se uplatňují jako spolupráce Národní agentury pro prázdninové šeky (ANCV, L'Agence Nationale pour les Chèques-Vacances), organizace Vacaces Ouvertes a podniků cestovního ruchu. Ve Velké Británii se zase snaží o koordinaci čerpání příspěvků z Rodinného fondu a spolupráci fondů a grantových organizací.

e) *Donucovací nástroje.* Donucovací nástroje si můžeme představit jako různé formy kontrol dodržování podmínek poskytování příspěvků a účasti na pobytech.

1. 2. 3. Evropské programy podpory sociálního cestovního ruchu

Nejznámějším evropským programem na podporu sociálního cestovního ruchu je program CALYPSO. Evropský parlament v prosinci roku 2008 hlasoval pro přijetí přípravné akce pro rozvoj sociálního cestovního ruchu v Evropě. Hlavním důvodem schválení projektu bylo především to, že mnoho občanů bylo doposud vyloučeno z cestovního ruchu, a projekt Calypso má za úkol tuto nerovnost eliminovat zajištěním všeobecného přístupu k cestovnímu ruchu a samotnému cestování. Iniciativa Calypso pomáhá realizovat dovolené znevýhodněným lidem a podporuje nárůst cestovního ruchu mimo sezonu. Zároveň podporuje výměnu informací mezi různými zeměmi (oblastmi). Calypso má zájem podporovat 4 cílové skupiny, a to mládež, rodiny s nízkými příjmy, osoby se zdravotním postižením a seniory, kteří si nemohou dovést cestovat nebo mají obavy ze samotného průběhu a organizace cesty [9].

Pokud by každý Evropan dostal příležitost odjet z domova a objevovat jiné země, evropský cestovní ruch by mohl vytvářet pracovní místa i mimo sezonu tím, že by poskytoval služby znevýhodněným skupinám prostřednictvím levnějších cestovních

opatření a tematických pobytů. Stávající osvědčené postupy navíc ukazují, že konkrétní členské státy, například Španělsko, zaznamenávají návratnost investic, když vlastním seniorům umožňují dovolené mimo sezonu [23].

Celkový rozpočet Calypsa pro roky 2009 – 2011 byl 3,5 milionu euro. V roce 2009 se do iniciativy přihlásilo 21 členských a kandidátských zemí Evropské unie. V průběhu tří let bylo uskutečněno 9 workshopů v několika zemích Evropské unie. První ročník Calypsa umožnil vytvořit specializované pracovní skupiny a vypracování studie Burza cestovního ruchu v Evropě (Tourism Exchanges in Europe), která se zaměřuje na rozšíření zaměstnanosti v oblasti cestovního ruchu, posílení evropského občanství a zlepšení regionální a místní ekonomiky prostřednictvím rozvoje sociálního cestovního ruchu [24].

Hlavními cíli Calypsa je podpora veřejného a soukromého sektoru při vytváření rozvoje a posílení struktur v několika zemích, zprostředkovat spolupráci mezi veřejnými orgány a soukromými subjekty s cílem podpořit cestovní ruch mimo hlavní sezonu. Ukazuje, jak mohou konkrétní projekty využít pomoci Calypsa jako prostředku spolufinancování. Projekt také provádí příslušné studie, které zlepšují informovanost, a usnadňuje výměny v období mimo sezonu, zkoumá obtíže související s výměnami a zároveň navrhuje vhodnější řešení [9].

Během let 2010 až 2012 vydal projekt Calypso několik výzev na téma Usnadnění výměn v rámci Evropy mimo hlavní sezonu prostřednictvím rozvoje sociálního cestovního ruchu a Propagace sociálního cestovního ruchu v Evropě prostřednictvím vývoje nabídky a poptávky v rámci internetu a byly vybrány projekty Una rete di turismo sociale, Sowell, European senior travellers, Able Access for All, The Social Tourism European Exchange Platform, STEEP, Accessible Culture for All, First European Travel Experience, Health Tourism Exchange Program, OFF2013, Holiday 4 All.

a) *Una rete di turismo sociale (Sít' sociálního cestovního ruchu)*. Projekt je zaměřen na podporu pobytů mimo hlavní sezonu pro všechny cílové skupiny v Itálii a na Maltě. Důraz je kladen na komunikaci se zúčastněnými stranami, jak uspokojit potřeby potenciálních účastníků. Projekt také usiluje o podporu cestovního ruchu mimo sezonu s cílem vytvoření nebo zachování pracovních míst. Usnadňuje také výměnu informací na nadnárodní úrovni v oblasti sociálního cestovního ruchu. Studuje

a definuje několik modelů pro rozvoj politiky a stimulů pro podněcování atraktivnosti cestovního ruchu. Hlavním cílem projektu je zlepšit výměnu účastníků mimo hlavní sezonu, vytvořit mechanismy, prostřednictvím kterých budou změny provedeny, analyzování použitých postupů a následné vyhodnocení, zda je bude možno aplikovat i na ostatních zemích Evropské unie [25].

b) *Sowell (Možnosti sociálního cestovního ruchu v oblasti wellness a volnočasových aktivit)*. Projekt je zaměřen na podporu rozvoje udržitelného sociálního cestovního ruchu mimo hlavní sezonu v oblasti wellness a lázeňských rekreačních aktivit pro seniory a mládež ve Francii, Itálii, Španělsku a České republice. Projekt rozšiřuje přístupnost lázeňského cestovního ruchu i pro tu část občanů, kteří nemají přístup k tomuto typu cestovního ruchu z důvodu nedostatku informací, vhodných nabídek nebo z finančních důvodů. Projekt také zkoumá možnosti nabídek kombinující wellness pobyty a volnočasové aktivity mimo sezonu. Do realizace projektu jsou zapojeny organizace odpovědné za sociální a lázeňskou turistiku v jednotlivých zemích. Hlavním cílem projektu je kombinace sociální a lázeňské turistiky s modelem udržitelného rozvoje cestovního ruchu a přístupnosti pro všechny účastníky cestovního ruchu. Projekt se rovněž zaměřuje na vyvážený hospodářský rozvoj evropských regionů a území v průběhu celého roku. Projekt se zaměřuje na shromažďování informací o jednotlivých zařízeních a partnerech v cestovním ruchu a identifikaci ověřených postupů pro zlepšení nabídky pobytů [26].

c) *European senior travellers (Evropský senior cestovatel)*. Projekt zaměřen na podporu výměny seniorů mezi Portugalskem, Španělskem a Polskem. Důraz je kladen na komunikaci s potenciálními příjemci, například prostřednictvím poskytování informací o cestách. Projekt analyzuje různé možnosti pro pobyty seniorů na nadnárodní úrovni, rozpoznává výhody a nevýhody jednotlivých možností spolu s jejich proveditelností. Hlavním cílem projektu je sestavit fungující model, který umožní seniorům výměnu mezi Portugalskem, Polskem a Španělskem mimo hlavní turistickou sezonu. Projekt má také zajistit sociální a ekonomickou životaschopnost všech zprostředkovatelů, kteří jsou do projektu přímo či nepřímo zapojeni, tedy vlády, zaměstnavatelů, zaměstnanců a turistických cílů s ohledem na kritéria udržitelnosti a dostupnosti. Výsledný model může být aplikován v jiných zemích Evropské unie, které nejsou zahrnuty v tomto projektu. Konečným cílem projektu je vytvoření sítě výměny seniorů mezi všemi členskými zeměmi Evropské unie, které se k této iniciativě

dobrovolně připojí. Stejně tak může být model přenesen i na ostatní skupiny sociálního cestovního ruchu [27].

d) *Able Access for All (Přístup pro všechny)*. Projekt je zaměřen na studium a rozvoj nástrojů, které umožní zdravotně a tělesně postiženým osobám a jejich partnerům finančně přístupnou dovolenou v rámci výměny mezi Portugalskem, Kypru a Finskem mimo sezonu. Projekt chce výsledný model a jeho osvědčené postupy a nové tržní strategie dále aplikovat v dalších zemích Evropské unie, kde může sloužit i ostatním skupinám obyvatel, jako jsou mladí lidé a senioři. Cílem projektu je analyzovat různé možnosti mezinárodních výměn, které umožňují rozpoznat výhody a nevýhody jednotlivých produktů nebo programů spolu s jejich proveditelností [28].

e) *The Social Tourism European Exchange Platform (Evropský výměnný program sociálního cestovního ruchu)*. Projekt byl zahájen v dubnu roku 2012 s cílem vytvořit informační a transakční platformu. Projekt STEEP je zaměřen na přínos nabídky a poptávky v rámci sociálního cestovního ruchu v jednom místě, který by umožnil rychlé a jednoduché operace mezi nabídkou a poptávkou. Kromě toho může také nabídnout možnost pro paralelní poskytování služeb cestovního ruchu, a to tak, aby ostatní subjekty mohly vzájemně spolupracovat. Různí poskytovatelé služeb mohou propagovat své detailně popsané balíčky i s cenami a přilákat tak různé skupiny, organizace a další subjekty k nákupu a/nebo propagaci jejich nabídky. Prostřednictvím programu STEEP může poskytovatel služeb nebo sociální cestovní ruch vyjednávat s hotely, restauracemi a jinými turistickými zařízeními za účelem vytvoření komplexního balíčku služeb určeného k nabídce. Takový balíček může být určen k nabídce a přímé koupi, což dělá z programu zprostředkovatele [9].

Projekt STEEP (Social Tourism European Exchanges Platform) se zaměřuje na rozvoj sociálního cestovního ruchu. Pomocí webové platformy chce stimulovat a usnadnit mezinárodní evropskou výměnu mezi členskými státy Evropské unie, a to zejména mimo sezonu. Projekt je všestranně zaměřen, na jedné straně se soustřeďuje na poskytovatele ubytovacích zařízení, na straně druhé je zaměřen na organizace, které podporují zprostředkování dovolené cílovým skupinám. O projektu bylo rozhodnuto na konsorciu sedmi evropských organizací v čele s asociací ISTO. Projekt vešel v platnost v dubnu roku 2012 a bude probíhat 15 měsíců. 75% celkového rozpočtu projektu je spolufinancováno Evropskou komisí [9].

Bylo vytvořeno 8 pracovních skupin včetně jedné, která se soustřeďuje na cílové skupiny. Cílem projektu je lépe pochopit potřeby a očekávání ze strany subjektů působících v tomto odvětví. Další 4 skupiny spolupracují na funkční analýze platformy. Je třeba dohlížet na etickou stránku při výběru subjektů, kterým bude posléze nabídnuto, aby s projektem začaly spolupracovat. Další částí je propagace a marketing, a v neposlední řadě je také třeba pracovat na budoucí struktuře platformy[9].

f) *Accessible Culture for All (Kultura přístupná všem)*. Projekt je zaměřen na rozvoj a zpřístupnění kultury zdravotně a tělesně postiženým osobám ve vybraných oblastech Malt, Finska a Chorvatska. Je postaven na principu, že cestovní ruch musí být zpřístupněn všem. Jeho cílem je rozvíjet nástroje, které budou usnadňovat přístupnost pro osoby se zdravotním postižením. Projekt se zaměří na způsoby, jak zlepšit přístupnost produktů cestovního ruchu a nabídek služeb ve prospěch sociálně znevýhodněných skupin v Evropě. K vyřešení problému sezonnosti cestovního ruchu využívá projekt osvědčených postupů mezi partnerskými subjekty a identifikuje mechanismy, které usnadňují výměnu informací v rámci sociálního cestovního ruchu. Projekt navazuje na činnost *Una rate di turismo sociale* a navrhuje rozšíření studie, která má nastínit aktuální problematiku dostupnosti a navrhnout zlepšení v oblasti cestovního ruchu. Výsledky studie budou přístupné na internetových stránkách Calypsa pro kvalitnější informovanost účastníků cestovního ruchu. Finálním cílem projektu je podpořit cestovní ruch mimo hlavní sezonu na území Evropy, a to zejména u osob se zdravotním postižením [29].

g) *First European Travel Experience (První evropský cestovní zážitek)*. Projekt je zaměřen na pobyty mladých lidí v rámci Belgie, Švédska, Finska a Německa. Zkoumá, jak mohou partneři nastavit mezinárodní výměny pro mládež v Evropě, definuje kritéria pro účast mladých lidí na cestovním ruchu, pro akreditaci sociálních a zprostředkovatelských organizací a pro subjekty, které stojí na straně nabídky. Studie se zaměřuje jak na finanční aspekty, tak i na sociálně ekonomické účinky mezinárodních pobytů. Projekt se zaměřuje na vývoj a řízení vhodných mechanismů výměn mladých lidí s omezenými turistickými zkušenostmi v rámci Calypsa v zúčastněných krajínách. Poskytuje rozsáhlou síť pro různé partnery projektu a pro zúčastněné strany v rámci jednotlivých destinací, podporuje sociální inovace, inovace produktů, podnikání a konkurenceschopnosti. Projekt provádí objektivní výzkum zaměřený na vývoj a správu nákladově efektivních mechanismů, financování systémů

a na možnosti odstranění finančních, právních, politických a infrastrukturních bariér. Projekt také vytváří databázi produktů cestovního ruchu, zprostředkovatelských organizací, možností pro uživatele sociálního cestovního ruchu a finančních zdrojů, která bude prezentována na webovém portálu Calypsa [30].

h) Health Tourism Exchange Program (Výměnný program v oblasti zdravotnického cestovního ruchu) [31]. Program podporuje pobyty zaměřené na zdravotnický cestovní ruch mimo hlavní sezonu pro všechny skupiny sociálního cestovního ruchu na území Maďarska, Rumunska a Španělska. Vytváří studie, které přináší konkrétní informace o sociálním cestovním ruchu mimo sezonu, a výzkumy finančních podmínek v oblastech působnosti. V rámci projektu také probíhá výzkum snazšího zapojení soukromého sektoru, tj. cestovní kanceláře, hotely, cestovní agentury, dopravní společnosti apod. do procesů sociálního cestovního ruchu a vytváření nových produktů nabízených v rámci sociálního cestovního ruchu. Výzkum bude zahrnovat příslušné místní subjekty, sdružení a další zainteresované strany. Výsledky budou dále propagovány prostřednictvím informační bulletinů, tiskových zpráv nebo informací v sociálních médiích.

Hlavním cílem projektu je podpora partnerů při zakládání, rozvoji nebo posilování struktury v dané zemi, posílení spolupráce zaměřené na výměnu cílových skupin mimo sezonu v rámci Calypsa a provádění příslušných studií, které by pomohly zlepšit informační základnu a usnadnit výměny mimo sezonu.

i) OFF2013 (Senioři a rodiny beroucí si volno mimo sezonu). Tento program je zaměřen na pobyty za přijatelnou cenu pro seniory a rodiny s dětmi, které si z vlastních finančních prostředků nemůžou cestování dovolit, v rámci Maďarska a Polska pořádané mimo hlavní sezonu. Kromě aspektu začlenění a zdravotní ochrany projekt také podporuje hospodářský růst tím, že výměnné pobyty zaměřuje především na subjekty s nízkým počtem návštěvníků mimo hlavní sezonu a zabraňuje tak problému sezonnosti a pomáhá zachovat ta pracovní místa, která by zanikla. Hlavním cílem projektu je dopomoci soukromému a veřejnému sektoru ke vzájemné spolupráci, projekt dále rozvíjí spolupráci na národní a mezinárodní spolupráci v rámci konaných seminářů a workshopů s cílem sdílet osvědčené postupy na národní a mezinárodní úrovni, zkoumat nabídku a poptávku sociálního cestovního ruchu. Projekt předkládá

životaschopný model sociálního cestovního ruchu a umožňuje výměnu seniorů a rodin s dětmi mezi Maďarskem a Polskem [32].

j) *Holiday 4 All (Prázdniny pro všechny)*. Udržitelný model pro sociální cestovní ruch v makroregionu Podunají. Cílem projektu je posílit a podpořit mezinárodní spolupráci v makroregionu Podunají založenou na pomoci Calypsa tím, že je cestovní ruch zpřístupněn širšímu okruhu osob, zejména mládeži a rodinám s dětmi. Projekt je zaměřen na cestovní ruch v Srbsku a Černé Hoře. Projektové aktivity jsou zaměřeny směrem k posílení potenciálu sociálního cestovního ruchu, směrem k podpoře budování institucionálních kapacit a vytváření sítí klíčových zainteresovaných stran tak, aby byly lépe motivovány a připraveny na účast v rozhodování a formulování politiky v oblasti sociálního cestovního ruchu. Hlavním cílem projektu je vytvoření řídicí skupiny na nadnárodní úrovni a konzultační skupiny na národní úrovni, které budou dohlížet na průběh a realizaci projektů a jeho výstupů, rozvoj komunikační strategie prostřednictvím mediální komunikace, propagačních materiálů nebo webových stránek. Projekt také organizuje debaty u kulatého stolu a konference pro všechny zúčastněné strany, vyvíjí učební osnovy a poskytuje různá školení v oblasti sociálního cestovního ruchu. Vytváří také on-line databázi pro Podunají (Danube Calypso Holiday Online Database), která popisuje metodiku nástrojů sociálního cestovního ruchu a nabízí přehled turistických příležitostí v Podunají [33].

Tabulka 7: Jednotlivé projekty programu Calypso

Projekt	Krajiny	Cílová skupina	Hlavní cíl
Una rate di turismo sociale	Itálie Malta	mládež rodiny s dětmi senioři zdravotně a tělesně postižené osoby	zlepšení výměny účastníků mimo hlavní sezonu a podpora cestovního ruchu mimo hlavní sezonu
Sowell	Francie Itálie Španělsko Česká republika	mládež senioři	kombinace sociální a lázeňské turistiky s modelem udržitelného rozvoje cestovního ruchu a přístupnosti pro všechny účastníky cestovního ruchu
European Senior Travellers	Portugalsko Španělsko Polsko	senioři	sestavení fungujícího modelu, který umožní seniorům výměnu mimo hlavní turistickou sezonu

Pokračování tabulky 7

Able Access for All	Portugalsko Kypr Finsko	zdravotně a tělesně postižené osoby	analýza jednotlivých možností mezinárodních výměn, které umožňují rozpoznat výhody a nevýhody jednotlivých produktů nebo programů spolu s jejich proveditelností
The Social Tourism European Exchange Platform	Evropská unie	mládež rodiny s dětmi senioři zdravotně a tělesně postižené osoby	propojení všech projektů Calypsa a zkoordinování jejich činnosti
Accessible Culture for All	Malta Finsko Chorvatsko	zdravotně a tělesně postižené osoby	rozvoj nástrojů, které budou usnadňovat přístupnost pro osoby se zdravotním postižením
First European Travel Experience	Belgie Švédsko Finsko Německo	mládež	vývoj struktury projektu Calypso, která umožní výměny mladých lidí
Health Tourism Exchange Program	Maďarsko Rumunsko Španělsko	mládež rodiny s dětmi senioři zdravotně a tělesně postižené osoby	podpora partnerů při zakládání, rozvoji nebo posilování struktury v jednotlivých zemích, posílení spolupráce zaměřené na výměnu cílových skupin mimo sezonu v rámci Calypsa
OFF2013	Maďarsko Polsko	rodiny s dětmi senioři	pomoc soukromému a veřejnému sektoru ke vzájemné spolupráci
Holiday 4 All	Srbsko Černá hora	mládež rodiny s dětmi	vytvoření řídicí a konzultační skupiny, které budou dohlížet na průběh a realizaci projektů a jeho výstupů, a rozvoj komunikační strategie

Zdroj: vlastní zpracování, 2013.

2. Analýza podpory rozvoje sociálního cestovního ruchu ve Španělsku

Ve Španělsku je sociální cestovní ruch považován za součást cestovního ruchu pro všechny, který se skládá ze sociálního cestovního ruchu a přístupného cestovního ruchu. Přístupný cestovní ruch se zabývá umožněním účasti na cestovním ruchu zdravotně a tělesně postiženým účastníkům. Zahrnuje budování bezbariérových zařízení cestovního ruchu, případně rekonstrukci již existujících zařízení, tvorbu balíčků služeb v souladu s požadavky zdravotně postižených, úpravu přístupových cest a školení personálu v přístupu ke zdravotně postiženým. Pod pojmem sociální cestovní ruch rozumí španělská vláda aktivity cestovního ruchu, které finančně podporují veřejné instituce a umožňují tak účast na cestovním ruchu rodinám s nízkým příjmem, mládeži a seniorům nad 60 let (Linderová, 2010).

2.1. Cíl a metodika zkoumání

Cílem práce je analyzovat systém podpory sociálního cestovního ruchu ve Španělsku a zhodnotit možnosti jeho využití v podmínkách České republiky.

Na cíl práce navazují výzkumné otázky:

- a) Jaké programy jsou využívány na podporu cestování sociálně slabších vrstev obyvatelstva ve Španělsku?
- b) Jak funguje systém podpory sociálního cestovního ruchu?
- c) Jaké jsou podmínky čerpání podpory z jednotlivých programů?

Při zpracování práce jsme využili sekundární zdroje dat. Zkoumali jsme především knižní a časopiseckou odbornou literaturu, odborné příspěvky publikované online a legislativní dokumenty Španělska (Plán cestovního ruchu pro roky 2008–2012 z roku 2007, Plán cestovního ruchu Španělska do roku 2020 z roku 2007, Zelená kniha přístupnosti z roku 2002, Bílá kniha přístupnosti z roku 2003, Národní plán přístupnosti 2004–2012 z roku 2003, Strategický plán cestovního ruchu Katalánska na období 2011–2015 z roku 2010, Strategický plán cestovního ruchu Barcelony 2010–2015 z roku 2009, Strategický plán cestovního ruchu v oblasti Girona na období 2011–2015

z roku 2010, Strategický plán cestovního ruchu Valencie z roku 2007 a Plán bezbariérových pláží ve Valencii z roku 2000.

2. 2. Postavení sociálního cestovního ruchu v systému cestovního ruchu Španělska

Institut pro seniory a sociální služby (IMSERSO, Instituto de Mayores y Servicios Sociales) je španělská organizace, která je pověřena vládou řízením podpůrných služeb systému sociálního zabezpečení, která navazuje na činnost instituce Národního ústavu sociálních služeb (INSERSO), vytvořeného královským nařízením 36/1978 ze dne 16. listopadu o správě sociálního zabezpečení, zdravotnictví a zaměstnanosti. Současná struktura instituce se řídí královským dekretem č. 1226/2005 ze dne 13. října, kterým byla stanovena organizační struktura a funkce instituce [34].

Jedním z hlavních cílů Institutu je podpora aktivního stárnutí seniorů a zlepšení jejich kvality života. Podporuje začlenění do společnosti a snaží se tak zabránit osamělosti seniorů. Zapojením seniorů do oblasti cestovního ruchu mimo sezónu zajistí zvýšení ekonomické aktivity v jednotlivých sektorech a vytvoření nebo zachování pracovních míst v oboru mimo hlavní sezonu, které by jinak zanikly nebo nikdy nevnikly [34].

Institut je podřízen Ministerstvu zdravotnictví a sociálních služeb. V současné době poskytuje dva programy v oblasti sociálního cestovního ruchu. První program je zaměřen na obyvatele s tělesným postižením, který je částečně financován institucí IMSERSO a realizován neziskovými organizacemi v průběhu celého roku. Druhý program je zaměřen na seniory [35].

Prázdninový program pro seniory je součástí programu aktivního stárnutí, který započal svoji činnost v roce 1985 a vyznačuje se velkou poptávkou ze strany seniorů. Původní myšlenou programu byl boj proti osamocení seniorů organizováním pobytů pro seniory během vánočních svátků. Později byl vytvořen komplexnější program pro seniory, který zahrnoval pobyty mimo sezonu od října do června [35].

Program je určený lidem starším 65 let, osobám pobírajícím důchod z veřejného důchodového systému a dalším seniorům, kteří pobírají starobní důchod a jsou starší 60 let. Program zahrnuje i lidi španělské národnosti žijící v jiných zemích. Mohou být doprovázeni manželem či manželkou, který/á nemusí splňovat věk ani penzijní

požadavky. Také mohou být doprovázeni tělesně postiženým synem či dcerou, který/á má stupeň postižení 45 % a více [35].

Počet žadatelů mnohonásobně převyšuje počet nabízených míst. Výběr je řízen užitím různých kritérií, která hodnotí především věk žadatelů, jejich příjmy, zda se již v minulých letech programu účastnili či nikoli [35].

Komplexní balíček, který je seniorům nabízen, obsahuje zpáteční cestu, ubytování ve dvoulůžkovém pokoji nebo za příplatek v jednolůžkovém pokoji, plnou penzi, v případě potřeby speciální dietu, doplňkovou zdravotní péči, která je nad rámec sociálního zabezpečení zdravotní péče, volnočasové aktivity, poznávání nových technologií a cestovní pojištění [35].

S programem spolupracuje 307 hotelů, 9300 cestovních kancelář a agentur. A vše probíhá v souladu trvalé udržitelnosti cestovního ruchu [35].

Europe Senior tourism [36] je španělská organizace na podporu cestování seniorů. Projekt započal svoji činnost v říjnu roku 2009 s organizovanými zájezdy mimo hlavní sezonu, které byly částečně hrazeny španělskou vládou pro občany Evropské unie nad 55 let.

Ve spolupráci se španělskou vládou, provincií Andalusie a Baleárskými ostrovy byl v letech 2009 – 2010 vyhrazen příspěvek 150€ občanům Polska, České republiky, Maďarska, Slovenska a 100€ pro občany Rakouska, Belgie, Bulharska, Dánska, Francie, Řecka, Nizozemska, Irska, Itálie, Portugalska a Rumunska na dovolenou strávenou ve Španělsku.

Občanům Evropské unie nad 55 let je poskytnuta komplexní nabídka dovolené ve Španělsku mimo sezonu. Komplexní balíček obsahuje: zpáteční letenku, transfer na/z letiště, ubytování ve 4 hvězdičkovém hotelu, polopenzi (nápoje v ceně), denní zábavní program, výlety do okolí, průvodce, zdravotní a sociální pojištění.

Europe Senior tourism chce být také konceptem na oživení ekonomické aktivity mimo hlavní sezonu. Tím, že španělská vláda investuje do cestovního ruchu a uhradí část nákladů na dovolenou ve Španělsku, podpoří nejen návštěvnost mimo sezonu, ale především zaměstnanost dané destinace. V letech 2009 – 2010 španělská vláda investovala do cestování seniorů 5,3 milionů €, což se jí vrátilo téměř 2 miliony €, které

po odečtení všech vložených nákladů španělská vláda vydělala. Projekt také přinesl 690 pracovních míst po celé Evropě.

Prostřednictvím projektu Europe senior tourism chce Španělsko nabídnout příležitost pro strávení aktivní dovolené a maximálního vyžití volného času v zimním období. Turistika je dobrý způsob, jak do Španělska přivést ostatní kultury žijící v Evropě a poznat je, k čemuž přispívá i snaha o upevnění myšlenky evropského občanství. Španělská vláda se také snaží řešit problém sezonnosti cestovního ruchu tím, že svými příspěvky podpoří cestování mimo hlavní sezonu, a tak zachová pracovní místa, která by za stávajících podmínek mimo sezonu zanikla.

2.3. Nástroje podpory sociálního cestovního ruchu

Politika cestovního ruchu představuje veškerá rozhodnutí vlády, které se rozhodne učinit anebo neučinit v oblasti cestovního ruchu. Rozumíme tím cílené, programové ovlivňování vývoje cestovního ruchu prostřednictvím zainteresovaných subjektů a pomocí specifických nástrojů. Vychází z možností rozvoje cestovního ruchu ve státě a jeho rozvoj chápe jako politickou úlohu s výrazným ekonomickým, sociálním a ekologickým vlivem na životní úroveň obyvatelstva a na kvalitu jeho života. Smyslem politiky sociálního cestovního ruchu je vytváření podmínek pro účast na cestovním ruchu pro vybrané skupiny obyvatelstva (Lidnerová, 2012).

2. 3. 1. Ekonomické nástroje

Španělsko má zpracovaný program Termalismo Social na podporu lázeňského cestovního ruchu, program Prázdniny pro seniory, který pořádá zájezdy pro seniory na území celého Španělska včetně Kanárských a Baleárských ostrovů v rámci aktivního stárnutí seniorů a jejich integrace do společnosti. Program Paradores nabízí zajímavé typy ubytování za výhodné slevy. Existují také finanční dotace na pobyty zdravotně a tělesně postiženým osobám. Část nákladů na cestovní ruch pro sociálně znevýhodněné skupiny obyvatel hradí také vláda Španělska.

a) *Termalismo Social* [34]. Španělský program Termalismo Social slouží jako doplňková služba systému sociálního zabezpečení, nabízí pomoc starším lidem v oblasti lázeňství. Funguje pod záštitou Institutu pro seniory a sociální služby (Instituto de Mayores y Servicios Sociales, IMSERSO).

Do programu se mohou přihlásit senioři pobírající starobní, invalidní, vdovský, vdovecký či jiný druh důchodu. Žadatel se může programu účastnit pouze tehdy, pokud již dosáhl věku 60 let. Dále musí být schopný se sám o sebe postarat a musí být schopný zvládnout běžné každodenní činnosti bez známek jakéhokoli typu poruchy chování, které by bránily soužití v ubytovací jednotce s jiným účastníkem. Žadatel také nesmí trpět žádnými infekčními nebo nakažlivými nemocemi.

Program zahrnuje ubytování ve dvoulůžkovém pokoji a stravování formou plné penze, základní lázeňskou péči, které obsahuje vstupní prohlídku při nástupu pobytu, od níž se poté odvíjí předepsání vhodné péče po celou dobu pobytu. Lékař předepisuje základní lázeňské procedury vhodné pro účastníka a provádí také průběžná lékařská ošetření. Celý balíček doplňuje cestovní pojištění. Volný čas může být vyplněn pořádanými nepovinnými animačními aktivitami.

Doprava do lázeňského střediska není v ceně balíčku a každý účastník si musí zařídit vlastní dopravu. Některá střediska ovšem poskytují zdarma na začátku a na konci pobytu transfer do nejbližšího města, kde již účastník může využít služby veřejné dopravy. Existují také střediska, která nabízí z místa bydliště účastníka až do lázeňského komplexu dopravu zdarma.

Nabízeny jsou 2 různé délky pobytů, a to 10 dní (9 nocí) nebo 12 dní (11 nocí). Ubytovací zařízení, kde účastník tráví svůj pobyt a lázně, kde jsou prováděny lázeňské procedury, se většinou nachází v jednom komplexu. Účastníci jsou ubytováni ve dvoulůžkovém pokoji s vlastním sociálním zařízením, sprcha nebo vana na pokoji, teplá voda, topení (pro pobyty konané na jaře, na podzim a v zimě). V hotelu se také nachází obývací místnost s televizí a společenská místnost. Poskytovaná lázeňská péče je vždy individuální a sestavená podle potřeby přímo na míru každému účastníkovi zvlášť.

Každý rok vychází ve Španělsku Sbírka zákonů (Boletín Oficial de Estado, BOE), která obsahuje výzvu Generálního ředitelství Institutu pro seniory a sociální služby, jež udává počet volných míst pro seniory, kteří by se do programu rádi zapojili. Výzva uvádí počet volných míst pro potenciální zájemce, délku pobytu, cenu, místo, čas a způsob podání žádosti o zařazení do programu. Jestliže se již senior účastnil programu v předchozích letech, nemusí přihlášku znovu vyplňovat, Institut pro seniory a sociální služby mu zašle poštou zjednodušený formulář, který vyplní a odevzdá. Přihlášku spolu se zdravotní zprávou, která je vyplněna v souladu se zadaným úředním vzorem, může

žadatel podat osobně nebo odeslat poštou. Centra pro seniory, úřady práce a přistěhovalectví v každé provincii a zastupitelské úřady v každé provincii, ty všechny mají v kompetenci se těmito přihláškami zabývat, jsou to tedy místa, kam může žadatel podat přihlášku či se na ně obrátit s jakýmkoli dotazem či připomínkou.

b) *Prázdny pro seniory* [37]. Státní správa Španělska organizuje prostřednictvím Institutu pro seniory a sociální služby tzv. Prázdny pro seniory (Programa de Turismo Social para Mayores) v rámci programu aktivního stárnutí s cílem usnadnit integraci seniorů v oblasti cestovního ruchu. Prostřednictvím tohoto programu jsou organizovány různé typy zájezdů. Pro odpočinek a relaxaci si senior může vybrat z nabídky zájezdů do přímořských letovisek. Pro ty, co rádi vyrazí za poznáním kultury, jsou ideální zájezdy zaměřené na historii a umění Španělska. A pro žadatele, kteří preferují putování přírodou, jsou určeny výlety do malebných krajín Španělska.

Celková cena zájezdu zahrnuje transfer z hlavního města provincie, kde se hotel nachází, do hotelu a zpět, s výjimkou zájezdů bez dopravy. Ubytování s plnou penzí je poskytováno ve dvoulůžkovém pokoji, kde bude jedinec pobývat buď sám, nebo bude pokoj sdílet s jiným seniorem. Za určitý poplatek je možno žadateli poskytnout i jednolůžkový pokoj. Hotel je dopředu vybrán Institutem pro seniory a sociální služby. Dále pak je v ceně zájezdu zahrnuta doplňková lékařská služba s výjimkou zájezdů za kulturou a do přírody. Volný čas je vyplněn zábavným programem, rovněž s výjimkou zájezdů za kulturou a do přírody. Cenu zájezdu ještě doplňuje komplexní cestovní pojištění.

Jestliže má obyvatel Španělska zájem zapojit se do tohoto programu, musí splňovat dané podmínky. Žadatel musí být starší 65 let včetně a musí pobírat starobní důchod z veřejného důchodového systému. Jestliže je žadatel ovdovělý, snižuje se pro něho věková hranice na 55 let včetně. Pro osoby, které jsou v invalidním důchodu, v předčasném důchodu nebo pobírají jiný druh důchodu, je věková hranice stanovena na dovršených 60 let. Jedinec může cestovat se svým manželem/manželkou, kteří výše uvedené podmínky nemusí splňovat. Žadatele také může doprovodit jeho dítě, jestliže je zdravotně a tělesně postižené a stupeň postižení přesahuje 45 % za podmínek, že je jejich postižení neomezuje v cestování, a za předpokladu, že budou sdílet jeden pokoj. Žadatel musí být schopný se sám o sebe postarat a nesmí trpět žádnými poruchami chování.

Tabulka 8: Nabídka a ceny zájezdů programu Prázdniny pro seniory pro rok 2013/2014

Destinace	8 dní (7 nocí)		10 dní (9 nocí)		15 dní (14 nocí)	
	Mimo sezonu	Hlavní sezona	Mimo sezonu	Hlavní sezona	Mimo sezonu	Hlavní sezona
Andalusie, Katalánsko, Murcia, Valencie	165,61 €	202,50 €	212,18 €	255,44 €	307,46 €	364,47 €
Andalusie, Katalánsko, Murcia, Valencie, bez dopravy	141,41 €	185,40 €	174,21 €	223,51 €	250,43 €	311,36 €
Baleárské ostrovy	182,29 €	235,95 €	233,09 €	293,12 €	322,02 €	395,79 €
Baleárské ostrovy, bez dopravy	141,41 €	185,40 €	174,21 €	223,51 €	x	
Kanárské ostrovy	313,43 €		386,45 €		550,54 €	
Kanárské ostrovy, bez dopravy	185,40 €		223,51 €		x	
Cesta za kulturou, 6 dní (5 nocí)	257,92 €		x		x	
Putování přírodou, 6 dní (5 nocí)	253,32 €		x		x	

Zdroj: Imsero, 2013. [online]. Dostupné z: <http://www.imsero.es>.

c) *Institut mládeže* [38]. Institut mládeže (El Instituto de la Juventud de España, INJUVE) je veřejná instituce, která pracuje pod záštitou Ministerstva zdravotnictví, sociálních služeb a rovnosti, a její hlavní činnost se zaměřuje na podporu aktivit ve prospěch mládeže.

Hlavními cíli institutu jsou podpora rovné příležitosti pro mládež, podpora volné a efektivní účasti mládeže na politickém, sociálním, ekonomickém a kulturním rozvoji Španělska. Dalším cílem je také podpora spolupráce s ostatními orgány veřejné správy, jejichž činnost se také týká mládeže.

Institut vydává příručku Průvodce službami, která obsahuje obecné informace o akcích, jež v současné době INJUVE pořádá, spolu se stručným popisem programů a služeb všech akcí.

Institut mládeže je pověřen funkcí zastoupení při jednáních s jinými zeměmi a mezinárodními organizacemi mládeže, které umožňují přístup k novým zkušenostem a výměně nápadů a podnětů, které se odráží v programech pro mládež, a to především na území Evropy prostřednictvím Evropské unie a Rady Evropy a v Latinské Americe

prostřednictvím organizace Latinská Amerika pro mládež (Organización Iberoamericana de Juventud, OIJ), která funguje jako fórum pro spolupráci mezi zeměmi Latinské Ameriky.

INJUVE podnikla řadu iniciativ založených na bázi mezinárodní spolupráce. Mezi tyto činnosti patří program Mládež v akci (Juventud en Acción), týkající se neformálního vzdělání na evropské úrovni (výměny, dobrovolnictví, setkání). Zahrnuje také spolupráci s ostatními zeměmi ve formě pracovních táborů, informačních a podpůrných programů Mobilita mládeže (Movilidad Juvenil), spolupráci s evropskými institucemi jako je Eurodesk a účast v různých mezinárodních organizacích v oblasti mládeže.

Instituce analyzuje a vyhodnocuje situaci mládeže ve Španělsku. Dalším z cílů je také sloužit jako komunikační prostředek mládeže žijící ve Španělsku k vyjádření vlastních názorů na otázky, které se jich přímo týkají. Dále se institut snaží o studium situace mládeže a změn, které se mládeže týkají. Institut také přispívá k zvýšení politické aktivity mládeže a analyzuje obraz mladých lidí v médiích, kteří navrhuji opatření pro zlepšení.

Institut vyvíjí a pravidelně zveřejňuje statistické údaje, průzkumy veřejného mínění, studie a výzkumy v oblasti mládeže. Všechny takové dokumenty jsou uschovávány a pro veřejnost jsou přístupné prostřednictvím webových stránek institutu nebo v knihovně institutu.

Institut také pravidelně vydává časopis Studium mládeže (Revista de Estudios de Juventud), kde jsou odborníky do hloubky řešeny a probírány otázky týkající se mládeže. Časopis vychází jak v digitální, tak i v tištěné formě.

Institut podporuje prostřednictvím grantů a technické podpory zapojení mládeže do společnosti. Jedná se o přímou podporu mládežnických sdružení a organizací, které se věnují spolupráci s mládeží. Granty jsou poskytovány z rozpočtu INJUVE a jsou určeny především pro mládež ve věku 14 – 30 let. Grant podporuje zapojení mládeže do společnosti, ochranu životního prostředí či prosazování solidarity a tolerance nebo propagaci zdravého životního stylu.

Institut ve spolupráci s provinciemi, obcemi a dalšími institucemi a asociacemi vyvíjí různé podněty, jimiž se snaží mládeži přiblížit problematiku, jež je ovlivňuje a zajímá, a přispívá ke vzdělání odborníků pracujících v této oblasti. Přispívá k osobnímu rozvoji

mládeže díky výměně a rozšíření informací. Aby taková výměna informací byla co nejnazší, vytvořil institut Síť informačních služeb pro mládež (Red de Servicios de Información Juvenil).

V současné době si institut určil novou prioritu, a to zaměstnanost mládeže, podporu podnikání mládeže, rozvoj nástrojů, které podporují a pomáhají jim plánovat a rozvíjet jejich podnikatelské tendence.

Sociální síť Podnikejte XL (Emprende XL) podporovaná Institutem mládeže si klade za cíl propagovat podnikatelskou kulturu mezi mladými lidmi.

Prostřednictvím národní soutěže pro mladé podnikatele přichází stimulace podnikatelských projektů. V rámci tohoto projektu je každoročně rozděleno 25 000 € mladým podnikatelům.

Program mikroúroverů pomáhá mládeži již několik let a snaží se usnadnit přístup k financování pro zahájení činnosti podnikání. Je zaměřen na mladé lidi do 35 let a provádí se prostřednictvím dohody o spolupráci s Microbankou.

Podpora kreativity mládeže (Ayudas Injuve para la Creación Joven), která pracuje pod záštitou Institutu mládeže, se snaží podporovat tvůrčí činnost mladých lidí a umělců podporou propagace a šíření jejich práce a snahou jejich začlenění do profesní oblasti.

V oblasti vzdělání se každoročně konají různé vzdělávací aktivity a diskuze řízené odborníky pracujícími v oblasti mládeže. Také se snaží v mladých lidech podporovat výzkumnického ducha a každý rok pořádá Soutěž mladých badatelů (Certamen Jóvenes Investigadores), která se uskutečňuje ve spolupráci s Ministerstvem školství, kultury a sportu. Soutěže se mohou účastnit jak jednotlivci, tak skupiny mladých Španělů nebo společenství mládeže založená na území Španělska ve věku 15 – 20 let.

d) *Zlevněné pobyty Paradores* [39]. Španělský program Paradores nabízí různé formy luxusního ubytování za velmi atraktivní ceny. Jedná se o velmi netradiční způsob ubytování na místech, jako jsou hrady, zámky, paláce, kláštery, pevnosti a jiné historické budovy. Existuje ovšem také několik moderních hotelů postavených v tradičním stylu. Ubytování je doprovázeno velice kvalitní gastronomií.

V nabídce je také ubytování v unikátních pokojích pro svatební noc nebo jiné výjimečné příležitosti, kde si může klient vybrat z několika typů pokojů, a sice apartmán, junior

suite nebo superior. Tyto pokoje jsou jedinečné svým výhledem, výzdobou nebo původem.

Tato ubytovací zařízení se nachází po celém Španělsku. Od Galicie na severu až k Andalusii na jihu a také na Kanárských ostrovech a ve městech Ceuta a Melilla. Stavby, ve kterých se hotely nachází, jsou většinou součástí španělského kulturního dědictví, ale stejně tak zde můžeme najít moderní hotely umístěné v jedinečném prostředí. Hotely se většinou nachází v menších středověkých městech a vesničkách, které jsou již léta neobydleny.

Program byl vytvořen španělskou vládou a jeho hlavní podstatou jsou příjmy plynoucí z pobytů, které jsou používány k udržování stavu budovy, kde se daný hotel nachází. Část příjmu také odchází na pomoc provinciím, které mají omezené hospodářské zdroje.

Program je znám svým vysokým standardem služeb, který je poskytován hostům za nízké ceny, především jedná-li se o akční nabídku.



Obrázek 2: Mapa působnosti programu Paradores (zdroj: Paradores, 2013. [online]. Dostupné z: <http://www.paradores-spain.com>.)

Nabídka zájezdů je rozdělena do několika kategorií, a to příroda, kulturní dědictví, golf a sport, odpočinek, slunce a moře, rodina, město a obchod. Každá kategorie nabízí širokou škálu zájezdů, ze které si může účastník vybrat zájezd, který nejvíce vyhovuje jeho preferencím.

V nabídce jsou také různé tematické a sezonní zájezdy, jako například Romantický útěk, Čas vinobraní, Podzim plný svateb, Měsíc hub a jiné.

Paradores přináší také různé slevové programy, jako jsou Zlaté časy (Golden Days), které jsou určeny účastníkům nad 55 let, kterým je poskytnuta sleva 30 % z ceny ubytování v hotelu typu Bed and Breakfast. Jestliže spolu cestují dva jedinci, stačí, aby pouze jeden z nich splňoval podmínku 55 let. Program Krátká dovolená pro mladé (Young Persons' Getaway) nabízí lidem ve věku 18 – 35 let 30% slevu na jakýkoli druh ubytování zahrnující snídani formou bufetu.

S programem trasy je možné procestovat celé Španělsko pěšky. Pro zájemce jsou připraveny 3 a 6 denní balíčky se snídaní nebo polopenzí. Účastník může díky tomuto programu objevit nová, dosud nepoznaná místa, seznámit se s místní kulturou nebo třeba okusit místní kuchyni.

e) *Cestovní slevy pro studenty* [40]. Studentům základních a středních škol poskytuje dopravní společnost provozující železniční dopravu ve Španělsku Renfe (Red Nacional de los Ferrocarriles Españoles) slevovou kartu, kterou lze využívat od října do června, vždy v dny, kdy mají výuku. Sleva se odvíjí od počtu zón a ujetých kilometrů.

Společnost Renfe poskytuje také vysokoškolským studentům různé speciální slevy pro cestování vlakem. Studenti, kteří jsou řádně zapsáni ke studiu na vysoké škole nebo v jiných oficiálních vzdělávacích centrech a využívají služby železniční dopravy v provinciích Cádiz, Málaga, Sevilla, Murcia a Valenci, si mohou zařídit slevový studentský průkaz. Studentský průkaz si mohou bezplatně vyřídit na webových stránkách společnosti Renfe. Na tento průkaz si studenti mohou koupit jak měsíční, tak čtvrtletní neomezené jízdenky se slevou až 40 %.

Ostatním cestujícím ve věku 10 – 24 let je poskytnuta sleva 20 % z běžné ceny základní jednosměrné jízdenky, pokud je jejich cesta delší než 60 km, při zpátečním jízdě se tato sleva poskytuje, pokud je ujetých kilometrů více než 120.

Dopravní síť FEVE (Ferrocarriles Españoles de Vía Estrecha) také poskytuje vysokoškolským studentům slevy na dopravu v některých provinciích. V Galicii jde o slevu 20 % z ceny základního jízdého v období od října do června. V Murcii si mohou studenti předplatit měsíční, čtvrtletní nebo roční jízdenku na období od října do června. V Cantábrii je zase zaveden integrovaný dopravní systém, kdy je

železniční a autobusová doprava propojena a jednotlivé spoje na sebe navzájem navazují.

Autobusová doprava v různých španělských městech nabízí vysokoškolským studentům různé slevy na jízdné. V některých oblastech, jako jsou La Coruña, La Rioja nebo Álava, je třeba o slevu požádat u místních úřadů, kdy některé úřady vyžadují výpis ročního příjmu rodiny, který může být rozhodujícím faktorem, zda student slevový průkaz dostane či nikoli. Ve městech Vigo nebo Granada je díky dohodě mezi vysokými školami a obcemi možno poskytovat i slevy studentům z jiných měst. I v některých meziměstských autobusech jsou zavedeny speciální tarify pro studenty.

Občanů Kanárských ostrovů, který studuje na jiném ostrově, než je jeho trvalé bydliště, poskytuje letecká společnost Binter speciální tarif na lety mezi ostrovy. Studenti mohou zlevněné letenky zakoupit pouze prostřednictvím svých vysokých škol.

f) *Cestovní slevy pro rodiny s dětmi.* Slevy jsou poskytovány pro tzv. Početnou rodinu (Familia Numerosa), jež je obecně definována jako rodina, která má 3 a více dětí nebo 2 a více dětí, jestliže je jedno z nich postižené. Za početnou rodinu je také považována rodina o dvou dětech, které vychovává jeden z rodičů, ať už rozvedený nebo ovdovělý. Dopravní společnost Renfe nabízí rodinám, které mají 4 a méně dětí, slevu 20 % z ceny základního jízdného a 50 %, jedná-li se o rodinu, která má 5 a více dětí [53]. Rodiny také mohou získat slevu 5 – 10 % ze základní ceny letenky na vnitrostátních linkách u společností Spanair nebo Vueling [54].

g) *Cestovní slevy pro seniory.* Institut pro seniory a sociální služby (Instituto de Mayores y Servicios Sociales, IMSERSO) nabízí seniorům v období do října do června výrazně snížené ceny na různé druhy cestování, od pobytů u moře až po výlety za kulturou, historií a uměním ve Španělsku [37].

Lidé starší 60 let si mohou u dopravní společnosti Renfe zařídit tzv. Zlatou kartu (Tarjeta Dorada), na kterou si mohou kupovat zlevněné jízdenky na dlouhé vzdálenosti, a to v jakékoli vozové třídě. Od pondělí do čtvrtka si mohou zakoupit jízdenky se slevou 40 % a od pátku do neděle se slevou 25 %. Karta je platná na jeden kalendářní rok je možno ji zakoupit na nádražích a prodejních místech některých cestovních kanceláří a agentur za 5,15 €.

Dopravní společnost FEVE nabízí osobám starším 60 let nebo seniorům, kteří pobírají jakýkoli druh důchodu, tzv. Modrou kartu (Tarjeta Azul), se kterou je možné zakoupit jakoukoli jízdenku se slevou 50 %. Karta je platná na celý kalendářní rok a její cena je odvozena od aktuálního cenového tarifu [41].

Při využívání autobusové dopravy na krátké vzdálenosti je seniorům nabízeno levnější jízdné a v některých městech je doprava pro seniory zdarma. Každá provincie či město má vlastní systém poskytování slev. Ve Valencii si senioři nad 65 let mohou zařídit tzv. Zlatý balíček (Bono Oro), jehož cena je maximálně 18 €. Zlatý balíček umožňuje seniorům neomezené využívání všech autobusových linek ve městě. Jestliže senioři chtějí o slevovou kartu zažádat, musejí mít trvalé bydliště ve Valencii a musí splňovat určité specifické podmínky. Jejich žádosti se poté zpracovávají na obecních správních úřadech [43].

Tabulka 9: Cena zlatého balíčku podle platnosti pro rok 2011 - 2013

Počet měsíců	Cena
3 měsíce	4,50 €
6 měsíců	9,00 €
9 měsíců	13,50 €
1 rok	18,00 €

Zdroj: vlastní zpracování podle EMT Valencie, 2013.

V Katalánsku jsou pro seniory určeny dva typy slevových karet, a to Městská růžová karta (Tageta Rosa Metropolitana) a Městský růžový průkaz (Carnet Rosa Metropolitana). Tyto slevové karty jsou nepřenositelné a ročně stojí 5,40 €. Slevové karty zahrnují možnosti využívat místní autobusové linky (Transports Metropolitans de Barcelona, TMB), železniční dopravu (Ferrocarrils de la Generalitat de Catalunya, FGC), metro, tramvajovou dopravu (Trambaix) a lanovku na Montjuic. Městská růžová karta poskytuje cestování zdarma seniorům, jejichž veškeré příjmy (důchod, podpora) jsou nižší než veřejný ukazatel příjmů (Indicador Público de Renta de Efecto Múltiple, IPREM). Na základě Městského růžového průkazu získají senioři, kteří 1 – 2x překračují svými příjmy hodnotu veřejného ukazatele příjmů, 50% slevu z ceny základního jízdného [44].

h) *Cestovní slevy pro zdravotně a tělesně postižené osoby* [45]. V Madridu je zdravotně a tělesně postiženým osobám, které nemají vlastní auto, půjčováno pomocné taxi.

Zlatá karta společnosti Renfe je určena také zdravotním a tělesně postiženým osobám, zažádat o tuto slevovou kartu mohou zdravotně a tělesně postižení starší 18 let ve stavu tělesné či mentální nezpůsobilosti nebo v celkové invaliditě. Osoby, které mají stupeň postižení více než 65 %, mají nárok na doprovodnou osobu, která cestuje se stejnými výhodami jako osoba zdravotně a tělesně postižená.

Slevová karta Bono Tet planí pro dopravu v Madridu a je určena osobám, jejichž měsíční příjem nepřekročí 451 €.

Osobám, které mají značně ztížené podmínky pro užívání veřejné dopravy, osobám na invalidním vozíku nebo osobám, které přepravují osobu na vozíku, je při nákupu vozidla poskytnuta sleva 4 %. Stupeň postižení u dané osoby musí být minimálně 33 %. Kupovaný automobil nesmí přesahovat hmotnost 350 kg v nenaloženém stavu a na rovině nesmí přesahovat rychlost 45 km/h. Vozidlo je speciálně upraveno a jeho ostatní technické vlastnosti musí odpovídat vlastnostem tříkolových mopedů. Stejná sleva platí i na opravu takového vozidla. Vozidlo je také osvobozeno od silniční daně.

Speciální parkovací karta umožňuje zdravotně a tělesně postiženým osobám parkovat na místech rezervovaných pro takové osoby.

i) *Iberia*. Letecká společnost Iberia nabízí slevy pro Početné rodiny, které splňují podmínky statutu dané státem, na lety v rámci Španělska. Pro rodiny, které mají 4 a méně dětí, je poskytnuta sleva 5 %, a u rodin, které mají 5 a více dětí, sleva činí 10 %. Tato sleva platí na všechny typy tříd kromě business třídy. O slevu se lze požádat prostřednictvím webových stránek Iberie, podmínkou je, že po celou dobu letu až do jeho skončení je třeba, aby byl status Početné rodiny platný [42].

Studentů vysokých škol, kteří ve Španělsku studují nebo pracují pod záštitou programu Erasmus, nabízí Iberia různé slevy a výhody na jejich lety. Takové slevy jsou určeny těm studentům, kteří jsou zapsáni ke studiu na vysoké škole nebo na pracovní stáži ve Španělsku nebo již svůj pobyt ukončili, ale chtějí dále cestovat. Zaregistrovaný Erasmus student může cestovat po celém Španělsku a do zbytku Evropy za velmi výhodné slevy. Program také nabízí ubytování ve velkých evropských městech a různé cestovní tipy

v zahraničí. Cena letenky se pohybuje od 50 € za let a zahrnuje 2 zavazadla a možnost změny data letu [46].

2. 3. 2. Legislativní nástroje sociálního cestovního ruchu

Mezi legislativní nástroje sociálního cestovního ruchu na národní úrovni patří Plán cestovního ruchu pro roky 2008–2012 a v současné době probíhající Plán cestovního ruchu do roku 2020.

a) *Plán cestovního ruchu pro roky 2008 – 2012* [47]. Plán cestovního ruchu (Plan de Turismo Español 08 – 12) stanovuje strategický rámec úspěšného splnění cílů španělského systému cestovního ruchu.

Operační plán změn, který se zaměřuje na činnost v rámci různých programů na základě projektů souvisejících s účastí hledajících shodu sdílením strategických informací mezi všemi zúčastněnými stranami cestovního ruchu.

Program Poznání má za úkol vypracovat referenční systém pro španělský cestovní ruch maximalizováním přístupu a šířením informací.

Program Inovace podporuje nový model inovací určených pro společný systém španělského cestovního ruchu, zlepšení vědecké a technologické kapacity a zvýšení účinnosti a efektivnosti procesů řízení.

Program Přilákání talentovaných lidí se snaží získat, rozvinout a udržet talenty v odvětví cestovního ruchu, posílit pracovní pozice, zlepšit vedení postupů a řízení lidí.

Program Hodnota pro zákazníka se snaží nabízené hodnoty klientovi zdokonalit prostřednictvím zkušeností z oblasti cestovního ruchu, které odlišují a posilují postavení Španělska jako turistické destinace, a věnuje pozornost vztahu se zákazníkem a jeho spokojenosti pro vývoj, marketing a řízení produktu.

Program Udržitelnosti usiluje o zlepšení udržitelnosti španělské turistiky a optimalizaci přínosů na jednotku udržitelné kapacity a investic pro zajištění kvality přírodního a kulturního prostředí.

Program Konkurenčního prostředí má za úkol vytvořit optimální prostředí pro zakládání podniků a rozvoj konkurenceschopnosti a inovací cestovního ruchu.

Program Společného vedení podporuje společné vedení turistického systému Španělska na základě principů efektivnosti a odpovědnosti společných akcí, které přinesou posílené povědomí o ekonomických přínosech udržitelného rozvoje pro průmysl a společnost.

b) *Plán cestovního ruchu do roku 2020* [47]. Plán (Plan de Turismo Español Horizonte 2020) je iniciativa založená na bázi Plánu cestovního ruchu pro roky 2008 – 2012. Cílem programu je zvýšit sociální a ekonomické přínosy v oblasti cestovního ruchu, podpora cestovního ruchu v nových destinacích, zlepšení kvality přírodního a kulturního prostředí snížením negativních dopadů cestovního ruchu na okolí, zvýšit informovanost veřejnosti a veřejných orgánů o důležitosti podpory cestovního ruchu jako záruky prosperity a zlepšování životních podmínek.

Další snahou plánu je také rozvoj cestovního ruchu ve Španělsku na základě konkurenceschopnosti a udržitelnosti životního prostředí. Do roku 2020 musí být stávající úroveň cestovního ruchu na vyšší pozici v kvalitě udržitelnosti a musí poskytovat maximální společenský blahobyt.

Plán definuje strategii společnou všem subjektům jak z veřejného, tak ze soukromého sektoru, čímž položí základ pro přípravu cestovního ruchu na následující změny a tyto subjekty se tak mohou snadno přizpůsobit následujícím změnám.

V rámci Plánu cestovního ruchu pracuje 7 skupin odborníků v různých oblastech, jako je udržitelnost, konkurenceschopnost, inovace výrobků a strategický marketing, lidské zdroje nebo propagace. Jednotlivé skupiny jsou odpovědné za stanovení přístupu k budoucím jednáním.

Tabulka 10: Cíle Plánu cestovního ruchu do roku 2020 a k nim zvolené strategie

Cíl	Strategie
Nová ekonomika cestovního ruchu	rozvoj systému cestovního ruchu prostřednictvím výhod nového typu ekonomiky inovace znalostí a vnímání a vývoj schopností, které jsou považovány za klíčové aktivity prováděné pro spokojenost zákazníka a obchodní úspěch
Hodnota klienta	zlepšení nabízené hodnoty klientovi prostřednictvím zkušeností z cestovního ruchu, které odlišují a posilují postavení Španělska jako turistické destinace věnování pozornosti vztahu se zákazníkem a jeho spokojenosti pro vývoj, marketing a řízení produktu

Udržitelnost modelu	zkvalitnění udržitelnosti modelu španělské turistiky optimalizace přínosů na jednotku udržitelné kapacity a investic pro zajištění kvality přírodního a kulturního prostředí
Konkurenční prostředí	vytvoření optimálního prostředí pro zakládání podniků a rozvoj konkurenceschopnosti a inovací cestovního ruchu
Společné vědění	podpora nového společného vedení turistického systému Španělska na základě principů efektivnosti a odpovědnosti společných akcí, které přinesou posílené povědomí o ekonomických přínosech udržitelného rozvoje pro průmysl a společnost

Zdroj: vlastní zpracování podle Plan del Turismo Español Horizonte 2020, 2013.

2. 3. 3. Ostatní nástroje sociálního cestovního ruchu

Mezi socio-ekonomické nástroje podpory sociálního cestovního ruchu ve Španělsku řadíme specializované průvodce cestovního ruchu, internetový portál IMSERSO poskytující informace o možnostech cestovního ruchu pro seniory a přístupném cestovním ruchu ve Španělsku, a ocenění za kvalitu poskytovaných služeb v cestovním ruchu Q for Quality Award.

Q for Quality Award, Institut pro kvalitu španělské turistiky (ICTE, Instituto para la Calidad Turística Española), uděluje cenu kvality zařízením cestovního ruchu, která zaručují kvalitu, bezpečnost a profesionalitu ve všech oblastech. Institut byl zřízen v roce 2000 a navazuje na předchozí činnost institutů vytvořených v jednotlivých odvětvích k podpoře systémů zajišťování kvality v oblasti cestovního ruchu. Byl vytvořen s cílem řešení požadavků ze strany podnikatelského sektoru a jeho potřebě rozlišení kvality. Vláda tedy rozhodla vytvořit Standard kvality španělské turistiky, který uděluje zařízením cestovního ruchu značku Q za poskytovanou kvalitu [48].

Základním dokumentem certifikátu je v případě ubytovacích zařízení norma UNE 182001 Turistické hotely a apartmány (Hotelos y Apartamentos). Dokument Požadavky pro poskytování služeb obsahuje všechny normy pro řízení a poskytování služeb a konkrétní prvky, které musí každé ubytovací zařízení mít, aby mohlo získat certifikát kvality Q [48].

Ocenění za kvalitu poskytovaných služeb mohou kromě hotelů dostat i cestovní kanceláře a agentury, lázně, restaurace, pláže, dopravní společnosti, které pořádají zájezdy, kempy, venkovská ubytování, chráněné přírodní rezervace, lyžařská střediska, turistická informační centra nebo kongresové haly. Udělení certifikace takových zařízení cestovního ruchu se provádí podle norem ISO 9001 a ISO 14001 [48].

Pro rok 2013 získalo ve Španělsku ocenění kvality Q 174 pláží [48].

K technickým nástrojům podpory sociálního cestovního ruchu řadíme dokumenty Zelená kniha přístupnosti, Bílá kniha plánu přístupnosti a Národní plán přístupnosti (2004–2012), jež analyzují přístupnost ve Španělsku a navrhují a postupně realizují jednotlivé kroky k odstranění jednotlivých všech druhů bariér na celém území Španělska.

a) *Zelená kniha přístupnosti* [49]. Zelená kniha přístupnosti (*Libro verde de la Accesibilidad en España*, 2002) je studie vypracovaná jako základ pro vytvoření komplexního plánu na odstranění všech překážek ve Španělsku.

Kniha je analýzou přístupnosti ve Španělsku vypracovaná Institutem pro seniory a sociální služby (Instituto de Mayores y Servicios Sociales, IMSERSO) ve spolupráci s Ústavem pro evropská studia na Soukromé univerzitě v Barceloně (Universitat Autònoma de Barcelona). Jedná se o první krok procesu odstraňování bariér, který dále pokračuje publikací Bílá kniha plánu přístupnosti (*Libro blanco de la Accesibilidad*, 2003) a končí projektem Národní plán přístupnosti (*Plan nacional de la Accesibilidad*, 2004–2012).

Pro urychlení procesu odstraňování všech překážek, ať už architektonických, komunikačních a informačních, nebo těch v dopravě kniha analyzuje nástroje propagační politiky vyvinuté v posledních letech. Obsahem publikace je výsledek výzkumného projektu prováděného Institutem pro seniory a sociální služby a Soukromou univerzitou v Barceloně, kde odborníci hodnotili stav dostupnosti ve Španělsku.

Jedním z hlavních cílů projektu je identifikace a seřazení potřeb, rovněž i zjištění systematických a kompletních poznatků o stavu dostupnosti. Kvalitní zpracování studie umožňuje rozpoznat počáteční bod řešení problému, identifikovat hlavní nedostatky a určit jejich pořadí. Dalším prostředkem pro řešení stávající situace je definovat

klíčové jednání. Plán dostupnosti je nástrojem, který uspořádá veškeré priority a vypracuje návrhy, které rozvine na správní úrovni. Identifikuje činitele potřebné pro řešení problémů a přizpůsobí jednání podle jejich možnosti implementace včetně výpočtu nákladů a očekávaných výnosů, které určí, zda je plán realistický a proveditelný. Jelikož jsou kompetence v oblasti územního plánování výstavby nebo dopravě rozptýleny a ponechány v rukou místních úřadů, je těžké vytvořit jednotný model jednání. Z tohoto důvodu se rozvíjí globální projekt, který zařizuje rovnost osobám s omezenou schopností pohybu a komunikace bez ohledu na místo bydliště a harmonizuje činnost všech orgánů. Na dostupnosti také z části závisí kvalita našeho života, proto musí být plán určený celé populaci se zvláštní pozorností věnovanou nejzranitelnějším skupinám. V neposlední řadě je také třeba analyzovat potřeby jako jeden souvislý řetězec. Návrhy na odstranění bariér musí být komplexní a brát ohled na řadu činností, které musí člověk během dne vykonat.

b) *Bílá kniha přístupnosti* [50]. Publikace analyzuje nezbytná opatření k řešení problémů a nedostatků v oblasti dostupnosti ve všech typech prostředí, produktů a služeb s cílem navrhnout soubor možného vývoje řešení problémů v rámci Národního plánu dostupnosti (Plan nacional de Accesibilidad, 2003 – 2010).

Dokument zahrnuje komentáře a postřehy k již hotovým opravám, které byly provedeny na základě analýzy Zelené knihy přístupnosti.

Součástí publikace je také studie o zlepšení dostupnosti a odstranění architektonických bariér jako výsledek snahy Mezinárodního olympijského výboru a Olympijské nadace v Barceloně (Fundació Barcelona Olímpica), neboť tyto instituce problematiku přístupnosti ve Španělsku analyzovaly již v rámci Letních olympijských her a Letních paralympijských her v roce 1992. Cílem práce je pomoci architektům, inženýrům a návrhářům vytvořit prostředí s minimem překážek.

c) *Národní plán přístupnosti (2004–2012)* [51]. Devítiletá lhůta, která byla pro Národní plán přístupnosti (Plan nacional de la Accesibilidad) stanovena, poskytuje prostor pro řešení problému nedostatečné dostupnosti.

Projekt rozšiřuje povědomí veřejnosti o přístupnosti jako o prvku kvality pro všechny a zavést přístupnost jako základní kritérium v řešení veřejných problematik prostřednictvím propojení jednotlivých aktivit, které jsou konány s jednotným cílem

zlepšení přístupnosti nabízením integrovaného řešení. Stanovit přístupnost jako základní kritérium se projekt snaží také zavést prostřednictvím podpory řízení a udržování přístupnosti mezi správními orgány a zobecněním požadavků přístupnosti jako podmínky pro veřejné zakázky. Je také třeba upevnit systém právních norem a technických pravidel pro podporu přístupnosti po celém území Španělska tím, že se ucelí právní rámec založený na dvou vzájemně se doplňujících hlediscích, a to právních předpisech o ochraně rovnocenných příležitostí a technických kritériích přístupnosti. Nutností je také příprava technických předpisů, norem jakosti a certifikace potřebné k zesílení účinku právních předpisů. Silnějšího účinku se docílí harmonizací norem mezi různými správními úrovněmi.

Podporuje také vyvážený rozvoj dostupnosti celého území, zlepšuje konstrukci plánů a programů úpravy veřejných prostorů a poskytuje mechanismy řízení, údržby a kontroly a provádí strategii plánování.

Plán také věnuje pozornost novým technologiím. Rozvíjí podporu přístupnosti v oblasti nových technologií, komunikací a informací, a také podporuje výzkum zahrnující zlepšení dostupnosti a zavedení Designu pro všechny jako standard pro nové projekty.

Design pro všechny je dílčí část projektu, která se snaží zvýšit povědomí o dostupnosti, její nezbytnosti pro ostatní a její výhody, které přináší. Design pro všechny zaměřuje svoji pozornost na oblast vzdělávání, odborné a technické přípravy a na rozvoj vzdělávacích materiálů a průvodců správnými technikami.

Tabulka 11: Cíle Národního plánu přístupnosti a návazné strategie

Cíl	Strategie
Rozšíření povědomí o projektu Design pro všechny a jeho implementace v nových produktech, prostředí a službách. Šíření povědomí o problému dostupnosti	začlenění přístupnosti ve veřejné dopravě dostávání se do povědomí podpora zapojení vysokých škol do projektu Design pro všechny zapojení základních škol do projektu Design pro všechny podpora kvality
Zavedení přístupnosti jako kritéria kvality veřejné správy	začlenění přístupnosti jako základního požadavku u veřejných zakázek podpora znakové řeči přizpůsobení, ochrana a údržba veřejných budov podpora účasti podpora kvality

Pokračování Tabulky 11

Dosažení regulačního systému na podporu přístupnosti	účinné prosazování standardů přístupnosti soulad právních předpisů začlenění přístupnosti do souboru norem
Postupné přizpůsobení prostřední, produktů a služeb všem kritériím	začlenění přístupnosti ve veřejné dopravě zkvalitnění územních plánů přizpůsobení bytových domů přizpůsobení a úprava veřejných budov podpora kvality podpora účasti
Podpora nových technologií	podpora kvality podpora výzkumu a technického vývoje podpora služeb a technologií podpora účasti

Zdroj: vlastní zpracování podle I Plan Nacional de Accesibilidad 2004 – 2012, 2013

2. 4. Programy podpory sociálního cestovního ruchu na příkladu vybraných provincií

Na podporu cestovního ruchu pro sociálně znevýhodněné skupiny obyvatel existuje ve Španělsku mnoho různých podpůrných programů. Nejlépe zpracované programy podpory sociálního cestovního ruchu mají provincie Katalánsko a Valencie.

Cestovní ruch představuje 12 % HDP ekonomiky Katalánska a zaměstnává téměř 400 000 osob. Vláda Katalánska se domnívá, že cestovní ruch může být jedním z odvětví, které nejvíce přispívá k překonání ekonomické krize prostřednictvím vytváření pracovních míst [52]. Proto se Katalánsko v posledních letech zaměřilo na přístupný cestovní ruch, kdy se snaží ulehčit a zpřístupnit cestování osobám se zdravotním a tělesným postižením prostřednictvím podpůrných programů.

V Katalánsku je vytvořen informační portál Turisme per Tothom, který účastníky informuje o možnostech ubytování, památkách s bezbariérovým přístupem a jiných volnočasových aktivitách. Existují zde plány cestovního ruchu zaměřené na přístupnost, a to jak pro celé Katalánsko, tak i pro některá jednotlivá města.

Stejně jako Katalánsko má plán cestovního ruchu zpracovaný i provincie Valencie. Kvalitně je zpracovaný plán bezbariérových pláží. Jednotlivé podniky také poskytují slevy rodinám se statutem Početná rodina.

2. 4. 1. Katalánsko

Přístupný cestovní ruch se stal jedním z hlavních principů, na které se zaměřuje autonomní vláda Katalánska. Od roku 2007 se Katalánsko soustřeďuje na oblast přístupného cestovního ruchu jako na jednu ze strategií Agentury cestovního ruchu v Katalánsku (l'Agència Catalana de Turisme). V současné době je Katalánsko jednou z klíčových destinací přístupného cestovního ruchu ve Španělsku s více než 1 100 turistických prostředků, které disponují vybavením pro osoby se zdravotním postižením, sníženou pohyblivostí nebo zvláštními potřebami [53].

V posledních deseti letech Katalánsko pracovalo hlavně na odstranění architektonických bariér a komunikačních bariér s cílem přeměnit hlavní atrakce cestovního ruchu v produkty bez bariér pro osoby se zdravotním postižením. Koncepce přístupného cestovního ruchu je založena na principu, že cestovní ruch je jedním ze základních sociálních práv pro všechny, což přináší i výhody pro destinace v oblasti identifikace kvalitního cestovního ruchu[53].

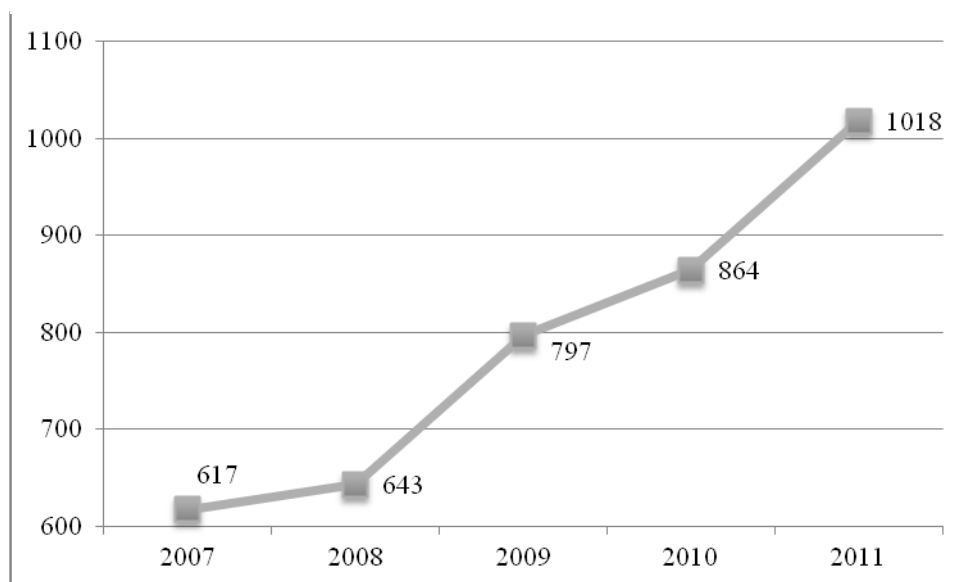
Na webových stránkách informačního portálu Turisme per Tothom (Cestovní ruch pro všechny) je možné nalézt veškeré informace o místech, která nabízejí podmínky pro přístup všem návštěvníkům bez rozdílu [53].

V Katalánsku se nachází ubytovací zařízení, restaurace, muzea, divadla, galerie, pláže a jiné doplňkové aktivity cestovního ruchu, které jsou speciálně vybaveny pro osoby se zdravotním postižením, neslyšící, nedoslýchavé, nevidomé a slabozraké [53].

Portál Turisme per Tothom nabízí podrobné informace o možnostech cestování na území Katalánska. Poskytuje komplexní informace o dostupnosti letišť, autobusové a železniční dopravy, městské dopravy a taxi služeb v jednotlivých částech provincie.

Mnoho ubytovacích kapacit různých kategorií a druhů jako hotely, venkovská bydlení, apartmány, kempy, horské chaty a kulturní a historické objekty v provincii Katalánsko se snaží přizpůsobit zdravotně a tělesně postiženým osobám a vytváří bezbariérové přístupy do objektu, speciálně vybavené a bezbariérové pokoje. Pro nevidomé a zrakově postižené osoby jsou prostory speciálně osvětleny, informační panely jsou také v Braillově písmě, památky jsou vybaveny audio průvodci a v ubytovacích zařízeních je k dispozici speciálně vyškolený personál pro práci se zdravotně a tělesně postiženými.

Graf 3: Vývoj účastníků na projektu Přístupný cestovní ruch - Cestovní ruch pro všechny
(Turisme Accessible - Turisme per Tothom)



Zdroj: Turisme Accessible, 2013. [online]. Dostupné z: <http://www.turismeperatohom.com>.

V Katalánsku působí některé cestovní kanceláře, které se specializují na oblast přístupného cestovního ruchu. Cestovní kanceláře nabízí služby šité na míru potřebám návštěvníků se zdravotním postižením. Cestovní kancelář Viatges 2000 tvoří zájezdy na míru podle vkusu a potřeb jak pro jednotlivce, tak i skupiny osob se zdravotním postižením. Nabídka je zaměřena také na doplňkové služby jako výlety, vstupy do muzeí a zábavních parků, skupinové výlety apod. Cestovní kancelář Viatges Itinerari se specializuje na nabídku zájezdu pro osoby s omezenou pohyblivostí [54].



Obrázek 3: Turistické oblasti cestovního ruchu v provincii Katalánsko

1. Val d'Aran, 2. La Vall de Boí, 3. Pallars Sobirà, 4. La Seu d'Urgell, 5. La Molina - La Cerdanya, 6. La Garrotxa, 7. Ruta Dalí, 8. Costa Brava - Alt Empordà, 9. Costa Brava - Baix Empordà, 10. Lleida, 11. Vic - Osona, 12. Ruta dels Monestirs del Camí de Sant Jaume de Catalunya, 13. Turisme industrial, 14. Maresme, 15. Barcelona, 16. Delta de l'Ebre, 17. Ruta del Ciste, 18. Costa Daurada, 19. Garraf - Sitges, 20. Penedès-Enoturisme Accessible, 21. Terra Alta i Reserva Natural de Sebes, 22. Tarragona Patrimoni de la Humanitat, 23. Parcs Naturals del Montseny i Sant Llorenç del Munt i l'Obac

a) *atraktivita sociálního cestovního ruchu*. Katalánsko je rozděleno na 23 oblastí cestovního ruchu. Každá oblast nabízí bezbariérové kulturní a historické památky, pláže, sportovní aktivity, oblast gastronomie a vinařské turistiky nebo wellness.

Jednotlivé oblasti cestovního ruchu jsou dále rozděleny podle aktivit vhodných pro zdravotně a tělesně postižené osoby.

Tabulka 12: Oblasti cestovního ruchu podle aktivit pro zdravotně a tělesně postižené osoby

Aktivita	Oblast
Kultura	La Vall de Boí, Pallars Sobirà, La Seu d'Urgell, La Garrotxa, Ruta Dalí, Lleida, Vic - Osona, Ruta dels Monestirs del Camí de Sant Jaume de Catalunya, Maresme, Barcelona, Ruta del Cister, Costa Daurada, Garraf - Sitges, Penedès-Enoturisme Accessible, Terra Alta i Reserva Natural de Sebes, Tarragona Patrimoni de la Humanitat
Slunce a pláže	Costa Brava - Alt Empordà, Costa Brava - Baix Empordà, Maresme, Barcelona, Costa Daurada, Garraf - Sitges
Sportovní aktivity	Val d'Aran, La Vall de Boí, Pallars Sobirà, La Seu d'Urgell, La Molina - La Cerdanya, La Garrotxa, Costa Brava - Alt Empordà, Costa Brava - Baix Empordà, Turisme industrial, Barcelona, Costa Daurada, Terra Alta i Reserva Natural de Sebes, Parcs Naturals del Montseny i Sant Llorenç del Munt i l'Obac
Gastronomie a vinařská turistika	Ruta dels Monestirs del Camí de Sant Jaume de Catalunya, Barcelona, Penedès-Enoturisme Accessible, Terra Alta i Reserva Natural de Sebes
Volný čas a zábava	Maresme, Barcelona, Costa Daurada
Příroda	La Vall de Boí, Pallars Sobirà, Costa Brava - Alt Empordà, Barcelona, Delta de l'Ebre, Garraf - Sitges, Terra Alta i Reserva Natural de Sebes, Parcs Naturals del Montseny i Sant Llorenç del Munt i l'Obac
Wellness	Parcs Naturals del Montseny i Sant Llorenç del Munt i l'Obac

Zdroj: Vlastní zpracování, 2013.

Katalánsko si vybudovalo pozici destinace cestovního ruchu, která nabízí množství sportovních a zábavních aktivit vhodných pro osoby se sníženou pohyblivostí a osoby se zdravotním postižením [55].

Tabulka 13: Oblasti cestovního ruchu Katalánska a jejich atraktivita přístupné zdravotně a tělesně postiženým osobám

Oblast	Aktivita	Atraktivita
Val d'Aran	sport	lyžařské středisko Baqueria-Beret
Vall de Boí	kultura	románské kostely Santa Maria de Taüll, Sant Climent de Taüll, Santa Eulàlia, Santa Maria de Cardet, Sant Quiric de Durro
	sport	lyžařská střediska, pěší turistika
	příroda	přírodní park Barrotxa
	wellness	lázně Caldés de Boí
Pallars Sobirà	sport	jezdecká škola Hípica Peufort
La Seu d'Urgell	kultura	katedrála Santa Maria d'Urgell, kostel Sant Pere a Sant Miquel
	sport	Parc Olímpic del Serge
La Molina - La Cerdanya	sport	lyžařské středisko Molina
Ruta Dalí	kultura	divadlo a muzeum Dalího, muzeum hraček Katalánska
Costa Brava - Alt Empordà	sport	jízda na kajaku
	sport	škola plachtění v L'Escale
	příroda	Parc Natural dels Aiguamolls
Lleida	kultura	katedrála Seu Vella, Palác zemské vlády
	příroda	Parc de la Mitjana
Vic - Osona	kultura	historická poznávací trasa, která zahrnuje nejzajímavější historické památky a symbolická místa
Ruta dels Monestirs del Camí de Sant Jaume de Catalunya	kultura	klášter San Benet, klášter Santa Maria de Bellpuig de les Avellanes, klášter de les Avellanes
Maresme	kultura	starobylá rybářská vesnice
	slunce a pláže	bezbariérová pláž ve městě Calella
Barcelona	kultura	gotická čtvrť, biskupský palác, náměstí Svatého Felipa Neriho, Casa Baltó, Sagrada Família, La Perdera
	slunce a pláže	bezbariérové pláže
	volný čas a zábava	golfový klub Golf Montjuic, jezdecká škola Don Caballo
Delta de l'Ebre	příroda	Parc Natural del Delta de l'Ebre
Ruta del Cister	kultura	cisterciánské kláštery z 12. století Conca de Barberà, Alt Camp y l'Urgell, opactví Poblet (UNESCO), klášter Santes Creus
Costa Daurada	volný čas a zábava	zábavní park Font Aventura
Garraf-Sitges	slunce a pláže	množství bezbariérových pláží
	příroda	Národní park Garraf
Penedès-Enoturisme Accessible	gastronomie a vinařská turistika	pěstování vinné révy
Terra Alta i Reserva Natural de Sebes	příroda	přírodní rezervace
Tarragona Patrimoni de la Humanitat	kultura	římské hradby, amfiteátr, divadlo, Prétorská věž, raně křesťanské pohřebiště, místní fórum

Pokračování Tabulky 13

Parcs Naturals del Montseny i Sant Llorenç del Munt i l'Obac	příroda	biosferická rezervace El Montseny
Montserrat	kultura	v opatství se nachází muzeum a posvátné místo patrona Katalánska

Zdroj: vlastní zpracování, 2013

V Katalánsku také působí dvě společnosti, které organizují lety horkovzdušným balonem, které jsou vhodné i pro osoby se sníženou pohyblivostí [55].

Tzv. Zelené stezky (Vías Verdes) jsou projektem, který vznikl v roce 1993, kdy bylo ve Španělsku více než 7 000 km nevyužívaných železničních tratí. Tyto tratě byly díky spolupráci Ministerstva pro životní prostředí a Správy železniční infrastruktury (Adif, Administrador de Infraestructuras Ferroviarias) rekonstruovány a v současné době existuje 101 Zelených stezek napříč celým Španělskem. Zelené stezky jsou vhodné pro pěší výlety, kola nebo skateboardy, trasy jsou uzpůsobeny také lidem na invalidním vozíku nebo rodinám s kočárkem. Podél stezek se také nachází parkovací plochy, kdy mnoho z nich nabízí vyhrazená parkovací místa pro osoby se zdravotním postižením. Vía Verde de la Terra Alta se nachází v oblasti Tarragona a nabízí 24 km dlouhou trasu mezi stanicí Arnes-Lledó a Pinell de Brai, která je přístupná všem bez ohledu na jeho fyzické schopnosti [56].

b) Nástroje podpory sociálního cestovního ruchu. Strategický plán cestovního ruchu Katalánska na období 2011 – 2015 (El Plan Estratégico de Turismo de Cataluña 2011–2015) definuje model cestovního ruchu a obsahuje hlavní zásady řízení činnosti veřejného a soukromého sektoru v oblasti cestovního ruchu a především činnosti autonomní vlády Katalánska. Plán rozšiřuje povědomí o Katalánsku na evropských a světových trzích, čímž chce zčásti zabránit sezonnosti cestovního ruchu. Vytváří možnosti rozšíření regionální turistiky prostřednictvím spolupráce se značkou Katalánsko. Plán modernizuje infrastrukturu a služby cestovního ruchu, vytváří model založený na kvalitě, nikoliv na kvantitě nabídky s cílem udržitelnosti modelu ekonomiky cestovního ruchu, udržuje a prohlubuje spolupráci se soukromým sektorem a posiluje spoluzodpovědnost veřejného sektoru, podněcuje činnost vycházející z přírodního bohatství v oblasti cestovního ruchu, zvyšuje počet občanů Katalánska respektujících význam cestovního ruchu jakou součást místí ekonomiky [53].

Strategický plán cestovního ruchu Barcelony 2010–2015 (El Plan Estratégico de Turismo de Barcelona 2010–2015) decentralizuje interní a externí aktivity v oblasti cestovního ruchu a zlepšuje i oblast financování. Plán se skládá z patnácti programů, které jsou rozděleny do dvou částí, a to Propagace, která spadá pod Konsorcium cestovního ruchu Barcelony, a Cestovní ruch a město podporováno městským zastupitelstvem Barcelony. Hlavním cíle plánu je aktivně zapojit městské obvody do dynamiky cestovního ruchu v Barceloně a proměnit je v turistické cíle. Plán zachovává a zajišťuje udržitelnost cestovního ruchu ve čtvrti Ciutat Vella, zavádí řídicí mechanismy a prostřednictvím kontrolování využívání místních zdrojů zlepšuje kvalitu života místních obyvatel a zážitků návštěvníků, kteří toto místo navštíví. Vytváří novou dopravní infrastrukturu jako příležitost k rozvoji nového modelu cestovního ruchu v Barceloně, kterému také přizpůsobuje marketing, a předkládá kritéria a nástroje vývoje vedoucí ke zlepšení propagace cílového místa. Plán podporuje přizpůsobení turistické destinace a jejích produktů novým trendům a poptávce prostřednictvím rozvoje nabídky v souladu s novým modelem cestovního ruchu v Barceloně. Plán dále sjednocuje komunikační prostředky, integruje kritéria environmentální udržitelnosti v oblasti plánování a řízení cestovního ruchu v Barceloně, podporuje vzdělání a profesionalizaci pracovníků, manažerů a podnikatelů v oblasti cestovního ruchu s cílem prosazovat kvalitu nabízených a poskytovaných služeb. Cílem plánu je také prohloubit chápání cestovního ruchu a jeho pozitivních, ale i negativních dopadů na destinaci ze strany obyvatel, médií, návštěvníků a institucí fungujících v oboru cestovního ruchu, podporovat celkové zlepšení cestovního ruchu prostřednictvím nových technologií, inovovat klíčové prvky konkurenceschopnosti podniků, služeb a produktů cestovního ruchu, posílit komunikaci mezi zaměstnavateli a místní samosprávou, koordinovat činnosti městských služeb a kvalitnější zajišťování finančních prostředků pro účely cestovního ruchu [57].

Strategický plán cestovního ruchu v oblasti Girona na období 2011–2015 se zaměřuje na popis vize cestovního ruchu v oblasti Girona a samotné funkce centrály cestovního ruchu prostřednictvím vymezení činností, které jsou v průběhu pěti let realizovány. Analytická část plánu je rozdělena do tří fází. V první části byly shromážděny informace o skutečném stavu cestovního ruchu spolu s porovnáním stavů ve všech okresech a jsou definovány problémy, které je třeba odstranit. V druhé fázi bylo studováno vnímání stavu cestovního ruchu v kraji Girona. Třetí fáze podává informace

o rozvoji prováděcího plánu. Praktická část plánu navrhuje řešení stávajících problémů a je rozdělena na 9 strategických programů, a sice Marketing a propagace, Online rozvoj, Podpora destinací, Zvýšení mezinárodní prestiže, Umístění a řízení značky, Vytváření zdrojů, Struktura a řízení ochrany, Správa veřejných věcí a institucionální posílení, Vedení cestovního ruchu v oblasti Girona [58].

Na podporu cestovního ruchu zaměřeného na rodiny s dětmi rozlišuje Agentura cestovního ruchu v Katalánsku místa, která jsou svojí přístupností a vybaveností vhodná pro tento segment trhu, a nabízí zařízení a služby šité na míru pro rodiny s dětmi. Taková místa disponují nabídkou certifikovaných ubytovacích zařízení, restaurací a volnočasových aktivit zaměřených na děti. Certifikát je udělován samotnému místu i speciálně vyškolenému personálu [55].

Certifikát, jenž je značkou kvality, může být udělen místu, které nabízí speciální vybavení a služby pro rodiny s dětmi, věnuje zvláštní pozornost bezpečnostním normám, poskytuje zábavní program a jiné doprovodné aktivity pro děti. Takové místo musí mít speciální vybavení, přičemž se může jednat o veřejné místo, ubytovací zařízení nebo doplňkové služby, a poskytuje snadný přístup k informacím o možnosti denních aktivit pro rodiny s dětmi [55].

Konkrétně tedy certifikát zaručuje dostupnost pokojů pro rodiny v ubytovacích zařízeních, dětské postýlky, kolébky, dětské bazény, dětské kluby na pláži, hlídání dětí, animační programy přizpůsobené pro děti, veřejné rekreační plochy a hřiště pro děti, zábavní parky, aquaparky, možnost cykloturistiky a jiné [55].

Tabulka 14: Města, kterým byl přidělen certifikát

Certifikovaná města		
Blanes	Lloret de Mar	Torroella de Montgrí-l'Estartit
Calafell	Malgrat de Mar	Vila-seca, La Pineda Platja
Calella	Pineda de Mar	místa v procesu rozhodování
Calone-Sant Antoni	Roses	Castell-Platja d'Aro
Cambiris	Salou	Sant Feliu de Guíxols
Les Valls d'Àneu	Santa Susanna	Muntanyes de Prades

Zdroj: Vlastní zpracování, 2013

2. 4. 2. Valencia

Valencie má zpracovaný Plán cestovního ruchu pro všechny. Opatření na zabezpečení bezbariérovosti jsou často financovaná z fondů Evropské unie. Cílem plánu je zpřístupnit provincii Valencie pro zdravotně postižené osoby a osoby s omezenou mobilitou. Zaměřuje se na šest oblastí, a sice podporu adaptace služeb cestovního ruchu, tvorbu sítě bezbariérových turistických informačních center, zvyšování povědomí o přístupnosti v sektoru cestovního ruchu, vytvoření propagačních materiálů v Braillově písmu, vytvoření materiálů o podnicích cestovního ruchu poskytujících bezbariérové služby, vytváření zásob všech dostupných zdrojů a služeb cestovního ruchu (Linderová, 2008).

a) *Bezbariérové pláže.* Plán bezbariérových pláží (El Plan de Playas Accesibles) se ve Valencii začal realizovat v roce 2000 s cílem usnadnit zdravotně a tělesně postiženým osobám přístup na pláže a jejich užívání. Od otevření první bezbariérové pláže ve městě Cullera vyčlenila Rada sociální péče (Consejería de Bienestar Social) 3,2 milionů € na infrastrukturu a vybavení bezbariérových pláží [59].

V roce 2000 byla otevřena první bezbariérová pláž ve Valencii, a to ve městě Cullera. V současné době se po celé provincii nalézají 81 bezbariérových pláží. Pobřeží ve Valencii je rozděleno do 58 oblastí, z čehož 46 z nich, což znamená 80 %, je vybaveno bezbariérovým přístupem a jiným zařízením pro usnadnění pobytu na pláži pro zdravotně a tělesně postižené osoby [60].

Odbor pláží (La Concejalía de Playas) vytvořil partnerství s Červeným křížem a společně přispívají do rozpočtu projektu. Finanční prostředky jsou prostřednictvím městské rady využívány na zajištění optimální péče pro obyvatele se zdravotním postižením nebo omezenou pohyblivostí na plážích Valencie [61].

Rozvíjí se služba pomoci přístupu do moře pro osoby s různým typem postižení nebo omezenou pohyblivostí prostřednictvím programu Přístup do moře pro handicapované (Ayuda al Baño del Discapacitado en la Playa). Služba pomoci přístupu do moře je poskytována vždy od 30. června do 2. září v oblastech La Malvarrosa, El Cabanyal a Pinedo. Speciálně vyškolení asistenti pomáhají postiženým osobám při vstupu do moře pomocí tzv. obojživelných židlí. Jestliže to jejich zdravotní a fyzický stav dovoluje, mohou se handicapované osoby s pomocí různých plovacích pomůcek a za

přítomnosti asistenta volně pohybovat v moři. Asistenti pomáhají zdravotně a tělesně postiženým osobám po celou dobu, kterou osoba tráví na pláži, a to i při doprovodu do převlékárny nebo sprch [61].

Na pláži se nachází místa (označena modrou barvou), která jsou speciálně vyhrazena pro handicapované osoby. Jedná se o dřevěnou plochu, která poskytuje stín a je určena pro odpočinek. Kde je potřeba, jsou místa vybavena rampou pro snazší přístupnost. Pláže jsou vybaveny bezbariérovými převlékárnami, na stejném místě se také nacházejí bezbariérové sprchy a sociální zařízení. Pláže jsou vybaveny dřevěnými chodníky, které usnadňují přístup do moře a propojují převlékárny, sprchy, sociální zařízení, umývače nohou, fontány s pitnou vodou, kiosky a ostatní vybavení, nacházející se na pláži. Cesta od zastávky veřejné dopravy až po dřevěný chodník na pláži je vybavena navigačním protiskluzovým pruhem pro nevidomé. V moři jsou také nainstalovány bóje, které napomáhají orientaci při pohybu v moři zrakově postiženým osobám [61].

Pro zvýšení bezpečnosti uživatelů pláží jsou veškeré překážky ohraničeny plastovými ploty a viditelně osvětleny [61].

V průběhu let došlo ke stabilnímu nárůstu počtu uživatelů pláží se zdravotním postižením. V roce 2012 využilo bezbariérové pláže asi 46 000 se zdravotním postižením nebo omezenou pohyblivostí [59].

b) Informační brožury a specializované programy. Veřejná doprava ve Valencii je zcela bezbariérová, pro zdravotně a tělesně postižené osoby jsou také speciálně vyhrazená parkovací místa. Informační brožury v Braillově písmě poskytují zrakově postiženým uživatelům veškeré informace o bezbariérových plážích, včetně služeb, kterými disponují [61].

Pod Plán bezbariérových pláží také spadá program Pocit slunce (El Sentir del Sol), který je realizován městskou radou a obecně se věnuje vzdělávacím aktivitám, společenským hrám a sportovnímu vyžití zaměřenému na zdravotně a tělesně postižené osoby. V roce 2012 připravil tento program mnoho zájmových aktivit, a sice Den volejbalu pro handicapované osoby a děti, Den zdravé procházky pro handicapované osoby, seniory a mládež, Den fotografování pro handicapované, seniory, děti a pacienty s nádorovým onemocněním nebo Den otevřených dveří pro děti s autismem [61].

c) *Podniky cestovního ruchu.* Cestovní Kancelář Halcón Viajes nabízí pro Početné rodiny cestovní pojištění pro dvě osoby za cenu jednoho, speciální tarif na pronajmutí automobilu u společnosti Pepecar, 3% sleva na nákup doplňkových služeb od cestovní kanceláře a řadu zajímavých nabídek na výlety do zábavních parků. Cestovní kancelář Viajes Eroski nabízí pro Početné rodiny 7% slevu z ceny z vlastních zájezdů a 5% slevu na zájezdy jiných cestovních kanceláří [62].

Ve městech Alicante a Valencie se dohromady nachází okolo 35 restaurací, které nabízejí slevu 5 – 15 % pro rodiny se statutem Početná rodina. Ve městech Alicante, Castellón a Valencia jsou hotely, které poskytují rodinám s dětmi slevy ve výši 5 - 20 %. Celkově se v provincii Valencie nachází 161 hotelů, které disponují vybavením vhodným pro děti, pokoji pro děti nebo rodinnými pokoji [62].

2. 5. Efekty podpory sociálního cestovního ruchu ve Španělsku

Cestovní ruch zaměřený na sociálně znevýhodněné skupiny obyvatel ve Španělsku přináší mnoho výhod pro destinaci, podniky působící v oblasti cestovního ruchu, účastníky sociálního cestovního ruchu, a také pro samotnou společnost.

Programy sociálního cestovního ruchu nabízí pro své účastníky možnost lepšího poznání destinace a také přináší mnoho ekonomických a sociokulturních výhod v různých oblastech.

a) *Výhody pro destinaci.* V oblasti ekonomické přináší programy sociálního cestovního ruchu větší výnosy, především z oblastí dopravy, ubytování, stravování a nakupování suvenýrů a spotřebou doplňkových služeb, větší potenciál ziskovosti prostřednictvím zakládání podniků v odvětví cestovního ruchu nebo prostřednictvím uzavíráním obchodů mezi stávajícími podniky.

Sociální cestovní ruch přináší potenciál k vytvoření více pracovních míst v oblasti přímého zajišťování služeb cestovního ruchu nebo v oblasti doplňkových služeb cestovního ruchu, čímž dochází ke zmírnění sezonnosti v cestovním ruchu týkající se především poptávky po cestovním ruchu.

V oblasti dopravy jsou destinaci přinášeny finanční prostředky plynoucí z nákladů na veřejnou dopravu, pronájem automobilu či jiného motorového vozidla, koupi pohonných hmot, platbu mýtného a dalších aspektů spojených s dopravou.

Destinace je také obohacována příjmy vzniklými z nákladů na ubytování a stravování v daném místě.

Náklady na nákup určitých produktů spojených s danou destinací jako jsou např. suvenýry, tvoří rovněž nezanedbatelnou část příjmů destinace. Návštěva památek a místních atrakcí přináší kromě finančních prostředků také zachování nebo vytvoření pracovních míst v oblasti cestovního ruchu a vytváření nových podniků v tomto sektoru.

Programy sociálního cestovního ruchu se také zaměřují na oblasti, které nejsou ostatními účastníky cestovního ruchu primárně vyhledávány, a tak přináší i lepší geografické přerozdělení turistických toků. Na úrovni sociokulturní sociální cestovní ruch přináší větší dynamizaci kulturních zdrojů a přispívá k větší kulturní výměně. Programy sociálního cestovního ruchu se zaměřují na pobyty mimo hlavní sezonu. Zamezují tím částečně sezonnosti cestovního ruchu, podporují nárůst turistických toků mimo sezonu, a vytvářejí tedy i stabilní pracovní místa. Proti sezonnosti bojují programy tak, že se zaměřují na tvorbu a nabídku pobytů a turistických aktivit v průběhu období, kdy je poptávka obecně nižší.

Na základě programů sociálního cestovního ruchu a faktu, že pobyty probíhají mimo hlavní sezonu, tyto programy také přispívají ke zviditelnění a propagaci oblastí cestovního ruchu, které jsou opomíjeny a ne příliš využívány ze strany ostatních účastníků cestovního ruchu, což vede k lepšímu geografickému rozdělení turistických toků.

Vzhledem k tomu, že se pobyty programů sociálního cestovního ruchu konají mimo hlavní sezonu a jsou určeny sociálně znevýhodněným skupinám, jež si chtějí rozšířit obzory a znalosti v oblasti cestovního ruchu, mohou podporovat dynamizaci kulturních zdrojů, které se týkají daných částí destinace.

Programy také obsahují socializační charakter, mohou vyvolat sociální interakci mezi lidmi, kteří pocházejí z různých kultur nebo částí destinace, a tím podporují i lepší kulturní výměnu v dané destinaci.

Programy sociálního cestovního ruchu mohou být také důležitým prostředkem propagace jednotlivých částí destinace na národní úrovni, díky čemuž mohou jednotlivým částem přinést i větší finanční prostředky z cestovního ruchu.

b) *Výhody pro účastníky sociálního cestovního ruchu.* Dalšími příjemci výhod programů sociálního cestovního ruchu jsou účastníci, a to mládež, rodiny s dětmi, senioři a zdravotně a tělesně postižené osoby, na které jsou programy zaměřeny. Potenciálním návštěvníkům je nabídnuta jedinečná možnost cestovat do ostatních částí země, a tím i větší možnost získat nové zážitky a zkušenosti v oblasti cestovního ruchu. Návštěvníkům je také poskytnuta příležitost k poznání ostatních kultur a větší možnost socializace.

Sociální cestovní ruch rovněž podporuje proces sociální interakce prostřednictvím výletů ve skupinách a společenských aktivit. Interakce probíhá mezi jednotlivými účastníky sociálního cestovního ruchu, lidmi, kteří se o ně starají nebo jim poskytují animační program, dodavateli služeb cestovního ruchu a lidmi žijícími v dané oblasti destinace.

Účastníci programů sociálního cestovního ruchu jsou především motivováni touhou rozšířit své obzory a znalosti v oblasti cestovního ruchu a poznat nové kultury a oblasti destinace.

c) *Výhody pro společnost.* Možnost aktivně se podílet na cestovním ruchu může představovat pro některé účastníky významnou příležitost poznávat nové kultury, nové zvyky a nové tradice a rozšířit si své kulturní obzory. Programy sociálního cestovního ruchu mohou tímto způsobem přispět a umožnit společnosti využívat v budoucnosti vyšší úroveň znalostí v kulturní oblasti, a to především v oblasti znalostí cizích kultur.

Podpora kontaktu mezi různými kulturami a prohloubení znalostí těchto kultur mohou vést k vyššímu porozumění lidí náležících k různorodým kulturám. Pobytu v různých částech země mohou působit jako propagátor lepších mezilidských vztahů mezi kulturami jednotlivých částí destinace a posilovat větší toleranci mezi nimi.

Vývoj programů sociálního cestovního ruchu umožňuje jednotlivým organizacím porovnání jejich aktivity v oblasti cestovního ruchu, popřípadě i vzájemnou spolupráci na jednotlivých činnostech. Programy také přispívají ke zlepšení vymezení sociální politiky a rozvoje programů sociálního cestovního ruchu.

3. Možnosti využití zkušeností Španělska k podpoře sociálního cestovního ruchu v České republice

Všichni obyvatelé by měli mít stejnou možnost účastnit se cestovního ruchu, proto je potřeba zaměřit aktivitu i na sociálně znevýhodněné skupiny obyvatel a prostřednictvím podpůrných programů a dotovaných pobytů jim účast na cestovním ruchu co nejvíce zpřístupnit a usnadnit.

3. 1. Nástroje politiky sociálního cestovního ruchu v České republice

Nástroje politiky sociálního cestovního ruchu v České republice můžeme rozdělit do jednotlivých kategorií, které jsou reprezentovány státními příspěvky, příspěvky na lázeňskou péči, slevami pro seniory nebo národními programy podpory cestovního ruchu.

a) *Ekonomické nástroje.* Za jeden ze základních ekonomických nástrojů podpory sociálního cestovního ruchu v České republice považujeme státní příspěvky. Přitom se může jednat o příspěvek na rekreaci dětí důchodce, což je peněžitá nenároková dávka, která je poskytována na úhradu nákladů spojených s rekreací dítěte. Úhrada nákladů je určena na rekreaci vlastního nebo osvojeného dítěte důchodce nebo dítěte převzatého do péče nahrazující péči rodičů, a to ve věku do skončení povinné školní docházky. Důchodce musí splňovat podmínky sociální potřeby. Dávka je poskytována jednorázově, a to ve výši 80 % celkových nákladů na rekreaci, výjimečně může pokrývat celkovou výši nákladů [63].

Nepracujícím důchodcům může být poskytnut příspěvek na rekreaci a lázeňskou péči. Výše příspěvku je vázána na výši důchodu. Jedná se o jednorázovou peněžitou dávku, která není podmíněna druhem důchodu, nýbrž výší příjmu [63].

Jestliže se občan přechodně ocitne v mimořádně obtížných poměrech nebo v nich žije, může mu být poskytnuta peněžitá či věcná dávka. Nenárokové dávky občanům, kteří potřebují zvláštní pomoc, jsou určené k překonání nepříznivých životních situací, zejména při získání zaměstnání, při péči o výchovu a vzdělání dětí či při využívání volného času a kulturním rozvoji. Výši konkrétní dávky posuzuje správní orgán.

Občané splňující podmínky sociální potřeby mohou pobírat dávky jednorázové nebo měsíčně se opakující [63].

Osobám v nepříznivé sociální situaci může být poskytnuto sociální poradenství, prostřednictvím kterého se občan může dozvědět informace přispívající k řešení jeho situace. Osobám zdravotně postiženým a seniorům je poskytováno sociálně právní poradenství, tato služba je bezúplatná. Poradenství je poskytováno prostřednictvím občanských poraden, rodinných poraden, terapeutické činnosti či pomoci při prosazování práv a zájmů [63].

Zdravotně postižené osoby mají nárok na příspěvek lázeňské péče. Tento příspěvek ovšem nemůže být vyplacen osobě, které je po celý kalendářní měsíc poskytována zdravotní péče formou ústavní péče v nemocnici nebo odborném léčebném ústavu. V takovém případě nemůže být za konkrétní měsíc příspěvek na péči vydán [63].

I váleční veteráni a bývalí vojáci mají pod záštitou Ministerstva obrany České republiky nárok na příspěvek na lázně a rekreaci v rámci programu péče o válečné veterány a bývalé vojáky. Příspěvek je poskytován v rámci zařízení Vojenských lázeňských a rekreačních zařízení nebo civilních lázeňských a rekreačních zařízení, ať už na území České republiky nebo v zahraničí. V jednom kalendářním roce může být válečnému veteránovi-důchodci poskytnut jeden příspěvek. O přiznání příspěvku rozhoduje ředitelství odboru pro válečné veterány Ministerstva obrany [64].

Projekt Rodinné pasy vznikl jako iniciativa na podporu rodin s dětmi. Jeho podstatou je vytvoření a realizace systému poskytování slev a dalších výhod rodinám s dětmi do osmnácti let věku. Rodinné pasy jsou aktivitou jednotlivých krajů. V současné době projekt funguje v Jihomoravském kraji, v Kraji Vysočina, v Olomouckém kraji, Pardubickém kraji, Zlínském kraji, Ústeckém kraji a Královéhradeckém kraji. Zapojení do projektu je pro rodiny zdarma. Na základě registrace je rodinám (i neúplným, tzn. také nesezdaným partnerům a jejich dětem, samoživitelům, osobám majícím dítě v péči) vystavena karta Rodinné pasy. Podmínkou je trvalé bydliště v zapojeném kraji a alespoň jedno dítě do 18 let. Držitelé Rodinných pasů mohou využívat slevy nejen na území celé České a Slovenské republiky, ale i v oblasti Dolního Rakouska. Projekt využívá vlastní síť RP, stejně jako věrnostního programu Sphere card [65].

Senioři v České republice se mohou zapojit do projektu Senior Pas, který vznikl na podporu obyvatelstva ve věku od 55 let. Projekt vytváří ucelený a jednotný systém slev. Slevy ve výši 5-50 % jsou především zaměřeny na zdravotnictví, lázeňství, wellness, cestování, stravování, ubytování, vzdělání, muzea, galerie a jiné. Senior Pasy jsou aktivitou Jihomoravského kraje, Olomouckého kraje, Kraje Vysočina, Královéhradeckého kraje, Moravskoslezského kraje a Pardubického kraje. Do programu se tedy mohou registrovat pouze osoby s trvalým bydlištěm ve výše zmíněných krajích [66].

Vybrané cestovní kanceláře a cestovní agentury poskytují seniorům slevy z ceny zájezdů. Sleva je buď určena předem pevnou částkou, nebo si konkrétní subjekt určí procento, které se poté strhává z finální ceny zájezdu. Taková sleva může být aplikována buď na celou cenu zájezdu, nebo pouze na dílčí část ceny, například na ubytování, a to ve vybraných měsících v roce.

K samotnému cestování patří i doprava zahrnující veškeré dopravce. České dráhy nabízejí speciální slevu pro seniory. Nárok na tuto slevu mají osoby pobírající starobní důchod, osoby pobírající plný invalidní důchod a osoby starší 60 let pobírající vdovský nebo vdovecký důchod. Sleva se účtuje do výše 25 % ze Základního a Zpátečního jízdného. Regiojet poskytuje seniorům slevu 30 % z ceny obvyčejného jízdného. Při objednávce přes internet sleva činí 45 %. Při nárokování takové slevy nemusí senior vlastnit žádný speciální průkaz, stačí, když se prokáže platným průkazem totožnosti či jiným dokladem s vlastní fotografií, jménem a datem narození [67].

U autobusové dopravy je systém poskytování slev nejednotný. Vnitrostátní autobusová doprava je provozována prostřednictvím různých soukromých dopravců, kteří si výši jízdného a slev určují sami. Jsou ovšem ze zákona povinni dodržovat výměru cen jízdného podle Ministerstva financí České republiky. Držitelům průkazu ZTP a ZTP/P je poskytnuta minimální sleva 75 % z ceny obvyčejného jízdného, žákům škol do věku 15 let 62,5 % a žákům a studentům škol ve věku od 15 do 26 let v minimální výši 25 % [67].

Karta mládeže EURO<26 je mezinárodní identifikační průkaz pro mladé a zároveň nejrozšířenější karta na slevy pro mladé na světě. Má 4 miliony držitelů. Činnost karty mládeže EURO<26 je podporována Radou Evropy, Evropskou komisí a Evropským fórem mládeže. Jestliže chce student zažádat o vydání této karty, musí splňovat určité

podmínky, jako jsou například věková hranice od 10 do 29 let, a při žádání musí předložit potvrzení o studiu. Slevy a výhody, kterých je celkem přes sto tisíc, nabízí ve více než 35 zemích Evropy a podle zkušeností držitelů KM EURO<26 je možné kartu uplatnit i mimo Evropu. Karta mládeže EURO<26 je široce využitelná v oblastech zajímavých pro mladé, jako je cestování a doprava, kultura a památky, ubytování, stravování, obchody, sport, služby, vzdělávání aj. Celkem je držitelům karty v Evropě k dispozici přes 100.000 slev, v České republice asi 1200. U kulturních organizací se slevy obvykle pohybují mezi 20 - 50% (divadla, kina, muzea, galerie, hrady a zámky), existují ale i slevy 70-100%. Některé cestovní kanceláře, obchody a autoškoly poskytují slevy 5 - 15%. Významné jsou také slevy na ubytování (10 - 40%). Velmi využívané jsou rovněž slevy na dopravu – 50% sleva na kartu opravňující ke 20% slevě na italských železnicích Trenitalia, 30 - 50% sleva na železniční dopravu v Portugalsku, 30% sleva na autobusovou dopravu ve Skotsku, 20 - 25% sleva na vlaky ve Španělsku, 25% v Chorvatsku, 30% ve Slovinsku, 50% v Srbsku, dopravní slevy ve Švýcarsku, Rakousku, Irsku a na Slovensku. U nás slevy na autobusovou dopravu do vybraných evropských měst a speciální tarify na letenky do celého světa nabízí držitelům KM EURO<26 na svých pobočkách cestovní a jazyková agentura STUDENT AGENCY, ale i některé další cestovní kanceláře [68].

Karta mládeže EURO<26 Student je určena pro studenty středních a vysokých škol od 10 do 30 let. V platnost vzešla 1. 9. 2005 a nabízí široké spektrum slev a výhod při poznávání České republiky i dalších 38 evropských zemí, nově i po celém světě, kde je poskytována studentská sleva. Slevu lze uplatnit při cestování, kulturním i sportovním vyžití, stravování, ubytování a různých obchodech [68].

Dalším obecně známým a velice využívaným studentským průkazem je průkaz ISIC, který je celosvětově uznávaný, prokazuje statut studenta střední, vyšší odborné nebo vysoké školy a vybraných jednoletých pomaturitních studijních oborů. Na průkaz je možné uplatnit širokou škálu slev, např. levnější cestování letadlem, autobusem či vlakem. Další oblastí, kde lze slevu využívat, je ubytování, a to ve vybraných hotelech, kempech a ubytovnách. S průkazem ISIC může student mít levnější vstupné na festivaly, kulturní akce, vstupné do kulturně – historických památek, slevu na permanentky v lyžařských areálech a jiné [69].

I v oblasti cestovního pojištění mají mládežníci a studenti svoje výhody. Některé pojišťovny nabízí studentům až 30 % slevu na cestovní pojištění pro studenty. Zdravotní pojišťovna Ministerstva vnitra České republiky nabízí svým pojištěncům ve věku od 15 do 26 let, kteří se prokáží studentských průkazem, cestovní pojištění zdarma. Pojištění lze během jednoho roku využít jen jednou.

Tabulka 15: Komparace ekonomických nástrojů podpory sociálního cestovního ruchu v České republice a Španělsku

Česká republika	Španělsko
Národní program podpory cestovního ruchu (2010 - 2013)	program Termalismo social
slevy na jízdné u Českých drah pro studenty ve věky 15 - 26 let	program Prázdniny pro seniory
projekt Rodinné pasy pro rodiny s dětmi	program Institutu mládeže
sleva z ceny zájezdu ve vybraných cestovních kancelářích a agenturách pro seniory	programy některých společností
program S ČD bez překážek pro zdravotně postižené osoby	zlevněné pobyty Paradores
příspěvek na lázeňskou péči pro zdravotně postižené osoby	úhrada části nákladů vládou
příspěvek na lázně a rekreaci pro válečné veterány	finanční dotace na pobyty zdravotně postižených osob
	cestovní slevy

Zdroj: vlastní zpracování, 2013

b) *Socio-ekonomické nástroje.* Webový portál „jedemetaky.cz“ nás informuje o dostupnosti regionu pro cestování osob se zdravotním postižením, doporučuje ubytovací a stravovací zařízení bez bariér, poskytuje nápady na výlety a odkazuje na další portály s tipy, kde se osoby se zdravotním postižením můžou inspirovat a usnadnit si tak cestování. Výlety jsou realizovány v regionech Beskydy a Valašsko, Jeseníky, Opavské Slezsko, Ostravsko, Poodří – Moravské Kravařsko a Těšínské Slezsko a účastníci si mohou vybrat z jednotlivých kulturních nebo přírodních turistických cílů a typ trasy (pěší trasa, cyklotrasa, naučná stezka) [70].

c) *Právní nástroje.* Národní program podpory cestovního ruchu (2010 – 2013) je jedním z nástrojů implementace Koncepce státní politiky cestovního ruchu ČR na období 2007 - 2013, která byla schválena usnesením vlády č. 1239 ze dne 7. 11. 2007, a Prováděcího dokumentu ke koncepci, který byl následně schválen usnesením vlády č. 913 ze dne 23. 7. 2008 [5].

Hlavním cílem Národního programu podpory cestovního ruchu je vytvořit nástroj, který efektivním způsobem přispěje k podpoře sociálního cestovního ruchu. Program byl schválen v roce 2010 na období let 2010 - 2013. Ve stejném roce byl realizován podprogram Cestovní ruch pro všechny se zaměřením na tvorbu nových produktů v cestovním ruchu včetně vytvoření podmínek pro jejich realizaci a marketing těchto produktů. Od roku 2011 je podpora poskytována v rámci podprogramu Cestování dostupné všem. Podporována je rekonstrukce/vybudování odpočívadel, center služeb pro návštěvníky a hygienického zázemí pro pěší, cyklisty a handicapované účastníky podél tras, zpřístupnění atraktivit cestovního ruchu a zavedení, zlepšení či vytvoření navigačních a informačních systémů pro sluchově a zrakově postižené účastníky cestovního ruchu, to vše včetně marketingu zrealizovaných výstupů akcí. Dotace může dosáhnout maximální výše 50 % celkových uznatelných výdajů akce a je určena podnikatelským subjektům. Maximální možná výše celkových výdajů akce 5 mil. Kč [5].

Koncepce státní politiky cestovního ruchu v České republice na období 2014 – 2020 představuje základní strategický střednědobý dokument v oblasti cestovního ruchu pro nadcházející období 2014 – 2020. Jejím hlavním cílem je zvyšovat konkurenceschopnost celého odvětví cestovního ruchu na národní i regionální úrovni, udržení jeho ekonomické výkonnosti i jeho pozitivních dopadů na socio-kulturní a environmentální rozvoj České republiky [5].

Výsledkem aplikace nové strategie bude vytvoření chybějícího systému řízení cestovního ruchu včetně jeho dlouhodobého financování. Mezi nejdůležitější návrhy Koncepce patří srozumitelnější vymezení postavení MMR, agentury CzechTourism a dalších subjektů, jako jsou například kraje. Za pomoci připravovaného zákona o podpoře rozvoje cestovního ruchu chce Ministerstvo pro místní rozvoj podpořit a stabilizovat regionální spolupráci mezi veřejným, privátním a neziskovým sektorem na principech destinačního managementu. Fungující organizace destinačního managementu by měly být informačním a marketingovým základem pro kvalitní prezentaci České republiky v zahraničí a podporovat marketing českých destinací v rámci domácího cestovního ruchu [5].

Součástí Koncepce je i změna ve způsobu uplatňování dotační politiky. Ta bude nově zaměřena na využívání integrovaných přístupů na regionální úrovni a využívání nových finančních nástrojů [5].

Součástí koncepce jsou čtyři priority, a sice Priorita 1 – Zkvalitnění nabídky cestovního ruchu, Priorita 2 – Management cestovního ruchu, Priorita 3 – Destinační marketing, Priorita 4 - Politika cestovního ruchu a ekonomický rozvoj [5].

Pod záštitou Akčního plánu pro-rodinných aktivit na rok 2013 byl realizován projekt Rodinné pasy a rozšiřování tzv. Family pointů, což jsou ta místa pro rodinu, která umožňují péči o malé děti a zprostředkovávají informace na podporu rodinného života [72].

d) *Technické nástroje.* Technické nástroje podpory sociálního cestovního ruchu jsou například reprezentovány Vyhláškou Ministerstva pro místní rozvoj České republiky č. 398/2009 Sb. o obecných technických požadavcích zabezpečení bezbariérového užívání staveb. Tato vyhláška stanovuje obecné technické požadavky na stavby a jejich části tak, aby bylo zabezpečeno jejich užívání osobami s pohybovým, zrakovým, sluchovým a mentálním postižením, osobami pokročilého věku, těhotnými ženami, osobami doprovázejícími dítě v kočárku nebo dítě do tří let [73].

Nebo zákonem č. 183/2006 Sb. o územním plánování a stavebním řádu, kde se udává, že stavební úřad může nařídit vlastníku stavby, stavebního pozemku nebo zastavěného stavebního pozemku nezbytné úpravy, jimiž se zajišťuje bezbariérový přístup a užívání pozemku nebo stavby [74].

Ministerstvo pro místní rozvoj se v souladu s usnesením vlády ze dne 26. března 2009, č. 292, kterým se mění usnesení vlády ze dne 14. července 2004, č. 706 k Návrhu vládního plánu financování Národního rozvojového programu mobility pro všechny, finančně podílí na budování ucelených bezbariérových tras měst a obcí. Cílem podprogramu je zajistit státní podporu investičních a neinvestičních záměrů při odstraňování bariér v budovách městských a obecních úřadů a v budovách s pečovatelskou službou náležících do komplexních řetězců bezbariérových tras obcí a měst [5].

3. 2. Návrh podpory sociálního cestovního ruchu v České republice

Orientace na sociální cestovní ruch je v současné době významným nástrojem pro rozšiřování trhu cestovního ruchu. Je tedy třeba se na účastníky sociálního cestovního ruchu zaměřit a podpořit je jednotlivými programy.

Pro rozvoj sociálního cestovního ruchu je důležité, aby se politika cestovního ruchu České republiky zaměřila na všechny sociálně znevýhodněné skupiny obyvatel, tj. mládež, rodiny s dětmi, seniory a zdravotně a tělesně postižené osoby. Vytváření a nabídka pobytů by měly být soustředěny do období mimo hlavní sezonu, což může přispět k eliminaci sezonnosti cestovního ruchu. Obsahem takové nabídky by také měly být doprovodné aktivity, které je možno vykonávat celoročně.

Bylo by dobré zaměřit se na práci s mládeží, kdy by se mládež mohla aktivně podílet na politickém, sociálním, ekonomickém a kulturním rozvoji České republiky stejně jako ve Španělsku, kde podobná iniciativa probíhá prostřednictvím Institutu mládeže. Současné programy zaměřené na mládež, jako jsou studijní nebo pracovní pobyty, jsou pouze zprostředkovávány v rámci jednotlivých podniků v České republice. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy by mohlo vytvořit program přímo zaměřený na práci s mládeží, který by byl podporován a propagován na národní úrovni a který by se také zaměřoval na spolupráci s ostatními organizacemi a jejich programy na evropské úrovni.

Nabídka pobytů nebo pouze ubytování pro rodiny s dětmi v České republice je velice nízká a téměř chybí jakékoli pobyty dotované státem či specializovanou organizací, popřípadě programem. V České republice se na pobyty rodin s dětmi specializuje například CK Domeček. Tato nabídka ale není schopna pokrýt celý trh a navíc nabízí pouze pobyty a zájezdy, nikoli slevy na zájezdy a pobyty pro rodiny s dětmi. Navrhovala bych tedy vytvoření organizace nebo programu, který by fungoval na národní úrovni a vytvářel by, z části dotoval a také propagoval pobyty pro děti, jako jsou letní a zimní tábory, pobyty pro celé rodiny především v oblasti venkovského cestovního ruchu, rekreačního cestovního ruchu se zaměřením na poznávací turistiku a pobyty v přírodě, nebo také připravoval nabídku jednodenních tematických výletů.

Velké nedostatky také vidím v nabídce ubytovacích služeb pro rodiny s dětmi. V České republice téměř neexistují ubytovací zařízení, která jsou primárně vybudována pro

rodiny s dětmi. Současná ubytovací zařízení určená pro rodiny s dětmi jsou vybavena speciálním zařízením jako je hrací koutek a venkovní hřiště, dále by na pokojích neměly chybět postýlky pro děti a sociální zařízení by mělo být uzpůsobeno dětem, včetně přebalovacího pultu. Ubytovací zařízení by mělo být umístěno na klidném místě, hlavně tedy v přírodě. Ubytovací zařízení by mělo nabízet speciální stravu pro děti a mít sestavené dětské menu. Aby bylo dosaženo maximální spokojenosti ze strany návštěvníků, je třeba, aby ubytovací zařízení bylo navštěvováno stejným segmentem trhu, jelikož pouze rodiny s dětmi se dokážou navzájem plně respektovat. Na modelu České republiky bych aplikovala obdobnou iniciativu s certifikováním ubytovacích zařízení, která jsou speciálně vybavena pro práci s rodinami s dětmi, jaká již funguje v Katalánsku. Vybudování ubytovacího zařízení určeného primárně pro rodiny s dětmi by mohlo být částečně dotováno stejným programem jako pobyty pro rodiny s dětmi nebo by mohlo dosáhnout na dotace z regionálních operačních programů pro jednotlivé oblasti.

U seniorů bych se zaměřila především na lázeňský cestovní ruch doplněný doprovodným programem v rámci celé České republiky, kde bych inspiraci hledala ve španělské programu Termalismo social, který se soustředí právě na takové aktivity. Program bych dále aplikovala i na skupinu zdravotně a tělesně postižených obyvatel, protože mají podobné motivy a požadavky při účasti na cestovním ruchu.

V současné době se již většina seniorů účastní cestovního ruchu, bylo by tedy třeba rozšířit nabídku pobytů pro seniory v České republice a určitým způsobem ji podpořit. Z oblastí cestovního ruchu vyhledávaných seniory by se Česká republika měla zaměřit na lázeňský cestovní ruch, pro nějž má největší potenciál. Nabídka pobytů pro seniory by měla být směřována do období mimo hlavní sezonu, což může vést k částečné eliminaci sezonnosti cestovního ruchu. Dotované pobyty pro seniory by se měly skládat z adekvátní nabídky ubytování, stravování formou plné penze s možností poskytnutí speciálního stravování, vstupní a výstupní lékařské prohlídky a lázeňských procedur. Pro možnost aktivně strávené dovolené bude nabízený balíček také obsahovat doplňkový program, který bude tvořen animačními nebo sportovními aktivitami, vždy v doprovodu specializované osoby. Mezi sportovní aktivity bych zařadila v poslední době seniory oblíbený Nordic Walking, aqua aerobik pro dámy nebo plavání v krytém bazénu pro pány. Nebála bych se ani nabídky méně obvyklých aktivit, jako např. minigolf nebo jóga pro seniory. Důležité je také vhodné umístění ubytovacího zařízení.

Lázeňský dům nebo hotel by se měl nacházet v klidném prostředí poblíž přírody v místě s kulturně-historickým potenciálem, kde by bylo možno vytvořit i nabídku fakultativních výletů, jelikož senioři se rádi vzdělávají a poznávají nové věci a nová místa.

Aby byla nabídka dotovaných pobytů úspěšně zařazena na trh, je třeba zvolit vhodný způsob propagace. Pro nabídku pobytů pro seniory bych zvolila spolupráci s cestovními agenturami, které by pobyty nabízely a prodávaly, dále bych umístila reklamu do denního tisku, především do časopisů pro seniory jako jsou Vital Plus, Senior revue, Šťastní senioři a jiné, propagační letáčky umístěné v čekárnách lékařů. Vyhnula bych se propagaci na internetu, jelikož počítačová gramotnost seniorů není na takové úrovni jako u ostatních segmentů trhu, a reklamě umístěné v digitálních médiích z důvodu finanční náročnosti.

Seniorům v České republice jsou poskytovány slevy pouze na dílčí služby cestovního ruchu, např. na vstupenky, na dopravu a ubytování, ale nikoli na celý zájezd. Vzhledem ke stoupajícímu počtu seniorů a stárnutí populace by měla být seniorům věnována speciální pozornost. Navrhovala bych vytvoření programu fungujícího na národní úrovni, který by se specializoval pouze na seniory a nabídl jim možnost dotovaných pobytů. Takový program by fungoval pod záštitou Ministerstva práce a sociálních věcí, popřípadě i pod Ministerstvem kultury.

Nabídka dotovaných pobytů pro seniory by se také dala aplikovat pro skupinu obyvatel se zdravotním a tělesným postižením. Nabízený balíček by navíc obsahoval garanci bezbariérového ubytovacího zařízení, které by bylo speciálně vybaveno a zařízeno pro osoby se zdravotním postižením, neslyšící, nedoslýchavé, nevidomé a slabozraké. Personál by byl speciálně vyškolen na práci s osobami s jednotlivými druhy dysfunkcí.

V České republice se nachází mnoho chátrajících středisek, které v minulosti patřily Revolučnímu odborovému hnutí (ROH). Většina těchto rekreačních středisek v současné době chátrá a není pro ně využití. Navrhovala bych je zrekonstruovat a vytvořit tak síť ubytovacích zařízení nižší kategorie. Tato rekreační střediska byla stavěna většinou v 70. letech, nemají tedy materiálně-technickou základnu odpovídající standardům dnešní doby, jednalo by se tudíž pouze o levnější formu ubytování vhodnou právě pro některé sociálně znevýhodněné skupiny obyvatel, především pro mládež, která si neklade příliš velké požadavky v otázce ubytování. Při financování oprav bych

zažádala o dotace regionálního operačního programu daného území v oblasti rozvoje území a částečně bych využila dotací Ministerstva kultury České republiky.

V rámci Ministerstva práce a sociálních věcí bych také podpořila školení průvodců, kteří by se specializovali na práci s jednotlivými skupinami sociálního cestovního ruchu. Školení by byla Ministerstvem částečně finančně dotována a absolventi kurzů by byli plně seznámeni a specializováni na práci s jednotlivými sociálně znevýhodněnými skupinami. Školení by probíhalo prostřednictvím Úřadu práce v rámci rekvalifikačních kurzů.

Ve Španělsku především oceňuji aktivity v oblasti přístupnosti cestovního ruchu (Zelená kniha přístupnosti, Bílá kniha plánu přístupnosti a Národní plán přístupnosti 2004 – 2012). V České republice iniciativa podobného typu zcela chybí, proto bych navrhovala vytvoření komplexního plánu na odstranění všech bariér v České republice. Strategický plán by analyzoval současnou situaci přístupnosti a navrhoval by řešení odstranění všech architektonických, komunikačních a informačních bariér. Plán by byl vytvořen Ministerstvem pro místní rozvoj a čerpal by také dotace z Regionálních operačních programů (ROP) pro roky 2014 – 2020.

Závěr

Podpora sociálního cestovního ruchu nepřináší výhody pouze účastníkům cestovního ruchu, ale také navštíveným destinacím a společnosti obecně. Stimulací cestovního ruchu se navýší počet návštěvníků dané destinace, a tím i výnosy z cestovního ruchu, a v neposlední řadě neexistuje lepší propagace místa než doporučení spokojeného návštěvníka. Cestovní ruch také pomáhá integraci do společnosti skupinám, které jsou z ní z určitých příčin vyloučeny, zprostředkovává mezikulturní výměnu, a tedy i následné vzájemné porozumění mezi rozdílnými kulturami.

Sociální cestovní ruch a jeho podpora se rozvíjí na několika úrovních. Na mezinárodní úrovni se otázkou problematiky zabývá organizace OITS, která podporuje přístup k volnočasovým aktivitám především pro sociálně znevýhodněné skupiny obyvatel, propaguje cestovní ruch na bázi udržitelnosti a solidarity, a také usiluje o mezikulturní porozumění mezi rezidenty a návštěvníky destinace. Evropská síť pro přístupný cestovní ruch (ENAT) zpřístupňuje všechny evropské destinace a jejich produkty a služby všem účastníkům cestovního ruchu, čímž podporuje bezbariérové cestování po celém světě a pomáhá ostatním organizacím působícím v oblasti přístupného cestovního ruchu na mezinárodní úrovni. Evropská komise cestovního ruchu (ETC) je odpovědná za propagaci Evropy jako turistické destinace a podporuje tedy cestování do Evropy ze všech regionů světa.

V rámci Evropské unie působí organizace Calypso, která zajišťuje všeobecné podmínky přístupu k cestovnímu ruchu sociálně znevýhodněným skupinám a tím eliminuje jejich vyloučení v oblasti cestovního ruchu. Calypso také podporuje některé projekty, které vytváří koncepci sociálního cestovního ruchu se zaměřením na jednotlivé účastníky sociálního cestovního ruchu v určitých zemích Evropské unie a určité oblasti cestovního ruchu.

Na národní úrovni je sociální cestovní ruch v kompetenci vlád jednotlivých destinací nebo některých ministerstev. Europe Senior Tourism podporuje cestování seniorů vytvářením nabídky zájezdů mimo hlavní sezonu pro občany Evropské unie, které jsou z části hrazené vládou Španělska. Organizace IMSERSO je řízena španělskou vládou a vytváří systém podpůrných služeb sociálního zabezpečení, podporuje zlepšení kvality

života seniorů prostřednictvím cestovního ruchu, čímž je zároveň začleňuje do společnosti a brání tak jejich osamělosti.

Ve Španělsku existuje několik programů a iniciativ podpory sociálního cestovního ruchu. Patří k nim např. program Termalismo Social, který se zaměřuje na dotované pobyty pro seniory v oblasti lázeňství, které zahrnují ubytování, stravování, základní lázeňskou péči a animační program. Program Prázdniny pro seniory organizuje různé typy zájezdů do přímořských letovisek, za kulturou nebo do přírody s cílem usnadnit integraci seniorů v oblasti cestovního ruchu.

Mládežnickým aktivitám napomáhá Institut mládeže především prostřednictvím podpory rovných příležitostí pro mládež a volné a efektivní účasti mládeže na politickém, sociálním, ekonomickém a kulturním rozvoji Španělska. V současné době se institut také zaměřuje na podporu podnikání mládeže a rozvoj nástrojů, které pomáhají rozvíjet jejich podnikatelské tendence.

Program Paradores věnuje pozornost nabídce zájezdů rozdělených do několika tematických kategorií jako je příroda, kultura nebo sport, které jsou určeny pro všechny skupiny znevýhodněných obyvatel. Program se zaměřuje i na slevy jednotlivých služeb cestovního ruchu, nabízí luxusní formu ubytování na netradičních místech za velmi výhodné ceny po celém Španělsku.

Jednotlivé dopravní společnosti, které zprostředkovávají železniční a autobusovou dopravu na území Španělska, nabízí studentům, rodinám s dětmi, seniorům a zdravotně a tělesně postiženým osobám slevy na cestování. Slevy se liší, jednotlivé dopravní společnosti mají vybudované vlastní systémy slev. Slevy se také mohou lišit v jednotlivých provinciích na základě vyjednaných podmínek. Rodinám, které mají více než 3 děti nebo více než 2 děti, z nichž minimálně jedno je handicapované, je poskytnuta i sleva na lety v rámci vnitrostátních linek národních leteckých společností. Zdravotně a tělesně postiženým osobám je kromě slev na železniční a autobusovou dopravu za splnění určitých podmínek poskytnuta i sleva na koupi motorového vozidla a jeho pozdější opravy.

Španělsko má zpracované plány cestovního ruchu. Prozatím poslední, Plán cestovního ruchu do roku 2020, rozvíjí své aktivity v oblasti sociálních a ekonomických přínosů v cestovním ruchu, podpory cestovního ruchu v nových destinacích, zkvalitňování

přírodního a kulturního prostředí, zvyšování informovanosti o důležitosti podpory cestovního ruchu.

Problematicou přístupnosti se zabývají dokumenty Zelená kniha přístupnosti, která analyzuje přístupnost ve Španělsku a vytváří komplexní plán odstranění všech bariér, a Bílá kniha přístupnosti, která byla vypracována o rok později, navíc zahrnuje komentáře k již hotovým opravám a přináší další studii o zlepšení dostupnosti a odstranění architektonických bariér. Národní plán přístupnosti podporuje rozvoj dostupnosti celého území a zlepšuje konstrukci plánů na úpravy veřejných prostor.

V Katalánsku se přístupný cestovní ruch stal jedním z hlavních principů, na který se katalánská vláda zaměřuje. V současné době se Katalánsko řadí mezi klíčové destinace přístupného cestovního ruchu ve Španělsku, které disponují vybavením pro zdravotně a tělesně postižené osoby. Katalánsko disponuje mnoha produkty a zařízeními cestovního ruchu, které jsou speciálně vybaveny pro osoby se zdravotním postižením, osoby neslyšící, nedoslýchavé, nevidomé a slabozraké. Byl také vytvořen webový informační portál Turisme per Tothom, jenž poskytuje informace o místech, která jsou zpřístupněna všem účastníkům cestovního ruchu bez rozdílu. V Katalánsku také působí dvě cestovní kanceláře, jež se specializují na nabídku služeb pro zdravotně a tělesně postižené osoby. Katalánsko a města Barcelona a Girona mají zpracované vlastní plány cestovního ruchu, které se zaměřují na rozšiřování povědomí o Katalánsku jako destinaci cestovního ruchu na evropských a světových trzích, na modernizaci infrastruktury a propagaci cestovního ruchu.

Valencie má zpracovaný Plán cestovního ruchu pro všechny, jehož hlavním cílem je zpřístupnit Valencii pro zdravotně a tělesně postižené osoby a osoby s omezenou pohyblivostí. Od roku 2000 se aktivita Valencie v oblasti přístupnosti zaměřila na budování pláží pro všechny v rámci Plánu bezbariérových pláží. V současné době je 80 % pláží v celé provincii vybaveno bezbariérovým přístupem a jinými zařízeními usnadňujícími pobyt na pláži pro zdravotně a tělesně postižené osoby. Některé podniky cestovního ruchu nabízejí slevy na zájezdy nebo jednotlivé služby cestovního ruchu pro rodiny se statutem Početná rodina.

Podporou na regionální úrovni se v Katalánsku a Valencii zabývají autonomní vlády provincií, jednotlivé městské rady, v Katalánsku dále pak Agentura cestovního ruchu a Konsorcium cestovního ruchu a ve Valencii Rada sociální péče a Odbor pláží.

Česká republika by mohla využít některé poznatky podpory sociálního cestovního ruchu ve Španělsku. Měla by se zaměřit na podporu mládeže a jejich aktivit stejně jako ve Španělsku Institut mládeže. Česká republika by měla podpořit budování ubytovacích zařízení pro rodiny s dětmi a určitým způsobem je odlišit od ostatních, jak se děje v Katalánsku. U aktivit, které věnují pozornost seniorům a zdravotně a tělesně postiženým osobám, by měla Česká republika vytvořit systém dotovaných pobytů hlavně v oblasti lázeňského cestovního ruchu a vytvořit obdobný program podpory lázeňského cestovního ruchu, jaký funguje ve Španělsku. Česká republika by také měla podpořit školení specializovaných průvodců pro práci se sociálně znevýhodněnými skupinami obyvatel. Velice efektivní jsou plány přístupnosti cestovního ruchu, které analyzují situaci přístupnosti a podávají návrhy na odstranění architektonických, komunikačních a informačních bariér. V České republice obdobné iniciativy ve větším rozsahu chybí, a proto by měla být pozornost obrácena i na tuto oblast.

Každému by mělo být umožněno cestovat a rozšiřovat si tím povědomí o okolním světě a ostatních kulturách, ať už je jeho finanční nebo zdravotní situace jakákoli. Destinace, včetně České republiky, by se tedy měly na problematiku sociálního cestovního ruchu zaměřit a vytvořit si vlastní systém podpory.

Seznam použitých zdrojů

- [1] KOLEKTIV AUTORŮ KATEDRY CESTOVNÍHO RUCHU VŠE V PRAZE: *Odborná školení a vzdělání pracovníků územní veřejné správy pro oblast cestovního ruchu: cestovní ruch pro všechny* [online]. 2008 [cit. 2013-10-10]. Dostupné z: <<http://www.mmr.cz>>.
- [2] b. a. *Globální etický kodex cestovního ruchu* [online]. 2001 [cit. 2013-10-25]. Dostupné z: <<http://ethics.unwto.org>>.
- [3] b. a. PUMESŠ - putování těžce mentálně a zdravotně postižených. [online]. 2012 [cit. 2013-09-17]. Dostupné z: <<http://pumes2012.blogspot.cz>>.
- [4] b. a. *Athena na cestách: Přístupný cestovní ruch v kostce* [online]. 2010 [cit. 2013-10-09]. Dostupné z: <<http://www.icpisek.cz>>.
- [5] b. a. *Cestovní ruch v České republice 2009*. [online]. 2009 [cit. 2013-10-09]. Dostupné z: <<http://www.mmr.cz>>.
- [6] b. a. *Hotel & Spa Management: Sociální cestovní ruch* [online]. 2012 [cit. 2013-09-26]. Dostupné z: <<http://hotel-spa.ihned.cz>>.
- [7] b. a. *Cestování seniorů* [online]. Praha, 2009 [cit. 2013-10-14]. Dostupné z: <<http://www.czechtourism.cz>>.
- [8] RYGLOVÁ, K., BURIAN, M., VAJČNEROVÁ, I., *Cestovní ruch – podnikatelské principy a příležitosti v praxi*, Praha, 2011, ISBN 978-80-247-4039.
- [9] b. a. *OITS* [online]. 2013 [cit. 2013-10-05]. Dostupné z: <<http://www.bits-int.org>>.
- [10] b. a. *Doing Better for Families: Families are changing* [online]. 2011 [cit. 2013-11-04]. Dostupné z: <<http://www.oecd.org>>.
- [11] b. a. *ercatorNet: Europe for Families, Families for Europe* [online]. 2011 [cit. 2013-11-04]. Dostupné z: <<http://www.mercatornet.com>>.
- [12] b. a. *The Family and Life in Europe* [online]. 2011 [cit. 2013-11-04]. Dostupné z: <<http://www.vatican.va>>.

- [13] b. a. *ENAT: European Network for Accessible Tourism* [online]. 2010–2013 [cit. 2013-10-12]. Dostupné z: <<http://www.accessibletourism.org>>.
- [14] b. a. *Europe: Presentation on the work of the European Travel Commission* [online]. 2013 [cit. 2013-11-27]. Dostupné z: <<http://visiteurope.com>>.
- [15] b. a. *Family Holiday Association: The Charity that gives families a break* [online]. 2013 [cit. 2013-10-13]. Dostupné z: <<http://www.familyholidayassociation.org>>.
- [16] b. a. *L'Agence Nationale pour les Chèques-Vacances* [online]. 2012 [cit. 2013-10-13]. Dostupné z: <<http://www.ancv.com>>.
- [17] b. a. *Program Mládež v akci* [online]. 2007–2013 [cit. 2013-10-18]. Dostupné z: <<http://www.mladezvakci.cz>>.
- [18] b. a. *Euroskop: Cestování osob se zdravotním postižením* [online]. 2005–2013 [cit. 2013-10-19]. Dostupné z: <<https://www.euroskop.cz>>.
- [19] b. a. *Úřední věstník Evropské unie: NAŘÍZENÍ EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY (ES) č. 1371/2007 ze dne 23. října 2007 o právech a povinnostech cestujících v železniční přepravě* [online]. 2007 [cit. 2013-10-19]. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu>>.
- [20] b. a. *Euroklíč* [online]. [cit. 2013-10-19]. Dostupné z: <<http://www.eurokeycz.com>>.
- [21] b. a. *Doporučení Rady Evropy: Akční plán na podporu práv a plného zapojení osob se zdravotním postižením do společnosti: zlepšení kvality života osob se zdravotním postižením v Evropě 2006–2015* [online]. 2006 [cit. 2013-10-26]. Dostupné z: <<http://www.coe.int>>.
- [22] b. a. *Unicef Česká republika: Práva dětí* [online]. 2004–2013 [cit. 2013-10-26]. Dostupné z: <<http://www.unicef.cz>>.
- [23] b. a. *Iniciativa Calypso rozšiřuje možnosti cestování v Evropě* [online]. 2010 [cit. 2013-11-07]. Dostupné z: <<http://ec.europa.eu>>.
- [24] b. a. *Sowell Project* [online]. [cit. 2013-11-07]. Dostupné z: <<http://www.sowell-project.eu>>.

- [25] b. a. *Una Rete di Turismo Sociale* [online]. [cit. 2013-11-07]. Dostupné z: <<http://ec.europa.eu>>.
- [26] b. a. *Social tourism Opportunities in Wellness and Leisure activities* [online]. [cit. 2013-11-07]. Dostupné z: <<http://ec.europa.eu>>.
- [27] b. a. *European Senior Travellers* [online]. [cit. 2013-11-07]. Dostupné z: <<http://ec.europa.eu>>.
- [28] b. a. *Able-Access for All Exchange Project* [online]. [cit. 2013-11-07]. Dostupné z: <<http://ec.europa.eu>>.
- [29] b. a. *Accessible Culture for All* [online]. [cit. 2013-11-07]. Dostupné z: <<http://ec.europa.eu>>.
- [30] b. a. *First European Travel Experience* [online]. [cit. 2013-11-07]. Dostupné z: <<http://ec.europa.eu>>.
- [31] b. a. *Health Tourism Exchange Program* [online]. [cit. 2013-11-07]. Dostupné z: <<http://ec.europa.eu>>.
- [32] b. a. *Seniors and families taking time off in off-peak season, through exchanges between Hungary and Poland* [online]. [cit. 2013-11-07]. Dostupné z: <<http://ec.europa.eu>>.
- [33] b. a. *Holiday4All - Sustainable Model for Social Tourism in the Danube macro-region* [online]. [cit. 2013-11-07]. Dostupné z: <<http://ec.europa.eu>>.
- [34] b. a. *Imsero: Instituto de Mayores y Servicios Sociales* [online]. 2009 [cit. 2013-10-24]. Dostupné z: <<http://www.imsero.es>>.
- [35] b. a. *Social Tourism Inquiry: Defining Social Tourism* [online]. [cit. 2013-10-24]. Dostupné z: <<http://nationbuilder.s3.amazonaws.com>>.
- [36] b. a. *Europe Senior Tourism* [online]. 2008 [cit. 2013-10-24]. Dostupné z: <<http://www.europeseniortourism.eu>>.
- [37] b. a. *Programa de Turismo Social para Mayores 2013–2014* [online]. [cit. 2013-10-26]. Dostupné z: <<http://www.motril.es>>.
- [38] b. a. *Injuve* [online]. 2012 [cit. 2013-10-31]. Dostupné z: <<http://www.injuve.es>>.

- [39] b. a. *Paradores* [online]. 2012 [cit. 2013-10-31]. Dostupné z: <<http://www.parador.es>>.
- [40] b. a. *Eroski Consumer: Descuentos en transportes para universitarios* [online]. [cit. 2013-11-01]. Dostupné z: <<http://www.consumer.es>>.
- [41] b. a. *Renfe: Descuentos* [online]. [cit. 2013-11-01]. Dostupné z: <<http://www.renfe.com>>.
- [42] b. a. *Iberia* [online]. 2013 [cit. 2013-11-01]. Dostupné z: <<http://www.iberia.com>>.
- [43] b. a. *EMT Valencia: Normativa Bono Oro 2011–2012*. [online]. [cit. 2013-11-01]. Dostupné z: <<http://www.emtvalencia.es>>.
- [44] b. a. *AMB: Tarjeta Rosa Barcelona* [online]. [cit. 2013-11-01]. Dostupné z: <<http://www.emt-amb.com>>.
- [45] b. a. *Discapnet: Certificado de discapacidad* [online]. 2012 [cit. 2013-11-02]. Dostupné z: <<http://www.discapnet.es>>.
- [46] b. a. *Erasmus: Iberia Joven* [online]. [cit. 2013-11-02]. Dostupné z: <<http://erasmus.iberiajoven.com>>.
- [47] b. a. *Turismo 2020: Plan de Turismo Español Horizonce 2020* [online]. 2007 [cit. 2013-11-03]. Dostupné z: <<http://www.tourspain.es>>.
- [48] b. a. Aenor International: Q Mark for Tourist Quality. [online]. 2013 [cit. 2013-11-04]. Dostupné z: <<http://www.aenorinternacional.com>>.
- [49] b. a. *Libro verde de la accesibilidad en España: diagnóstico de situación y bases para elaborar un plan integral de supresión de barreras* [online]. 2002 [cit. 2013-11-04]. Dostupné z: <<http://www.castillalamancha.es>>.
- [50] b. a. *Libro blanco de la accesibilidad en España : Por un nuevo paradigma, el Diseño para Todos, hacia la plena igualdad de oportunidades* [online]. 2003 [cit. 2013-11-04]. Dostupné z: <<http://www.cocemfeclm.org>>.
- [51] b. a. *I Plan Nacional de la Accesibilidad 2004–2012: Por un nuevo paradigma, el Diseño para Todos, hacia la plena igualdad de oportunidades*. [online]. 2003 [cit. 2013-11-04]. Dostupné z: <<http://www.sidar.org>>

- [52] b. a. *ABC: El Govern impulsa el Plan Estratégico de Turismo de Cataluña 2011–2015* [online]. [cit. 2013-11-014]. Dostupné z: <<http://www.abc.es>>.
- [53] b. a. *Generalitat de Catalunya: Turismo accesible* [online]. [cit. 2013-11-12]. Dostupné z: <<http://www.act.cat>>.
- [54] b. a. *Turismo Accesible: Agencias* [online]. [cit. 2013-11-12]. Dostupné z: <<http://www.turismeperatohom.com>>.
- [55] b. a. *Turisme Accesible per a Tothom* [online]. [cit. 2013-11-12]. Dostupné z: <<http://www.act.cat>>.
- [56] b. a. *Predif: Qué son las Vías Verdes*. [online]. 2013 [cit. 2013-11-12]. Dostupné z: <<http://www.viasverdesaccesibles.es>>.
- [57] b. a. *Turisme Barcelona: El Plan Estratégico de Turismo de Barcelona 2010–2015* [online]. 2009 [cit. 2013-11-13]. Dostupné z: <<http://www.turismebcn2015.cat>>.
- [58] b. a. *Noticia del boletín junio/2011: Plan Estratégico de Turismo 2011–2015*. [online]. 2010 [cit. 2013-11-13]. Dostupné z: <<http://newsletter.costabrava.org>>.
- [59] b. a. *Solidaridad Digital: Las playas de la Comunidad de Valencia cuentan con 81 puntos accesibles para discapacitados* [online]. 2013 [cit. 2013-11-14]. Dostupné z: <<http://www.solidaridaddigital.es>>.
- [60] b. a. *VLC Noticias: Las playas de la Comunidad de Valencia cuentan con 81 puntos accesibles para discapacitados*. [online]. 2012 [cit. 2013-11-14]. Dostupné z: <<http://www.vlcnoticias.com>>.
- [61] b. a. *Accesibilidad en las Playas de Valencia Programa de Ayuda al Banos Puntos Accesibles* [online]. 2012 [cit. 2013-11-14]. Dostupné z: <<http://www.valencia.es>>.
- [62] b. a. *Federación de Asociaciones de Familias Numerosas de la Comunidad Valenciana: Viajes* [online]. [cit. 2013-11-14]. Dostupné z: <<http://www.familiasnumerosascv.org>>.
- [63] b. a. *Systém sociálního zabezpečení: Piliře systému sociálního zabezpečení* [online]. [cit. 2013-10-19]. Dostupné z: <www.helcom.cz>.

- [64] b. a. *Péče o válečné veterány a bývalé vojáky* [online]. 2011 [cit. 2013-10-19]. Dostupné z: <<http://www.veterani.army.cz>>.
- [65] b. a. *Rodinné pasy* [online]. 2009 [cit. 2013-12-01]. Dostupné z: <<http://www.rodinnepasy.cz>>.
- [66] b. a. *Senior Pas* [online]. 2010 [cit. 2013-11-26]. Dostupné z: <<http://www.seniorpasy.cz>>.
- [67] b. a. *České dráhy* [online]. 2009 [cit. 2013-10-19]. Dostupné z: <<http://www.cd.cz>>.
- [68] b. a. Karta mládeže EURO<26. [online]. 1999–2011 [cit. 2013-10-19]. Dostupné z: <<http://www.euro26.cz>>.
- [69] b. a. *Průkaz ISIC*. [online]. [cit. 2013-10-20]. Dostupné z: <<http://www.isic.cz>>.
- [70] b. a. *Jedemetaky.cz* [online]. 2013 [cit. 2013-10-23]. Dostupné z: <<http://cile.jedemetaky.cz>>.
- [71] b. a. *Pobyty pro seniory od specialisty*. [online]. 2013 [cit. 2013-10-23]. Dostupné z: <<http://www.pobytyproseniory.cz>>.
- [72] b. a. *Family pointy: Místo pro rodinu*. [online]. 2009 [cit. 2013-10-26]. Dostupné z: <<http://www.familypoint.cz>>.
- [73] b. a. *Vyhláška ze dne 5. listopadu 2009 o obecných technických požadavcích zabezpečujících bezbariérové užívání staveb*. [online]. 1999–2013 [cit. 2013-10-26]. Dostupné z: <<http://www.epravo.cz>>.
- [74] b. a. *Zákon č. 183/2006 Sb. o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon)* [online]. 2001–2013 [cit. 2013-10-26]. Dostupné z: <<http://www.tzb-info.cz>>.

Seznam příloh

Příloha 1: Natalita ve vybraných zemích Evropy v letech 1960 – 2009 (průměrný počet živě narozených dětí na jednu ženu)

Příloha 2: Logo Institutu pro seniory a sociální služby (IMSERSO)

Zdroj: BrandProfiles, 2013. [online]. Dostupné z: <http://www.brandprofiles.com>

Příloha 3: Trasy 3 denního putování za španělskou kulturou programu Paradores

Příloha 4: Trasy 7 denního putování španělskou přírodou programu Pradores

Zdroj: Paradores, 2012. [online]. Dostupné z: <http://www.parador.es>

Příloha 5: Mapa Zelených stezek (Vías Verdes)

Příloha 6: Obojživelná židle

Přílohy

Příloha 1: Natalita ve vybraných zemích Evropy v letech 1960 – 2009 (průměrný počet živě narozených dětí na jednu ženu)

	1960	1970	1980	1990	2000	2003	2009
Belgie	2,54	2,25	1,68	1,62	1,67	1,66	1,84
Bulharsko	2,31	2,17	2,05	1,82	1,26	1,23	1,57
Česká republika	2,09	1,92	2,08	1,90	1,14	1,18	1,49
Dánsko	2,57	1,95	1,55	1,67	1,77	1,76	1,84
Německo	x	x	x	x	1,38	1,34	1,36
Estonsko	x	x	x	2,05	1,38	1,37	1,62
Irsko	3,78	3,85	3,21	2,11	1,89	1,69	2,07
Řecko	2,23	2,40	2,23	1,40	1,26	1,28	1,52
Španělsko	x	x	2,20	1,36	1,23	1,31	1,40
Francie	2,73	2,47	1,95	1,78	1,89	1,89	2,00
Itálie	2,37	2,38	1,64	1,33	1,26	1,29	1,41
Kypr	x	x	x	2,41	1,64	1,50	1,51
Litva	x	x	x	x	x	1,29	1,31
Lotyšsko	x	2,40	1,99	2,03	1,39	1,26	1,55
Lucembursko	2,29	1,97	1,50	1,60	1,76	1,62	1,59
Maďarsko	2,02	1,98	1,91	1,87	1,32	1,27	1,32
Malta	x	x	1,99	2,04	1,70	1,48	1,43
Nizozemsko	3,12	2,57	1,60	1,62	1,72	1,75	1,79
Rakousko	2,69	2,29	1,65	1,46	1,36	1,38	1,39
Polsko	x	x	x	2,06	1,35	1,22	1,40
Portugalsko	3,16	3,01	2,25	1,56	1,55	1,44	1,32
Rumunsko	x	x	2,43	1,83	1,31	1,27	1,38
Slovinsko	x	x	x	1,46	1,26	1,20	1,53
Slovensko	3,04	2,41	2,32	2,09	1,30	1,20	1,41
Finsko	2,72	1,83	1,63	1,78	1,73	1,76	1,86
Švédsko	x	1,92	1,68	2,13	1,54	1,71	1,94
Velká Británie	x	x	1,90	1,83	1,64	1,71	1,94
Island	x	2,81	2,48	2,30	2,08	1,99	2,23
Lichtenštejnsko	x	x	x	x	1,57	1,36	1,71
Norsko	x	2,50	1,72	1,93	1,85	1,80	1,98
Švýcarsko	2,44	2,10	1,55	1,58	1,50	1,39	1,50

Zdroj: zpracováno podle Eurostatu, 2013.

Příloha 2: Logo Institutu pro seniory a sociální služby (IMSERSO)



Zdroj: BrandProfiles, 2013. [online]. Dostupné z: <http://www.brandprofiles.com>

Příloha 3: Trasy 3 denního putování za španělskou kulturou programu Paradores



Zdroj: Paradores, 2012. [online]. Dostupné z: <http://www.parador.es>

Příloha 4: Trasy 7 denního putování španělskou přírodou programu Paradores



Zdroj: Paradores, 2012. [online]. Dostupné z: <http://www.parador.es>

Příloha 5: Mapa Zelených stezek (Vías Verdes)



Zdroj: Es por Madrid, 2010. [online]. Dostupné z: <http://www.espormadrid.es>

Příloha 6: Obojživelná židle



Zdroj: Grupo mimas, 2013. [online]. Dostupné z: <http://www.ortopediamimas.com>